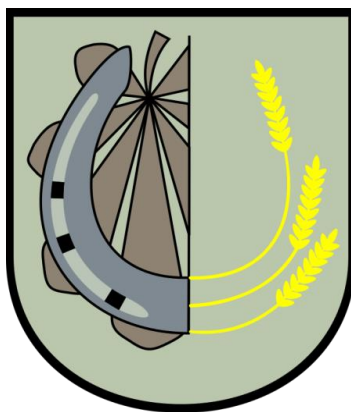

*Załącznik do uchwały nr XXXII/188/2017
Rady Gminy Michałów z dnia 27.02.2017 r.*

Program Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023

Luty 2017

*Projekt „Opracowanie Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu
Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014–2020 oraz ze środków budżetu państwa
przyznanych w ramach konkursu dotacji na działania wspierające gminy w zakresie
przygotowania programów rewitalizacji na terenie Województwa Świętokrzyskiego.*

INICJATYWAŁOKALNA.PL

InicjatywaLokalna.pl

ul. Targowa 18/609, 25-520 Kielce

tel./fax 41 343 01 24

e-mail: biuro@inicjatywalokalna.pl

www.inicjatywalokalna.pl

Spis treści

Wstęp	4
I. Część wprowadzająca	7
1. Metodologia prac nad dokumentem	7
2. Powiązanie Programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi	9
II. Część diagnostyczno-analityczna	21
1. Metodologia delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	21
2. Zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	24
3. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych	30
III. Część programowa	61
1. Założenia Programu Rewitalizacji	61
1.1. Misja i wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	61
1.2. Cele rewitalizacji wraz z odpowiadającymi im kierunkami działań	63
2. Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne w latach 2016–2023	67
2.1. Charakterystyka pozostałych rodzajów przedsięwzięć	80
2.2. Mechanizmy zapewnienia komplementarności oraz integrowania działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych	84
2.3. Szacunkowe ramy finansowania dokumentu wraz ze wskazaniem źródeł finansowania	94
IV. Część wdrożeniowa	96
1. System realizacji Programu Rewitalizacji	96
1.1. Struktura zarządzania dokumentem wraz z jego kosztami	96
1.2. Harmonogram realizacji Programu	99
1.3. Public relations dokumentu	102
2. System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do Programu	103
2.1. Sposoby monitorowania i sprawozdawczości	103
2.2. Sposób ewaluacji i wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu	108
3. Mechanizmy włączenia różnych grup interesariuszy w proces rewitalizacji	110
4. Procedura strategicznej oceny oddziaływania dokumentu na środowisko	115
Spis fotografii	117
Spis map	117
Spis schematów	117
Spis tabel	118
Spis wykresów	118
Załącznik 1. Diagnoza na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów	120

Wstęp

Rewitalizacja stanowi odpowiedź na szereg zjawisk kryzysowych występujących na obszarach gmin, takich jak degradacja techniczna oraz narastające problemy w sferach społecznej i gospodarczej. W związku z tym niezbędne jest planowanie i realizacja kompleksowych projektów rewitalizacyjnych odpowiadających na zidentyfikowane problemy oraz potencjały danego obszaru zdegradowanego, a także wynikającą z nich skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych w sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej.

Na potrzeby prowadzenia procesu rewitalizacji współfinansowanego środkami Unii Europejskiej, *rewitalizację* należy rozumieć jako: „kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany (...). Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych) i jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez interesariuszy tego procesu, w tym przede wszystkim we współpracy z lokalną społecznością”¹.

Podstawowym narzędziem tworzącym ramy operacyjne i płaszczyznę koordynacji działań rewitalizacyjnych jest *program rewitalizacji*, który jest inicjowany, sporządzany oraz uchwalany przez Radę Gminy na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.). Jest to „wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji”². Dokument obejmuje działania w sposób kompleksowy (z uwzględnieniem projektów współfinansowanych ze środków UE oraz innych publicznych lub prywatnych), ponieważ tylko taka różnorodna konstrukcja warunkuje osiągnięcie efektów.

---

¹Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020, Minister Rozwoju, Warszawa, 02.08.2016, s. 5–6.

² jw., s. 7–8.

Objęcie danego obszaru zdegradowanego Programem Rewitalizacji będzie stanowiło podstawę wspierania go poprzez instrumenty i narzędzia dedykowane rewitalizacji (programy unijne oraz krajowe) lub korzystania z preferencji w innych instrumentach, programach i działaniach sektorowych.

Program Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023 (PR) stanowi spójny dokument strategiczny, który ma na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszaru zdegradowanego, mającego istotne znaczenie dla rozwoju gminy, poprzez przedsięwzięcia kompleksowe (uwzględniające aspekt społeczny, gospodarczy, przestrzenno-funkcjonalny, techniczny i środowiskowy), skoncentrowane terytorialnie oraz prowadzone w sposób zaplanowany i zintegrowany.

Niniejszy dokument opracowany został zgodnie z *Wytocznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020*, wydanymi na podstawie art. 5 ust. 1 pkt 11 *Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020* (Dz. U. z 2016 r. poz. 217 z późn. zm.).

Dokument składa się z czterech zasadniczych części, a mianowicie: części wprowadzającej, diagnostyczno-analitycznej, programowej oraz wdrożeniowej.

Część wprowadzająca zawiera ogólne informacje dotyczące metodologii opracowania dokumentu oraz jego uwarunkowania zewnętrzne, tj. strategiczno-programowe, które wskazują na powiązanie rewitalizacji z całościową wizją rozwoju gminy.

Część diagnostyczno-analityczna obejmuje metodologię delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz określenie ich zasięgów przestrzennych poprzez wskazanie przebiegu granic na terenie gminy. Ponadto zawiera szczegółową diagnozę wyznaczonego obszaru rewitalizacji w sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej wraz ze skwantyfikowanymi danymi i ich analizą w celu przedstawienia skali i charakteru potrzeb rewitalizacyjnych.

Część programowa przedstawia najważniejsze założenia procesu rewitalizacji na wyznaczonym obszarze rewitalizacji Gminy Michałów w latach 2016–2023, tj. wizję wyprowadzenia go ze stanu kryzysowego, misję, cele rewitalizacji wraz z kierunkami działań mającymi na celu eliminację lub ograniczenie zidentyfikowanych negatywnych zjawisk i wykorzystanie potencjałów lokalnych. Ponadto zostały tutaj zawarte podstawowe (główne) oraz uzupełniające (komplementarne) projekty rewitalizacyjne powiązane ze sobą i wspólnie oddziałujące na obszar rewitalizacji. Ważnym elementem są również szacunkowe ramy finansowe dokumentu wraz ze wskazaniem różnych źródeł finansowania projektów.

Część wdrożeniowa składa się z systemu realizacji (wdrażania) dokumentu, a także systemu monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu w reakcji na zmiany w otoczeniu. Ponadto w niniejszej części zawarte zostały mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych i innych podmiotów oraz grup nieformalnych aktywnych na terenie gminy na każdym etapie procesu rewitalizacji, tj. diagnozowania, programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji. Przedstawiony został tutaj również przebieg procesu opiniowania dokumentu przez instytucje zewnętrzne oraz procedura strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Ostatnim elementem jest sposób realizacji założeń dokumentu w odniesieniu do polityki mieszkaniowej oraz planowania i zagospodarowania przestrzennego w gminie wraz z załącznikiem graficznym wskazującym na kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych na obszarze rewitalizacji.

I. Część wprowadzająca

1. Metodologia prac nad dokumentem

Metodologię sporządzenia Programu Rewitalizacji warunkowały przede wszystkim *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.), a także obowiązujące *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020*, wydane przez Ministra Rozwoju w dniu 2 sierpnia 2016 roku.

Dokument opracowany został z wykorzystaniem modelu ekspercko-partycypacyjnego, polegającego na możliwie szerokim udziale wszystkich interesariuszy we wszystkich etapach prac, przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych, odpowiadających między innymi za zorganizowanie procesu konsultacji społecznych oraz przygotowanie końcowej wersji dokumentu. Na wybór takiego podejścia decydujący wpływ miała idea rewitalizacji, w której kluczową rolę odgrywa realizacja zasady partnerstwa i partycypacji społecznej.

Metodologia prac obejmowała dwie zasadnicze części (podzielone na poszczególne etapy), składające się na efekt końcowy w postaci dokumentu *Program Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023*, a mianowicie:

- I. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie gminy – obejmowało następujące etapy:
  - 1) podjęcie na sesji przez Radę Gminy Michałów *Uchwały nr XIX/181/2016 z dnia 21 marca 2016 roku w sprawie przystąpienia do opracowania Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023*;
  - 2) ogłoszenie o podjęciu ww. uchwały na stronie podmiotowej gminy, w Biuletynie Informacji, w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości (na tablicy ogłoszeń Urzędu Gminy w Michałowie) oraz przez obwieszczenie;
  - 3) zgromadzenie danych statystycznych do diagnozy w podziale na ustalone jednostki referencyjne gminy (sołectwa) we wszystkich sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej zarówno z Urzędu Gminy Michałów, jak i instytucji zewnętrznych;
  - 4) wykonanie wielokryterialnej analizy przestrzennej ustalonych wskaźników oraz opracowanie diagnozy gminy na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wraz z mapami poglądowymi koncentracji problemów we wszystkich ww. sferach;

- 5) przeprowadzenie w dniach od 04.11 do 21.11.2016 roku konsultacji społecznych dokumentu *Diagnoza na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów* wraz z mapami poglądowymi przedstawiającymi granice ww. obszarów.
- II. *Opracowanie Programu Rewitalizacji wraz z przeprowadzeniem procesu Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko* – obejmowało następujące etapy:
  - 1) powołanie Zespołu ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023*, Zarządzeniem Wójta Gminy Michałów Nr O.37.2016 z dnia 28 września 2016 roku;
  - 2) przeprowadzenie różnorodnych form partycypacji społecznej służących wspólnemu wypracowaniu przez wszystkich interesariuszy rewitalizacji głównych założeń dokumentu (wizji, celów, kierunków działań), a także „zbudowania” bazy planowanych do realizacji projektów (w tym partnerskich), mających na celu wyprowadzenie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego;
  - 3) opracowanie i przeprowadzenie konsultacji projektu dokumentu z Zespołem ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023*;
  - 4) opracowanie i przeprowadzenie zewnętrznych konsultacji społecznych projektu dokumentu;
  - 5) wystąpienie z wnioskiem do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach (RDOŚ) o uzgodnienie braku konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wraz z uzyskaniem stanowiska ww. instytucji;
  - 6) przekazanie i uchwalenie projektu dokumentu na sesji przez Radę Gminy Michałów.

Szczegółowy opis działań partycypacyjnych przeprowadzonych na poszczególnych etapach prac przedstawiono w rozdziale 3, części IV niniejszego dokumentu *Mechanizmy włączenia różnych grup interesariuszy w proces rewitalizacji*.

Dokument powstał w wyniku prac przedstawicieli samorządu, instytucji publicznych oraz kluczowych dla rozwoju gminy partnerów z sektorów społecznego i gospodarczego przy współudziale (w postaci wsparcia merytorycznego) ekspertów i specjalistów zewnętrznych, a także mieszkańców wyznaczonego obszaru, jako głównych interesariuszy procesu rewitalizacji.

2. Powiązanie Programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Program Rewitalizacji odnosząc się w swych założeniach do określonych problemów społecznych mieszkańców na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, realizuje założenia innych dokumentów strategicznych i planistycznych na szczeblu lokalnym (stanowiąc istotny element całościowej wizji rozwoju gminy), a także założenia dokumentów regulujących działania w przedmiotowym obszarze na szczeblu subregionalnym, regionalnym, krajowym oraz europejskim. W związku z tym komplementarność z celami, działaniami czy priorytetami innych dokumentów wpływa na skuteczność i efektywność procesu rewitalizacji.

Zestawienie dokumentów wraz z nawiązaniem do ich założeń przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1 Nawiązanie Programu Rewitalizacji do dokumentów strategicznych i planistycznych

Lp.	Nazwa dokumentu	Nawiązanie PR do zapisów dokumentu strategicznego i/lub planistycznego ³
POZIOM EUROPEJSKI		
1.	Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	<p><i>Priorytet III. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.</i></p> <p>Ponadto, wpływa na osiągnięcie 3 z 5 celów głównych:</p> <p><i>CEL 1</i> Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20-64 lata.</p> <p><i>CEL 4</i> Podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez dążenie do zmniejszenia odsetka osób zbyt wcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz poprzez zwiększenie do co najmniej 40% osób w wieku 30-34 lat mających wykształcenie wyższe lub równoważne.</p> <p><i>CEL 5</i> Wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 mln obywateli.</p>
POZIOM KRAJOWY		
2.	Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	<p><i>Obszar Konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:</i></p> <p><i>Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna:</i></p> <p><i>Cel 3</i> Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki;</p> <p><i>Kapitał Ludzki: Cel 6</i> Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”;</p> <p><i>Obszar Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:</i></p> <p><i>Rozwój regionalny:</i></p> <p><i>Cel 8</i> Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych;</p> <p><i>Obszar Efektywności i sprawności państwa: Kapitał społeczny:</i></p> <p><i>Cel 11</i> Wzrost społecznego kapitału rozwoju.</p>

³ Zapis założeń dokumentów przytoczono w niezmienionej formie.

3.	Strategia Rozwoju Kraju 2020	<p><i>Obszar strategiczny:</i> Sprawne i efektywne państwo, <i>Cel 3</i> Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, <i>kierunek interwencji:</i> rozwój kapitału społecznego.</p> <p><i>Obszar strategiczny:</i> Konkurencyjna gospodarka, <i>Cel 4</i> Rozwój kapitału ludzkiego, <i>kierunki interwencji:</i> zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.</p> <p><i>Obszar strategiczny:</i> Spójność społeczna i terytorialna, <i>Cel 1</i> Integracja społeczna, <i>kierunki interwencji:</i> zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.</p>
4.	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	<p><i>Cel strategiczny:</i> Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.</p> <p>Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego;</p> <p>6.1. Wprowadzenie zintegrowanego (spójnego i hierarchicznego) planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego zdolnego do efektywnej koordynacji działań podmiotów publicznych i polityk publicznych mających największe znaczenie dla zagospodarowania przestrzennego na różnych poziomach zarządzania;</p>
5.	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie	<p><i>Cel główny:</i> Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.</p> <p><i>Cel 2</i> Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).</p>
6.	Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020	<p>Dokument służy osiągnięciu <i>celu głównego</i> i <i>strategicznych kierunków działań</i> dla Polski Wschodniej: Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego – Przeciwdziałanie wykluczeniu na makroregionalnym rynku pracy, Wzmocnienie potencjału nowoczesnych kadr dla gospodarki opartej na wiedzy.</p>
POZIOM REGIONALNY		
7.	Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020	<p>Cele rewitalizacji są spójne zarówno z wizją województwa jak również z celami strategicznymi i operacyjnymi:</p> <p><i>Wizja Strategii:</i> Świętokrzyskie – region zasobny w kapitał i gotowy na wyzwania.</p> <p><i>Misja Strategii:</i> pragmatyczne dążenie do najpełniejszego i innowacyjnego wykorzystania przewag i szans, odwrócenia niekorzystnych tendencji demograficznych oraz podniesienia jakości życia mieszkańców przy jednoczesnej dbałości o stan środowiska.</p> <p><i>Cel strategiczny 1.</i> Koncentracja na poprawie Infrastruktury regionalnej. Cele operacyjne:</p> <p>1.2 Poprawa infrastruktury społecznej i usług publicznych, czyli wzrost kapitału społecznego, wsparcie zatrudnienia i wyższa jakość życia w Regionie.</p> <p>1.3 Rozwój harmonijny i ład przestrzenny czyli nie zapominajmy o tym co już jest.</p> <p><i>Cel strategiczny 3.</i> Koncentracja na budowie kapitału ludzkiego i bazy dla innowacyjnej gospodarki.</p>

		<p>Cele operacyjne:</p> <p>3.1 Sprzyjanie kumulowaniu kapitału ludzkiego czyli zdrowi, kreatywni i wykształceni ludzie jako podstawa myślenia o pomyślnej przyszłości.</p> <p><i>Cel strategiczny 5. Koncentracja na rozwoju obszarów wiejskich.</i></p> <p>5.1 Rozwój usług publicznych.</p> <p>5.3 Rozwój funkcji pozarolniczych.</p> <p><i>Cel strategiczny 6. Koncentracja na ekologicznych aspektach rozwoju regionu.</i></p> <p>Cele operacyjne:</p> <p>6.1 Energia versus emisja, czyli próba rozwiązania dylematu, jak nie szkodzić jednocześnie środowisku i gospodarce.</p> <p>6.4 Ochrona cennych zasobów przyrodniczych.</p>
8.	<p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012–2020</i></p>	<p>Misją strategii polityki społecznej województwa świętokrzyskiego jest włączenie wszystkich mieszkańców, rodzin i podmiotów województwa do działań na rzecz trwałego rozwoju, poprawy jakości życia, zmniejszenia skali problemów społecznych, a także ich łagodzenia.</p> <p>Cele rewitalizacji są spójne w szczególności z następującymi elementami struktury celów Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012–2020:</p> <p>1. <i>Cel strategiczny:</i> Minimalizacja obszarów wykluczenia społecznego;</p> <p>2. <i>Cel strategiczny:</i> Kompleksowe działania na rzecz integracji społecznej oraz aktywizacji osób niepełnosprawnych.</p> <p>3. <i>Cel strategiczny:</i> Efektywny system polityki społecznej.</p> <p>5. <i>Cel strategiczny:</i> Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców województwa świętokrzyskiego.</p>
9.	<p><i>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego</i></p>	<p>Cele rewitalizacji są spójne zarówno z celem generalnym jak również z celami warunkującymi oraz ich priorytetami:</p> <p><i>Cel generalny zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego:</i> Kształtowanie zrównoważonej, harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa świętokrzyskiego, sprzyjającej poprawie atrakcyjności i spójności terytorialnej regionu oraz efektywnemu wykorzystaniu jego potencjałów rozwoju, przy jednoczesnym wsparciu dla rozwiązań innowacyjnych i przyjaznych środowisku przyrodniczemu.</p> <p><i>Cel warunkujący 1.</i> Wzrost konkurencyjności i innowacyjności przestrzeni gospodarczej województwa w tym szczególnie miast z myślą o wykorzystaniu lokalnych potencjałów rozwoju i dostosowaniu tej przestrzeni do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy.</p> <p><i>Priorytety polityki przestrzennej:</i></p> <p>Kształtowanie warunków przestrzennych do dywersyfikacji przedsiębiorczości, rozwoju sektora MSP oraz utrwalania specjalizacji gospodarczej.</p> <p><i>Cel warunkujący 3.</i> Tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi zasobów ludzkich oraz integracji rynków pracy.</p> <p><i>Priorytety polityki przestrzennej:</i></p> <p>Poprawa jakości życia mieszkańców drogą zwiększania dostępności do rynków pracy i wyżej zorganizowanych usług, zwłaszcza na obszarach niedosłużonych; Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz małych miast z jednoczesnym tworzeniem warunków do intensyfikacji rolnictwa, zwłaszcza na obszarach najlepszych gleb; Poprawa dostępności do rynków pracy oraz systemu szkolnictwa zawodowego wraz z dostosowaniem tych funkcji do charakteru i specyfiki struktur</p>

		<p>osadniczych; Sprzyjanie rozbudowie istniejących oraz powstawaniu nowych segmentów rynku pracy, zwłaszcza w małych miastach i na obszarach wiejskich; Kształtowanie optymalnych relacji: mieszkanie – usługi – praca – rekreacja i wypoczynek, w różnych skalach obszarowych.</p> <p><i>Cel warunkujący 4.</i> Ochrona i racjonalne zagospodarowanie zasobów przyrodniczych i dóbr kultury, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.</p> <p><i>Priorytety polityki przestrzennej:</i></p> <p>Przywracanie równowagi przyrodniczej na obszarach zdegradowanych; Rozwój komunalnej infrastruktury ochrony środowiska; Minimalizacja zagrożenia hałasem w miastach i w sąsiedztwie dróg o dużym natężeniu ruchu pojazdów; Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne wkomponowanie zabytków w przestrzeń turystyczną.</p> <p><i>Cel warunkujący 5.</i> Kształtowanie systemów infrastruktury technicznej i społecznej w aspekcie poprawy dostępności i spójności przestrzennej oraz osiągnięcia wysokiego standardu świadczenia usług.</p> <p><i>Priorytet polityki przestrzennej:</i></p> <p>Zapewnienie wysokiego standardu dostępności do usług publicznych we wszystkich skalach obszarowych.</p> <p><i>Cel warunkujący 7.</i> Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.</p> <p><i>Priorytet polityki przestrzennej:</i> Preferencje dla regeneracji zabudowy, powtórnego zagospodarowania terenów.</p>
POZIOM SUBREGIONALNY		
10.	Strategia Rozwoju Powiatu Pińczowskiego	<p><i>Cel główny:</i> Analiza strategiczna powiatu pińczowskiego ujmuje w ujęciu globalnym rozpoznanie jego siły i słabości. Powiat Pińczowski jako region o licznych walorach przyrodniczych i kulturowych, o wysokim kapitale społecznym i przedsiębiorczości.</p> <p>W sferze pomocy społecznej Program Rewitalizacji realizuje następujące cele strategiczne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podniesienie poziomu usług socjalnych przy zachowaniu ich jakości i racjonalnym wykorzystaniu. 2. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników socjalnych. 3. Rozbudowa bazy.
POZIOM LOKALNY		
11.	Strategia rozwoju gminy Michałów na lata 2011–2020	<p><i>Misja:</i> Misją gminy Michałów jest tworzenie jak najlepszych warunków do mieszkania poprzez wspieranie aktywności społecznej ludzi w wykorzystywaniu posiadanych zasobów, tworzeniu warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz efektywnego rolnictwa.</p> <p><i>Cel strategiczny:</i> Celem strategicznym gminy Michałów jest zaangażowanie mieszkańców do partnerskiego współdziałania na rzecz stworzenia odpowiednich warunków:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dla siebie – do mieszkania, pracy, rekreacji i rozwoju; • dla turystów – do pocucia zapachu prawdziwej mięty i podziwiania gorącokrwistych koni arabskich. <p>Gmina Michałów: Ponidziańska Dolina Mięty i Koni.</p> <p><i>Cel strategiczny 1:</i> Współdziałanie mieszkańców, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, rolników i samorządu lokalnego na rzecz rozwoju regionu.</p>

		<p><i>Zadanie a.</i> Kreowanie nowych i wspieranie istniejących organizacji pozarządowych działających na rzecz regionu.</p> <p><i>Zadanie d.</i> Przeciwdziałanie patologiom społecznym.</p> <p><i>Zadanie k.</i> Uwypuklenie walorów krajobrazowych i historycznych.</p> <p><i>Zadanie l.</i> Kultywowanie kultury i tradycji.</p> <p><i>Cel strategiczny 2:</i> Zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej regionu.</p> <p><i>Zadanie h.</i> Przygotowywanie rocznych kalendarzy z wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych organizowanych na terenie gminy.</p> <p><i>Zadanie j.</i> Rewitalizacja centrum Michałowa – powstanie nowych funkcji użytkowych i poprawa wizerunku miejscowości.</p> <p><i>Zadanie m.</i> Wspieranie inicjatyw na rzecz rękodzielnictwa i wytwórstwa elementów sztuki regionalnej.</p> <p><i>Cel strategiczny 3:</i> Wysoka jakość i dostępność usług publicznych.</p> <p><i>Zadanie a.</i> Dostosowanie stanu i sieci nawierzchni dróg gminnych do potrzeb.</p> <p><i>Zadanie b.</i> Estetyczny wygląd obiektów i urządzeń użyteczności publicznej.</p> <p><i>Zadanie c.</i> Łatwy dostęp do podstawowej opieki medycznej.</p> <p><i>Zadanie e.</i> Powstanie placu zabaw i terenu rekreacyjno-sportowego w każdej miejscowości.</p> <p><i>Zadanie g.</i> Umożliwienie mieszkańcom oddawania ścieków komunalnych do sieci kanalizacyjnej lub ekologicznych oczyszczalni przydomowych.</p> <p><i>Zadanie j.</i> Wysoki poziom kształcenia i rozwoju uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach.</p> <p><i>Zadanie k.</i> Zabezpieczenie przez służby publiczne bezpieczeństwa mieszkańców i ich mienia.</p> <p><i>Zadanie l.</i> Zagwarantowanie wszystkim mieszkańcom dostępu do bieżącej wody.</p> <p><i>Zadanie m.</i> Zapewnienie mieszkańcom każdej miejscowości zadashowanego miejsca spotkań.</p> <p><i>Zadanie o.</i> Łatwy dostęp dla wszystkich mieszkańców (w tym osób niepełnosprawnych) do dóbr kulturalnych.</p>
12.	<p>Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałów na lata 2016–2022</p>	<p><i>Cel strategiczny I.</i> Przeciwdziałanie powstawaniu zjawiska ubóstwa w gminie Michałów.</p> <p><i>Cel szczegółowy I.1.</i> Minimalizowanie zjawiska ubóstwa w Gminie Michałów.</p> <p><i>Cel szczegółowy I.2.</i> Stworzenie systemu pomocy skoncentrowanej na osobach i rodzinach dotkniętych ubóstwem w Gminie Michałów.</p> <p><i>Cel strategiczny II.</i> Integracja społeczna i aktywizacja zawodowa oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu w gminie Michałów.</p> <p><i>Cel szczegółowy II.1.</i> Integracja, reintegracja i aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych, przeciwdziałanie skutkom bezrobocia.</p> <p><i>Cel szczegółowy II.2.</i> Integracja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych oraz starszych.</p> <p><i>Cel strategiczny IV.</i> Wspieranie rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, rodzin wielodzietnych i niepełnych w Gminie Michałów.</p> <p><i>Cel szczegółowy IV.1.</i> Poprawa jakości życia, zabezpieczenie bezpieczeństwa socjalnego rodzin wielodzietnych.</p>

		<i>Cel szczegółowy IV.2. Przeciwdziałanie zjawiskom grożącym wykluczeniem społecznym oraz bezradnością życiową.</i>
13.	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałów	<p><i>Celem nadrzędnym zagospodarowania przestrzennego gminy Michałów jest wszechstronny, trwały rozwój gwarantujący wzrost poziomu życia mieszkańców, przy zachowaniu walorów przyrodniczych i kulturowych oraz przy optymalnym wykorzystaniu podstawowego zasobu jakim jest przestrzeń.</i></p> <p><i>Cele społeczne, w które wpisuje się planowany proces rewitalizacji:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zapewnienie dogodnych warunków zamieszkania, 2) zapewnienie właściwego wyposażenia w usługi niekomercyjne, szczególnie usługi oświaty i kultury poprzez intensywne porządkowanie i modernizację posiadanych elementów infrastruktury społecznej (m.in. uzupełnianie placówek o nowoczesne wyposażenie, usprawnianie organizacji placówek), 3) zapewnienie właściwych warunków wypoczynku, 4) poprawa stanu sanitarnego środowiska, 5) stworzenie warunków dla sprawnego, bezpiecznego i ekonomicznego przemieszczania się osób i towarów, z jednoczesnym ograniczaniem konfliktów przestrzennych oraz uciążliwości dla środowiska. <p><i>Cele ekonomiczne, w które wpisuje się planowany proces rewitalizacji:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) restrukturyzacja rolnictwa i aktywizacja obszarów wiejskich, 2) rozwój małych i średnich przedsiębiorstw o niskiej uciążliwości dla środowiska, 3) wzbogacanie „otoczenia przedsiębiorczości” w gminie. <p><i>Cele przyrodnicze, w które wpisuje się w planowany proces rewitalizacji:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zachowanie ciągłości przyrodniczych struktur przestrzennych (dolin rzek, suchych dolin i lasów) 2) poprawa jakości zasobów środowiska przyrodniczego przy racjonalizacji ich wykorzystania, w tym zwłaszcza: <ul style="list-style-type: none"> - poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez eliminację lub ograniczenie źródeł zanieczyszczeń, - redukcja emisji zanieczyszczeń do powietrza, - rekultywacja terenów zdegradowanych (wyrubisk i „dzikich” wysypisk śmieci), 3) zachowanie heterogennego charakteru krajobrazu (mozaika zbiorowisk leśnych, trwałych użytków zielonych, zadrzewień, oczek wodnych, terenów podmokłych, bagien, 4) wzmocnienie zasobów środowiska przyrodniczego, 5) zachowanie walorów środowiska przyrodniczego poprzez egzekwowanie obowiązujących zasad zagospodarowania terenów w działalności planistycznej i inwestycyjnej. <p><i>Cele kulturowe, w które wpisuje się planowany proces rewitalizacji:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zachowanie prawnie chronionych obiektów i obszarów dziedzictwa kulturowego, 2) zachowanie lub rehabilitacja wiejskiego krajobrazu kulturowego (osadniczego), 3) zapobieganie dalszym niekorzystnym zjawiskom dewastacji cennych obiektów środowiska kulturowego (np. zespołów dworsko-parkowych i stanowisk archeologicznych). <p><i>Cele przestrzenne, w które wpisuje się planowany proces rewitalizacji:</i></p>

		<ol style="list-style-type: none"> 1) utrzymanie i zapewnienie harmonijnego rozwoju struktur przestrzennych jednostek osadniczych o czytelnym układzie przestrzennym – optymalna koncentracja zabudowy w obecnych granicach zainwestowania miejscowości, 2) uporządkowanie podstawowych struktur przestrzennych gminy w zakresie obsługi komunikacyjnej, 3) zapewnienie możliwości rozwojowych poszczególnym strukturom osadniczym oraz właściwy rozwój elementów usługowo-produkcyjnych związanych z realizacją (wdrożeniem) celów ekonomicznych.
--	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ww. dokumentów strategicznych i planistycznych

Program Rewitalizacji odnosząc się w swych założeniach do określonych problemów społecznych mieszkańców na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, realizuje założenia innych dokumentów strategicznych i planistycznych na szczeblu lokalnym (*Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałów, Strategii Rozwoju Gminy Michałów na lata 2011–2020 oraz Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałów na lata 2016–2022*) stanowiąc istotny element całości wizji rozwoju gminy. W związku z tym, komplementarność z celami, działaniami czy priorytetami innych dokumentów wpływa na skuteczność i efektywność procesu rewitalizacji.

W *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałów*⁴, wskazano na rolniczy charakter gminy, a także na konieczność uwzględniania planowanych inwestycji w kontekście obszarów chronionych (w tym parku krajobrazowego oraz stanowisk archeologicznych), które występują na obszarze Gminy Michałów⁵.

Ponadto stwierdzono, że zagospodarowanie terenu gminy pod względem osadniczym ulegało niewielkim zmianom. Za jeden z powodów uznano położenie gminy na uboczu ważnych szlaków komunikacyjnych. Dzięki temu na terenie Gminy Michałów zachował się tradycyjny krajobraz rolniczy. Toteż istotne jest zachowanie dziedzictwa kulturowego tego obszaru poprzez kontynuację zabudowy, uwzględniającej lokalne warunki topograficzne.

Ośrodkiem koncentracji ludności oraz usług jest Michałów, a przez miejscowość przebiega droga wojewódzka nr 766 łącząca Morawicę i Węchadłów. Ze względu na peryferyjne położenie ośrodka gminnego wykształciły się ośrodki wspomagające jego funkcje, wyposażone w pełny zakres usług podstawowych: Góry, Sędowice, Węchadłów.

⁴ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałów* przyjęte Uchwałą Nr XXI/126/2011 Rady Gminy Michałów z dnia 30 października 2011 roku.

⁵ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałów*, s. 33.

Wprowadzenie tych usług nie spowodowało jednak znaczących zmian w zagospodarowaniu przestrzennym obszaru.

W Studium wskazuje się, że sieć osadnicza gminy jest w miarę równomiernie rozwinięta, wykazująca jednak odmienne cechy w poszczególnych częściach gminy. Układ wsi w północnej części charakteryzuje kompozycja pasmowa przebiegająca wzdłuż obu stoków Płaskowyżu Jędrzejowskiego od Pawłowic do Zawala Niegosławskiego oraz po obu stronach rzeki Mierzawy. Układ ten jest kontynuacją historycznej strefy siedliskowej. W południowej części gminy wytworzył się rozproszony układ wsi, tworzących się jako wielodrożnice, wykorzystujących warunki lokalizacji na stokach lessowych i w otoczeniu lasów. Gęstość osadnicza tej części gminy jest nieco większa. Poszczególne wsie na terenie gminy zróżnicowane są pod względem zagospodarowania, wyposażenia w usługi socjalne dla ludności oraz liczby mieszkańców. Największymi obszarowo i najbardziej zaludnionymi sołectwami są: Michałów, Sędowice, Góry, Węchadłów i Wrocierz. Wspólną cechą wielu wsi gminy jest regionalny, odrębny styl budownictwa i kompozycji przestrzennej⁶. Kultywowanie tradycyjnego sposobu budownictwa przejawia się m.in. w stosowaniu tradycyjnego sposobu wymiany zabudowy w granicach własnej zagrody; współczesne budynki wznoszone są obok starych nieużywanych lub na ich miejscu. Bardzo częste zastosowanie w budownictwie mają naturalne materiały budowlane: drewno, gonty, kamień, cegła ceramiczna, dachówki ceramiczne.

Wobec powyższego przyjęto w Studium, że dotychczasowe zagospodarowanie osadnicze Gminy Michałów skłania do kontynuacji skupiania ludności oraz usług w ośrodku gminnym (wchodzącym w skład wyznaczonego obszaru rewitalizacji) oraz wykształcenia 1–2 ośrodków wspomagających jego funkcje. Pozostałe sołectwa pozostaną natomiast miejscem względnego rozproszenia osadniczego.

Wskazywano również na problemy zagospodarowania przestrzennego gminy w kontekście:

- środowiska przyrodniczego (przede wszystkim zanieczyszczenie środowiska wynikające z braku rozwiązań systemowych w odniesieniu do gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami oraz wykorzystywania w ciepłownictwie tradycyjnych nośników energii, szczególnie w rejonach o największej gęstości zaludnienia),
- rozwoju społeczno-gospodarczego,
- kształtowania przestrzeni.

---

⁶ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałów*, s. 143.

Program Rewitalizacji poprzez pogłębioną diagnozę problemów i potencjałów, a także wynikających z nich potrzeb w odniesieniu do sfery przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji wskazuje działania i projekty, które mają niwelować problemy w zagospodarowaniu przestrzennym, w tym przede wszystkim sołectwa Michałów. Projekty podstawowe jak również uzupełniające odpowiadają na potrzeby zdefiniowane w Studium, m.in. poprzez zagospodarowanie przestrzeni wokół obiektów użyteczności publicznej i obiektów zabytkowych świadczących o dziedzictwie kulturowym gminy.

Wskazano na problemy w obrębie wyposażenia i stanu infrastruktury technicznej na terenie gminy. W kontekście rewitalizacji jest to przede wszystkim podniesienie jakości świadczonych usług publicznych poprzez modernizację m.in. ośrodków zdrowia oraz podniesienie jakości życia mieszkańców dzięki rozbudowie sieci wodno-kanalizacyjnej.

W obszarze społeczno-gospodarczym rozpoznano trzy grupy problemowe:

- 1) zjawiska demograficzne,
- 2) rynek pracy,
- 3) infrastruktura społeczna.

Zdiagnozowano wyraźny regres sytuacji demograficznej gminy, który związany jest z obniżającą się stopą przyrostu naturalnego i ujemnym bilansem migracji, które są głównymi czynnikami zmniejszania się stanu zaludnienia w gminie. Mimo spadku liczby ludności gminy, największym problemem społecznym pozostaje bezrobocie, w tym bezrobocie długotrwałe. Jednocześnie duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej wymusza podjęcie działań organizacyjnych poszerzających zakres udzielanej pomocy. Struktura zatrudnienia ludności gminy wykazuje małe zróżnicowanie (niski udział ludności czynnej zawodowo pracującej w usługach przy wysokim odsetku ludności pracującej w rolnictwie – przeludnienie agrarne).

Z rozwojem funkcji rolniczych gminy wiąże się przede wszystkim mocno zaawansowany proces starzenia się społeczeństwa, niekorzystna struktura gospodarstw indywidualnych, postępująca degradacja gleb na skutek erozji wodnej i brak przeciwdziałania tym procesom oraz brak lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego. Problemy mogą wystąpić również w związku z koniecznością podporządkowania rozwoju funkcji rolniczej wymogom ochrony środowiska w parkach krajobrazowych Ponidzia i w obrębie ich otulin.

W odniesieniu do kształtowania przestrzeni i jakości środowiska, na terenie Gminy Michałów nie stwierdzono występowania zauważalnych konfliktów. Małe zainwestowanie terenu nie doprowadziło do znaczących zmian (deformacji) poszczególnych struktur przestrzennych. Struktura osadnicza gminy, przy niewielkim zróżnicowaniu zainwestowania,

jest równomiernie rozłożona. Nie wyróżniają się tutaj tereny odznaczające się nad koncentracją zainwestowania. Rozwój niektórych sołectw (np. sołectwa Góry) ograniczany jest przez naturalne ukształtowanie terenu, utrudniające tworzenie rezerw przyszłych struktur przestrzennych.

W rozwoju infrastruktury technicznej podstawowym zidentyfikowanym problemem jest bardzo niski stopień wyposażenia gminy w infrastrukturę techniczną, przy istniejących jednak możliwościach rozbudowy lub budowy sieci uzbrojenia. Stwierdzono, iż zaniedbania w tej dziedzinie wynikają zarówno z braku środków finansowych pozostających w dyspozycji władz lokalnych, jak i zubożenia mieszkańców, ograniczając możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb w tym zakresie.

Rozpoznane potencjały, a także problemy występujące na terenie Gminy Michałów zdecydowały o ustaleniu podstawowego celu i zadania polityki przestrzennej. Polityka ta powinna zmierzać do koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej w miejscach najkorzystniejszych dla rozwoju poszczególnych funkcji gminy oraz ochrony przed zainwestowaniem terenów. Podstawową rolą tych terenów powinno być zabezpieczenie warunków dla wypoczynku mieszkańców oraz poprawy jakości ich życia, a także prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego i zabezpieczenie trwałych wartości kultury. Integralną częścią procesów rozwojowych są problemy ochrony środowiska i wykorzystanie jego zasobów. Uznano, iż wszystkie formy działalności gospodarczej w gminie powinny być ściśle uzależnione od jakości i zasobów środowiska przyrodniczego. Zachowanie stanu środowiska przyrodniczego ma zatem podstawowe znaczenie dla kształtowania rozwoju Gminy Michałów. Tak ujęte zasady polityki zagospodarowania przestrzennego gminy przyczynią się do realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Tym samym Program Rewitalizacji staje się dokumentem, który realizować będzie politykę przestrzenną gminy, zmierzającą do koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej z zachowaniem obszarów cennych przyrodniczo. Poprzez swoją wielowątkowość i skupienie się na przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom na terenie gminy wraz ze Studium wyznacza on kierunki działań zmierzające do poprawy warunków i jakości życia mieszkańców z zachowaniem zasad ochrony środowiska przyrodniczego.

*Strategia rozwoju gminy Michałów na lata 2011–2020*⁷ formułuje misję rozwoju gminy, którą jest: „tworzenie jak najlepszych warunków do mieszkania poprzez wspieranie aktywności społecznej ludzi w wykorzystywaniu posiadanych zasobów, tworzeniu warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz efektywnego rolnictwa”⁸. Prowadzić do tego ma cel strategiczny, którym jest: „zaangażowanie mieszkańców do partnerskiego współdziałania na rzecz stworzenia odpowiednich warunków: dla siebie – do mieszkania, pracy, rekreacji i rozwoju; dla turystów – do pocucia zapachu prawdziwej mięty i podziwiania gorąco krwistych koni arabskich”⁹. W Strategii wskazuje się na potrzebę odnowy zarówno przestrzeni gminy poprzez działania mające na celu budowę i/lub modernizację infrastruktury technicznej, a także na potrzebę zwiększenia aktywności społecznej mieszkańców. Tym samym Strategia jak również Studium, nie tylko diagnozują problemy przede wszystkim w sferze społecznej (m.in. słabą aktywność społeczną mieszkańców) i potencjały (m.in. zabytki)¹⁰ występujące w poszczególnych sferach na terenie Gminy Michałów, ale także wyznaczają kierunki zmian mające przyczynić się do poprawy sytuacji w poszczególnych obszarach. Dzięki temu, dokumenty te stanowią wraz z Programem Rewitalizacji, spójną wizję rozwoju gminy, poprzez tworzenie na obszarze przestrzeni publicznych sprzyjających przedsiębiorczości i aktywności oraz wpływających na poprawę jakości życia mieszkańców. W ramach założeń Programu Rewitalizacji wyznaczono kierunki działań zmierzające do: zapewnienia dostępu do wysokiej jakości usług, kształtowania estetycznej, funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznej oraz zachowanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego obszaru rewitalizacji. Kierunki te wynikają zarówno z lokalnych uwarunkowań jak również ze zdiagnozowanych problemów i potencjałów ujętych zarówno w Studium jak też w Strategii.

W diagnozie zawartej w *Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałów na lata 2016–2022*¹¹, a także na podstawie analizy SWOT oraz badania ankietowego określono cel Strategii, którym jest: *wytyczenie priorytetowych rozwiązań w zakresie przewyższania określonych problemów społecznych*¹². Do jego osiągnięcia określono cztery cele strategiczne¹³:

---

⁷ *Strategia rozwoju gminy Michałów na lata 2011–2020* przyjęta Uchwałą Nr XVII/109/2012 Rady Gminy Michałów z dnia 9 marca 2012 roku.

⁸ jw., s. 67.

⁹ jw., s. 67.

¹⁰ jw., s. 64.

¹¹ *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałów na lata 2016–2022* przyjęta Uchwałą Nr XXIV/140/2016 Rady Gminy Michałów z dnia 14 września 2016 roku.

¹² jw., s. 62.

¹³ jw., s. 63.

1. przeciwdziałanie powstawaniu zjawiska ubóstwa w Gminie Michałów,
2. integracja społeczna i aktywizacja zawodowa oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu w Gminie Michałów,
3. redukcja problemu uzależnień w Gminie Michałów,
4. wspieranie rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, rodzin wielodzietnych i niepełnych w gminie.

W Strategii wskazano do każdego celu strategicznego, cele szczegółowe oraz kierunki działań mające na celu przede wszystkim przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców.

Z punktu widzenia działań rewitalizacyjnych istotne jest ujęcie w celu szczegółowym 1.2. *Stworzenie systemu pomocy skoncentrowanej na osobach i rodzinach dotkniętych ubóstwem w Gminie Michałów* – kierunku działań odwołującego się do procesu rewitalizacji: *Rewitalizacja społeczna* mieszkańców gminy¹⁴. Tym samym Program Rewitalizacji wprost odpowiada na potrzeby społeczne mieszkańców (w tym obszaru rewitalizacji), poprzez zaplanowanie działań zmierzających do ich aktywności społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Kompleksowe działania rewitalizacyjne zmierzać będą do wzmacniania kapitału społecznego oraz włączenia osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem poprzez pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców.

Dokumenty strategiczne Gminy Michałów komplementarne w swych działaniach wraz z Programem Rewitalizacji ujmują problemy społeczne całościowo, wiążąc je zarówno ze sferą przestrzenno-funkcjonalną, gospodarczą a także techniczną i środowiskową. Dzięki takiej perspektywie Program Rewitalizacji w pełni wpisuje się w wieloaspektowy charakter działań rozwojowych ujętych w poszczególnych dokumentach strategicznych Gminy Michałów.

---

¹⁴ *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałów*, s. 65.

II. Część diagnostyczno-analityczna

1. Metodologia delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Metodologię wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz szczegółowy przebieg procesu diagnostycznego gminy zawiera *Diagnoza na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów* (załącznik 1. do niniejszego dokumentu).

Zgodnie z rozdziałem 3 pkt Wytycznych w zakresie rewitalizacji, *rewitalizacja* to „kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych”, dlatego przy wyznaczaniu zasięgu obszaru zdegradowanego wzięto pod uwagę zestaw kryteriów zawarty w Wytycznych, które wskazują na istnienie stanu kryzysowego na danym terenie.

Stan kryzysowy zdefiniowany został jako „stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- 1) *gospodarczej* – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw;
- 2) *środowiskowej* – w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi bądź stanu środowiska;
- 3) *przestrzenno-funkcjonalnej* – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych;
- 4) *technicznej* – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy”¹⁵.

W związku z powyższym, w celu wyznaczenia obszaru zdegradowanego Gmina Michałów podzielona została na *jednostki strukturalne (referencyjne)*, w sposób odpowiadający istniejącym powiązaniom funkcjonalnym. W procesie diagnostycznym na terenie wiejskim gminy przyjęto podział na sołectwa. Analiza danych ilościowych w ustalonych jednostkach strukturalnych pozwoliła na stosunkowo łatwe zidentyfikowanie lokalizacji problemów i wyznaczenie granic obszaru zdegradowanego.

Zgodnie Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w przeprowadzonej diagnozie dokonano analizy porównawczej jednostek referencyjnych, opartej na zestawie wskaźników cząstkowych oraz syntetycznych wskaźników degradacji we wszystkich sferach pozwalających na obiektywne określenie stopnia zróżnicowania zjawisk kryzysowych i potencjałów lokalnych na terenie gminy. Syntetyczne wskaźniki koncentracji zjawisk kryzysowych w poszczególnych sferach przedstawione zostały na mapach poglądowych Gminy Michałów z podziałem na jednostki strukturalne. Jako główne kryteria delimitacji obszaru zdegradowanego przyjęto 32 wskaźniki ustalone na podstawie danych statystycznych gromadzonych w zasobach Urzędu Gminy w Michałowie, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Michałowie oraz instytucji zewnętrznych, m.in.: Powiatowego Urzędu Pracy w Pińczowie, Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach, a także ogólnodostępnych danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego i Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi. Część pozyskanych danych została wykorzystana do porównawczej analizy ilościowej wskaźników ze średnią wartością dla całej gminy, a część posłużyła do dokonania analizy jakościowej, charakteryzującej ważne dla rewitalizacji deficyty i problemy obszarów oraz lokalne potencjały. W procesie delimitacji obszaru zdegradowanego wykorzystano różnorodne źródła informacji, dzięki czemu zastosowane podejście ma charakter kompleksowy i łączy wykorzystanie metod ilościowych z jakościowymi.

Delimitacja obszaru rewitalizacji dokonana została przy uwzględnieniu zapisów pkt 4 z rozdziału 3 *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020*, który stanowi, że jest to „obszar obejmujący całość lub część obszaru

---

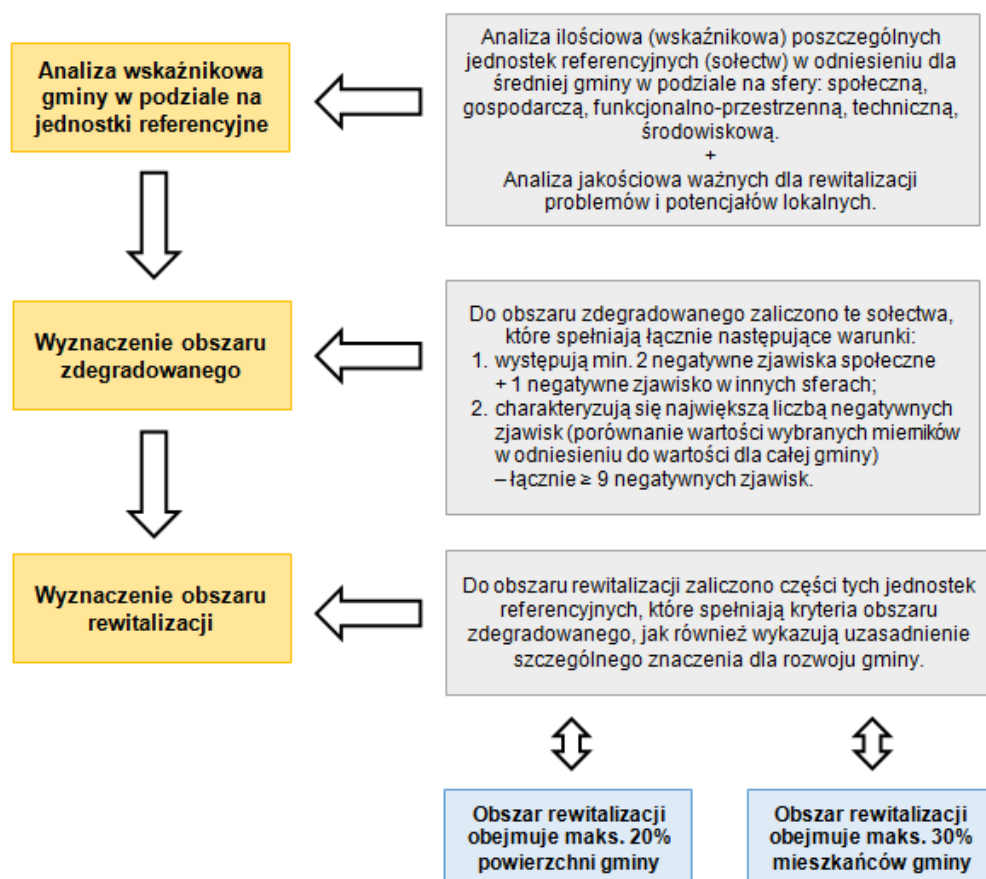
¹⁵ *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020*, Minister Rozwoju, Warszawa, 02.08.2016, s. 6–7.

zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk (...), na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację”.

Zgodnie z powyższym, wyznaczenie granic obszaru rewitalizacji nastąpiło w oparciu o dwie przesłanki. Pierwszą z nich było stwierdzenie, że na wybranym obszarze uznanym wcześniej jako zdegradowany istnieje szczególna koncentracja negatywnych zjawisk. Drugą z przesłanek było uznanie, że wybrany obszar ma istotne znaczenie dla rozwoju gminy. Takie uzasadnienie obejmuje przedstawienie możliwych do wykorzystania w procesie rewitalizacji lokalnych potencjałów, a także nawiązanie do gminnych dokumentów strategicznych i planistycznych, w których wybrany obszar będzie ujęty jako ośrodek koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej w gminie.

Metodologia wyznaczenia obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji w Gminie Michałów przedstawiona została na schemacie 1.

Schemat 1 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów

Źródło: Opracowanie własne

2. Zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Zgodnie z pkt 3 z rozdziału 3 Wytycznych, *obszar zdegradowany* to „obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów”.

Na podstawie przeprowadzonego audytu gminnego wyznaczono obszar zdegradowany, na który składają się jednostki referencyjne charakteryzujące się problemami w sferze społecznej przy jednoczesnym występowaniu problemów przynajmniej w jednej innej sferze oraz największą liczbą zidentyfikowanych negatywnych zjawisk, tj. ≥ 9 . Zgodnie z przedstawionymi założeniami obszar zdegradowany na terenie Gminy Michałów obejmuje sołectwa: Jelcza Mała (18), Sędowice (17), Tomaszów (15), Węchadłów (13), Sadkówka (13), Zawale Niegosławskie (13), Karolów (12), Jelcza Wielka (11), Kołków (11), Tur Górny (11), Wrocieryż (11), Polichno (10), Tur Dolny (10), Michałów (9), Góry (9).

Wskazany obszar zajmuje 89,69 km², co stanowi 80,1% powierzchni gminy i według danych Urzędu Gminy Michałów w 2014 roku był zamieszkiwany przez 3 901 osób, tj. 80,1% ogółu mieszkańców gminy.

Zgodnie z pkt 4 z rozdziału 3 Wytycznych, obszar rewitalizacji to „obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk (...), na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nie posiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% mieszkańców gminy.”

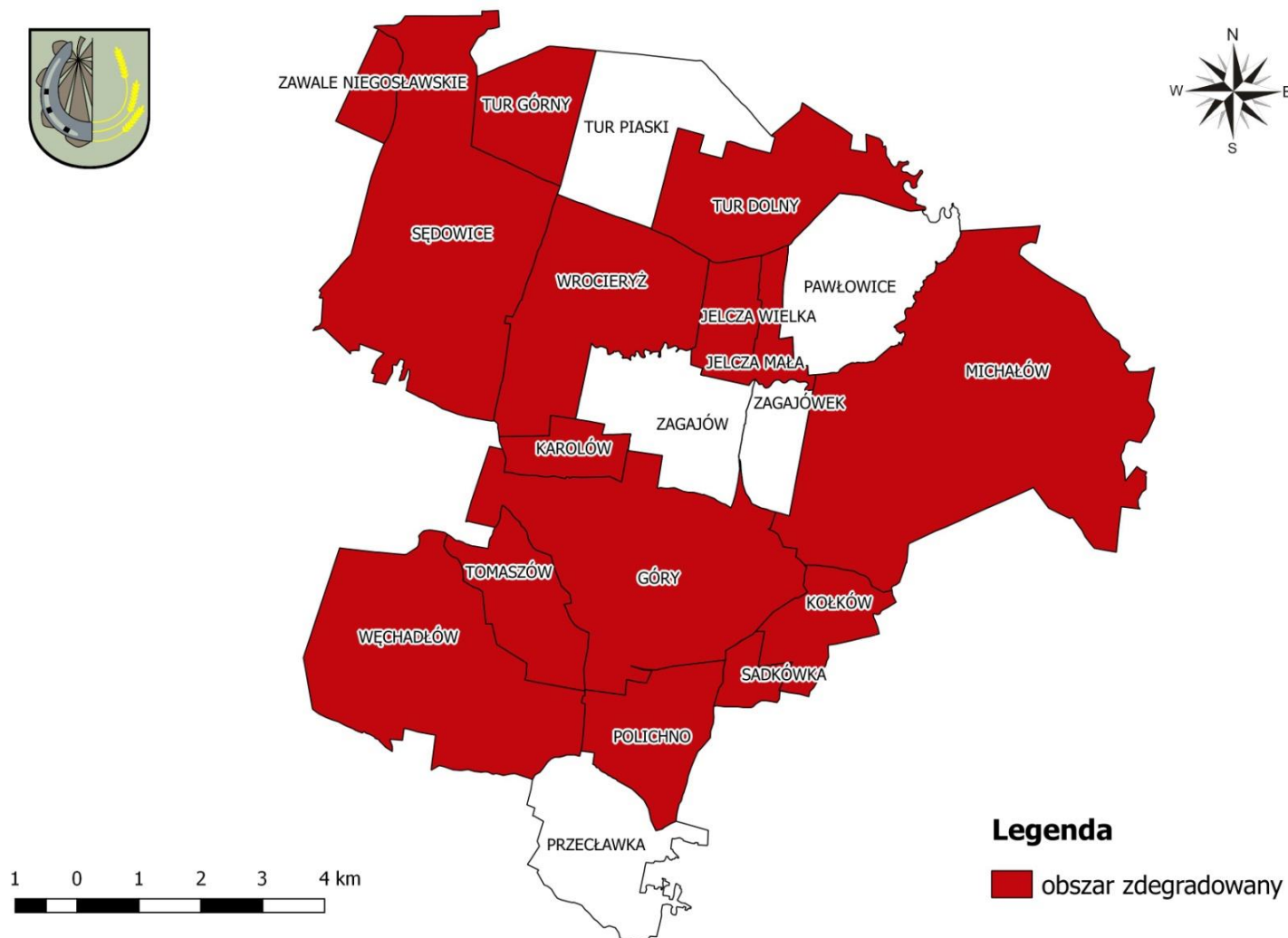
Na podstawie ww. zapisów Wytycznych wyznaczony został obszar, na którym występuje wysokie natężenie negatywnych zjawisk w sferze społecznej oraz przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej, a jednocześnie mający istotne znaczenie dla rozwoju gminy i planowane jest na nim przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych.

W wyniku przeprowadzonej diagnozy w podziale na jednostki referencyjne gminy i delimitacji obszaru zdegradowanego, wyznaczono obszar rewitalizacji obejmujący zabudowane tereny sołectw: Michałów i Góry, połączone ze sobą wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 766.

Wyznaczony obszar rewitalizacji zajmuje powierzchnię 13,83 km² (12,35% powierzchni ogółem gminy) i według danych Urzędu Gminy Michałów w 2014 roku był zamieszkały przez 1 403 mieszkańców (28,81% ludności ogółem gminy), więc nie przekracza limitów określonych w pkt 4 w rozdziale 3 *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020*.

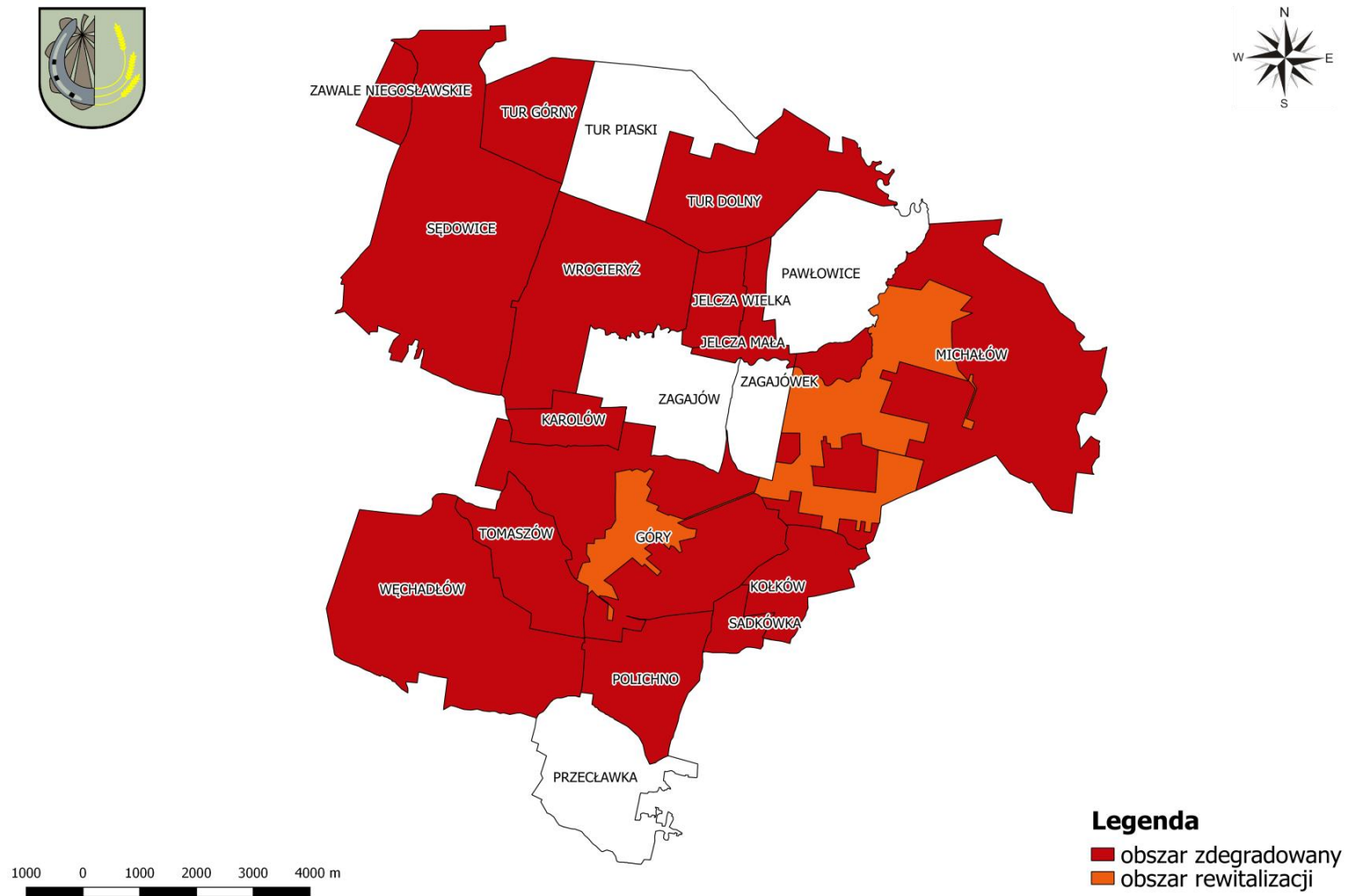
Granice obszaru zdegradowanego przedstawia mapa 1, natomiast mapa 2 pokazuje lokalizację obszaru rewitalizacji, na tle obszaru zdegradowanego. Mapy 3 i 4 przedstawiają granice obszaru rewitalizacji w poszczególnych miejscowościach.

Mapa 1 Granice wyznaczonego obszaru zdegradowanego na terenie Gminy Michałów

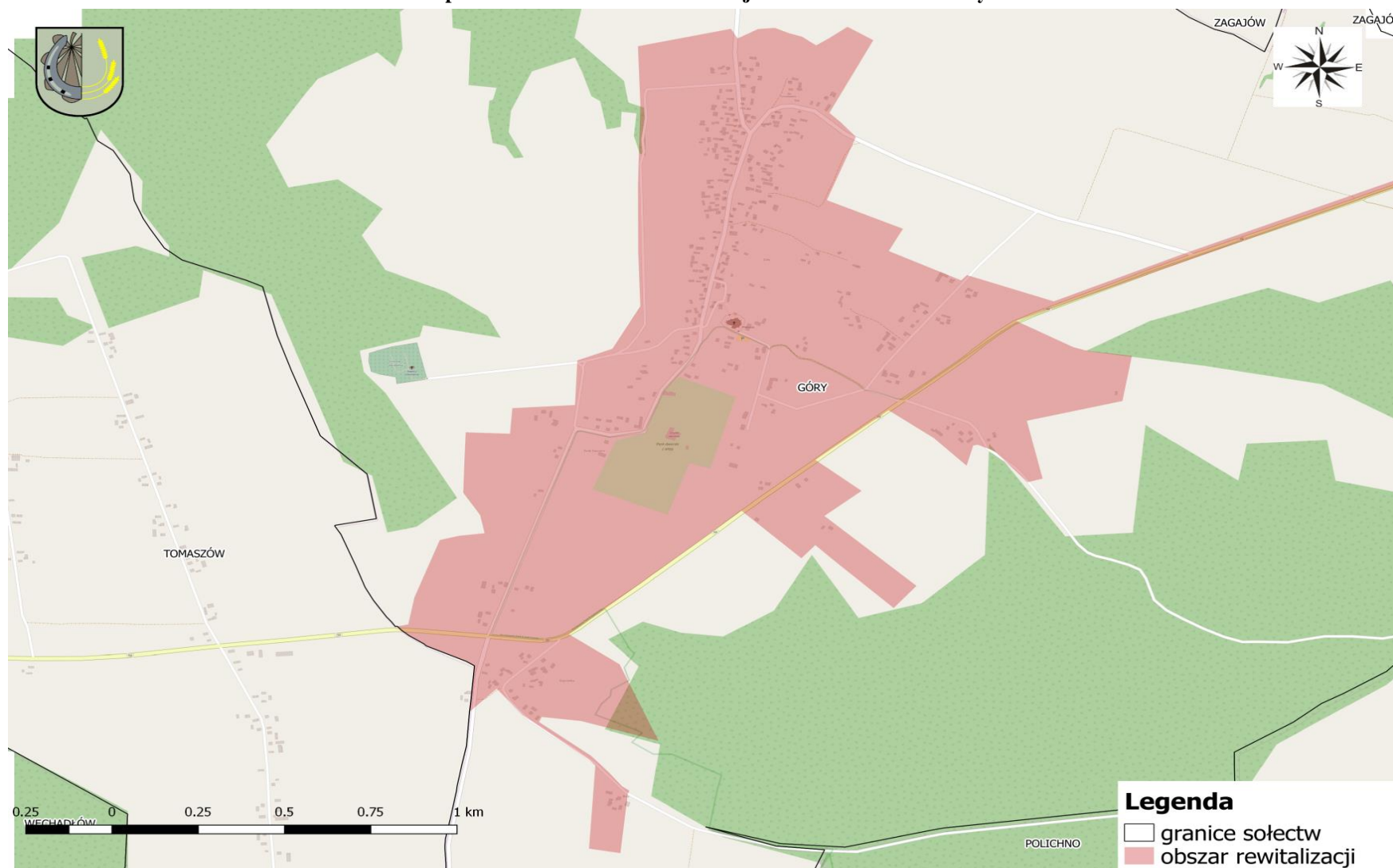
Źródło: Opracowanie własne

Mapa 2 Lokalizacja obszaru rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego w Gminie Michałów

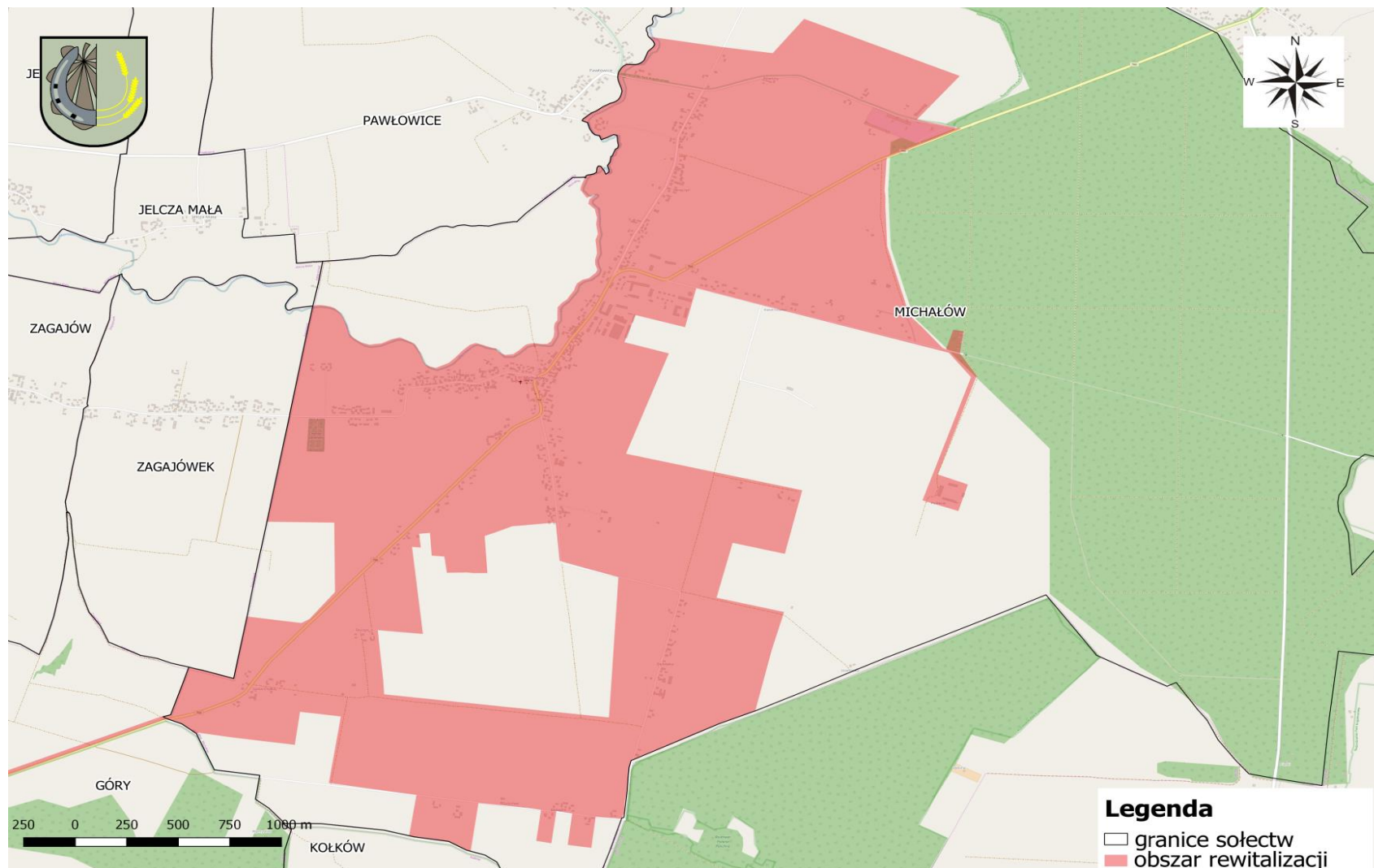
Źródło: Opracowanie własne

Mapa 3 Granice obszaru rewitalizacji na terenie sołectwa Góry

Źródło: Opracowanie własne na podstawie openstreetmap.org

Mapa 4 Granice obszaru rewitalizacji na terenie sołectwa Michałów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie openstreetmap.org

3. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych

Jednym z najważniejszych elementów Programu Rewitalizacji, wynikającym z *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020* jest „pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji”, która obejmuje analizę czynników i zjawisk kryzysowych oraz lokalnych potencjałów we wszystkich sferach, tj. społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej.

Zgodnie z powyższym, pogłębiona diagnoza wyznaczonego obszaru obejmowała ww. sfery (schemat 2). Problemy analizowane w ramach wszystkich aspektów wzajemnie się przenikają i podział na sfery tematyczne ma charakter umowny. Takie szerokie rozpoznanie oraz identyfikacja skali i charakteru potrzeb rewitalizacyjnych pozwoli na przygotowanie projektów o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i większym oddziaływaniu.

Schemat 2 Sfery tematyczne analizowane w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne

Obszar rewitalizacji obejmuje sołectwa Michałów i Góry, połączone ze sobą wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 766. Sołectwa te zostały wyznaczone jako obszar rewitalizacji ze względu na znaczenie społeczno-gospodarcze w rozwoju gminy oraz koncentrację funkcji administracyjnych, społecznych, usługowych i handlowych dla mieszkańców. Należy zwrócić jednak uwagę na fakt, iż obszar Gminy Michałów został zakwalifikowany w *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020*¹⁶, jako Obszar Strategicznej Interwencji (OSI)¹⁷, w odniesieniu do najgorszego dostępu do usług. W związku z tym wszystkie działania rewitalizacyjne wynikające ze szczegółowej analizy potencjałów i problemów występujących na obszarze gminy powinny zmierzać do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Michałów, w kontekście podnoszenia jakości i zwiększania dostępności do usług publicznych.

Podstawą planowania działań na obszarze rewitalizacji jest jego sytuacja społeczna, a w szczególności sytuacja demograficzna. W pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji skupiono się na wskaźnikach odnoszących się do przedziału czasowego, zawierającego się w latach 2010–2014, a także porównaniu ich do średniej dla Gminy Michałów.

Statystyka ludności umożliwia wszechstronną obserwację zjawisk demograficznych. Opisuje m.in. stan ludności, jej ruch rzeczywisty i naturalny, pozwala na wieloaspektową analizę struktury populacji. Dostarcza również informacji dotyczących przyszłych zmian przewidywanych w długookresowej perspektywie.

Liczebność i struktura populacji danego obszaru w dużym stopniu stanowią o jego potencjale rozwojowym. Procesy demograficzne wpływają na rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Przez pryzmat sytuacji ludnościowej kształtowane i analizowane są np. sytuacja na rynku pracy, obszar edukacji, ochrony zdrowia czy warunków życia ludności. Zmiany demograficzne, zwłaszcza w zakresie struktury populacji według wieku (rosnący odsetek osób w wieku poprodukcyjnym) czy wydłużania przeciętnego trwania życia, mają również kluczowe znaczenie dla planowania działań w obszarze wsparcia i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób starszych. Analiza tendencji bieżących i prognozowanych w wieloletniej perspektywie jest podstawą polityki finansowej ukierunkowanej m.in. na zapewnienie równowagi systemu zabezpieczenia społecznego.

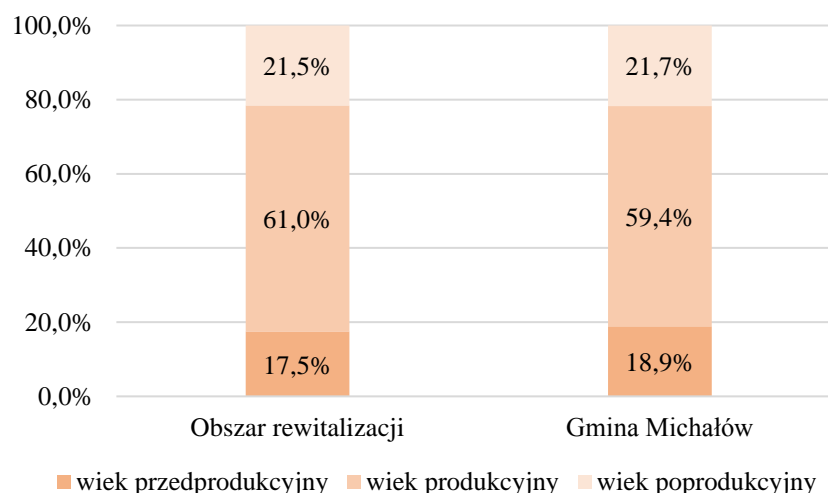
Pierwszym z analizowanych mierników jest wiek. Przyjmując wiek jako kryterium oceny struktury populacji, stosuje się podział liczby ludności zarówno według pojedynczych roczników, jak i według ekonomicznych grup wieku.

¹⁶ *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020* zatwierdzona Uchwałą Nr XXXIII/589/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 16 lipca 2013 roku.

¹⁷ jw., s. 48.

Suma ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym stanowi grupę ludności w wieku nieprodukcyjnym. Na wykresie 1 zaprezentowano strukturę ludności obszaru rewitalizacji i Gminy Michałów w 2014 roku z podziałem na ekonomiczne grupy wieku.

Wykres 1 Udział % ludności według ekonomicznych grup wieku na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku

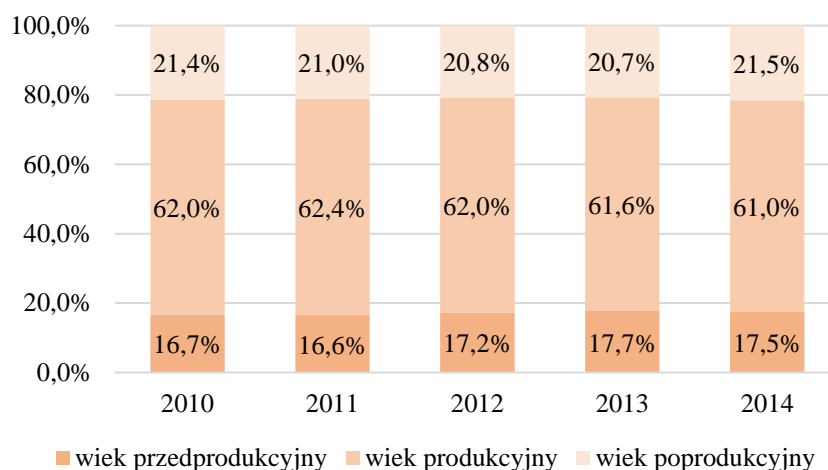

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Michałowie

Sytuacja demograficzna zarówno na obszarze rewitalizacji jak również w całej Gminie Michałów w 2014 roku wyglądała podobnie. Obszar rewitalizacji charakteryzował się mniejszym niż dla całego obszaru gminy udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności. Natomiast liczba osób w wieku produkcyjnym na obszarze była nieznacznie wyższa od wskaźnika dla całej gminy. Udział osób w wieku produkcyjnym, na obszarze rewitalizacji w 2014 roku wynosił 61%, wartość wskaźnika wskazuje na potencjał obszaru, w postaci zasobów ludzkich, które mogą zostać efektywnie wykorzystane poprzez stworzenie nowych stanowisk pracy i/lub aktywizację społeczności lokalnej.

Niezbędne w diagnozie jest odniesienie do zmian ilościowych i jakościowych jakie zaszły na danym obszarze w określonych ramach czasowych. Dla Gminy Michałów pozyskano dane przekrojowe dla lat 2010–2014. Tym samym, aby przeanalizować sytuację demograficzną obszaru rewitalizacji, posłużono się podziałem ludności na ekonomiczne grupy wieku (ich procentowym udziałem w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru) w latach 2010–2014 (wykres 2).

Wykres 2 Udział % ludności według ekonomicznych grup wieku na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w latach 2010–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Michałowie

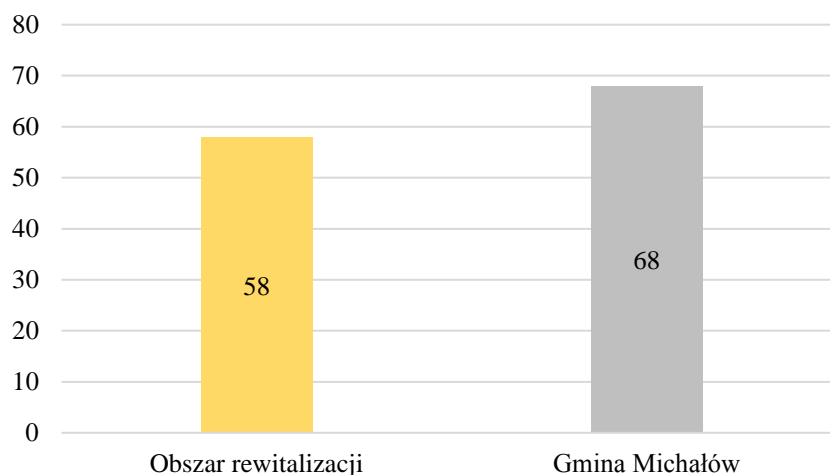
Okazuje się, że w latach 2010–2014 struktura ludności według ekonomicznych grup wieku na obszarze rewitalizacji w latach 2010–2014 ulegała niewielkim zmianom. W analizowanym przedziale czasowym wzrósł odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (z 16,7% do 17,5%), ludność w wieku produkcyjnym nieznacznie się zmniejszyła (o 1%), a osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 20%–21% mieszkańców obszaru.

Analiza ekonomicznych grup wiekowych pozwala na obliczenie współczynnika obciążenia ekonomicznego. Pokazuje on ile osób w wieku nieprodukcyjnym (tj. przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym) przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym. Dzięki odniesieniu grup ludności najbardziej zależnych ekonomicznie (tj. w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, określanych łącznie jako ludność w wieku nieprodukcyjnym) do ludności aktywnej na rynku pracy (czyli ludności w wieku produkcyjnym) możliwe staje się określenie zmian w strukturze wiekowej ludności, a tym samym zaplanowanie wielkości niezbędnego wsparcia społecznego, zarówno w zakresie usług edukacyjnych jak również pomocy społecznej dla osób starszych. Ponadto wskaźnik ten pozwala na zaplanowanie działań mający na celu pełniejsze dostosowanie funkcji i usług, świadczonych na obszarze do zmieniającej się sytuacji demograficznej.

Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku stanowi o potencjale obszaru rewitalizacji, na który składa się wysoki udział osób w wieku przedprodukcyjnym (z tendencją wzrostową), stały udział osób w wieku poprodukcyjnym (co piąty mieszkaniec obszaru ma ponad 60 lat w wypadku kobiet i 65 lat w wypadku mężczyzn) oraz 61% udział osób w wieku produkcyjnym.

W 2014 roku wskaźnik obciążenia ekonomicznego dla obszaru rewitalizacji wynosił 58 osób w wieku nieprodukcyjnym, które przypadają na 100 osób w produkcyjnym (wykres 3).

Wykres 3 Wskaźnik obciążenia ekonomicznego na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Michałowie

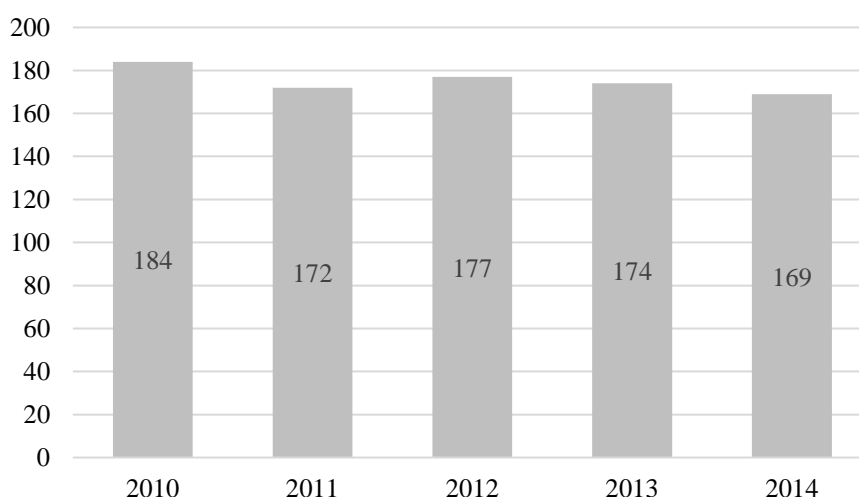
Wartość tego wskaźnika jest niższa niż dla całej Gminy Michałów, który w 2014 roku, wynosił 68 osoby. Tym samym na wyznaczonym obszarze sytuacja demograficzna może stanowić o jego potencjale, na który składa się ponad 60% udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru oraz mniejszy niż dla całej gminy udział osób w wieku poprodukcyjnym. Poszczególne projekty podstawowe jak też uzupełniające ujęte w Programie Rewitalizacji powinny wykorzystywać istniejący kapitał społeczny obszaru poprzez aktywizację społeczności lokalnej, zapobieganie wykluczeniu społecznemu, a także dostosowanie przestrzeni do potrzeb społeczności lokalnej (m.in. stworzenie wielofunkcyjnych przestrzeni publicznych umożliwiających aktywność fizyczną wszystkich grup wiekowych) .

Kolejną istotną kwestią w pogłębionej diagnozie obszaru w sferze społecznej jest sytuacja na rynku pracy, w tym przede wszystkim poziom bezrobocia. Odzwierciedla on niepełne wykorzystanie potencjału produkcyjnego społeczności lokalnej. Inaczej można zdefiniować je jako zjawisko gospodarcze polegające na tym, że pewna część ludzi zdolnych do pracy i poszukujących jej, nie znajduje zatrudnienia. Nadmierne bezrobocie jest zjawiskiem negatywnym – skutki nadmiernego, a przede wszystkim długotrwałego bezrobocia mogą być bardzo niekorzystne w odniesieniu do zwiększenia wykluczenia społecznego osób pozostających bez pracy, a także ich rodzin, w tym szczególnie dzieci.

Z uwagi na brak możliwości pozyskania danych w podziale na sołectwa gminy, analiza wskaźników dotyczących poziomu bezrobocia na terenie wyznaczonego obszaru rewitalizacji wykonana została na podstawie dostępnych danych dla całej gminy przekazanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Pińczowie (PUP w Pińczowie).

Na wykresie 4 przedstawiono zmiany w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Michałów w latach 2010–2014.

Wykres 4 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Michałów w latach 2010–2014

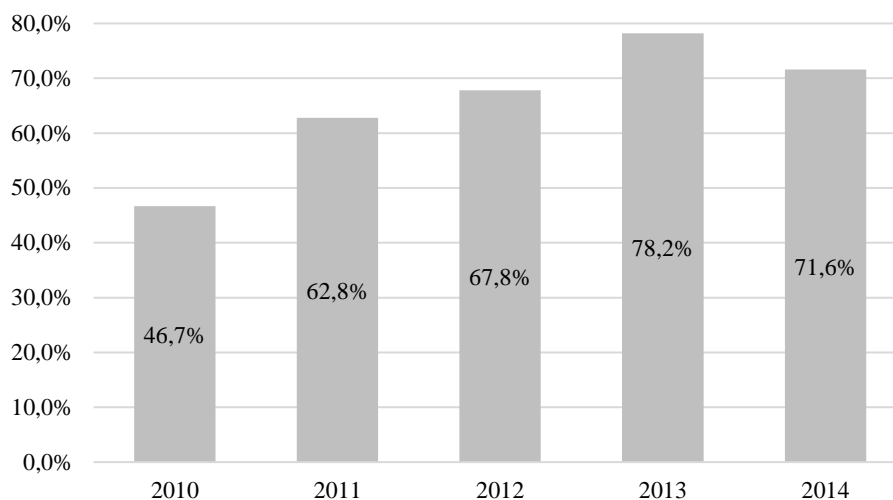

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Pińczowie

W latach 2010–2014 liczba bezrobotnych w całej Gminie Michałów wahała się w granicach od 184 w 2010 roku do 169 osób w 2014 roku, które zarejestrowały się w PUP w Pińczowie.

W analizowanym okresie można zauważyć stały spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych od roku 2013. Mimo spadku ogólnej liczby bezrobotnych na terenie gminy, od 2013 roku udział bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych utrzymywał się na poziomie ponad 70%. (wykres 5).

Wykres 5 Udział % bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Michałów w latach 2010–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Pińczowie

Od 2011 roku na terenie Gminy Michałów osoby bezrobotne, które nie znajdowały zatrudnienia w okresie powyżej roku stanowiły ponad 60% wszystkich osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Pińczowie. Tym samym na terenie gminy (w tym na obszarze rewitalizacji) mamy do czynienia z bezrobociem, które stanowi poważny problem społeczny, wynikający z braku możliwości znalezienia pracy, w tym przede wszystkim przez osoby długotrwale bezrobotne. Ta negatywna sytuacja może prowadzić do wzrostu zagrożenia wykluczeniem społecznym tych osób i ich rodzin a także zwiększenia skali problemów społecznych, w tym przede wszystkim ubóstwa.

Analizując obszar pod kątem problemów społecznych posłużono się wskaźnikami odnoszącymi do liczby osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z określonych powodów na 1 000 mieszkańców w latach 2010–2014 na obszarze rewitalizacji i porównano je do średniej dla Gminy Michałów w 2014 roku (tabela 2). W analizie pod uwagę brano świadczenia wynikające z powodu: bezrobocia, ubóstwa, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, przemocy w rodzinie, a także alkoholizmu.

Tabela 2 Najczęstsze powody korzystania ze świadczeń pomocy społecznej na obszarze rewitalizacji w latach 2010–2014 (liczba osób, którym przyznano świadczenie z danego powodu na 1 000 mieszkańców) i w Gminie Michałów w 2014 roku

Lp.	Nazwa wskaźnika	Najczęstsze powody korzystania ze świadczeń w poszczególnych latach					Średnia dla gminy w 2014 roku
		2010	2011	2012	2013	2014	
1.	Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1 000 mieszkańców	7,7	6,4	7,8	9,3	10,7	5,8
2.	Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1 000 mieszkańców	12,0	9,2	12,1	13,6	12,1	11,1
3.	Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1 000 mieszkańców	2,1	5,7	7,1	7,2	4,3	8,4
4.	Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby na 1 000 mieszkańców	7,8	15,0	17,8	19,3	12,1	15,5
5.	Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego na 1 000 mieszkańców	4,2	5,0	7,1	6,4	5,0	12,3
6.	Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1 000 mieszkańców	0,0	1,4	2,8	2,9	0,7	0,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Michałowie

W latach 2010–2014 najczęstszymi powodami przyznania świadczeń pomocy społecznej na obszarze rewitalizacji były bezrobocie, ciężka i długotrwała choroba oraz ubóstwo. Na wyznaczonym obszarze od roku 2011 stale wzrasta liczba świadczeń przyznawanych z powodu ubóstwa i bezrobocia.

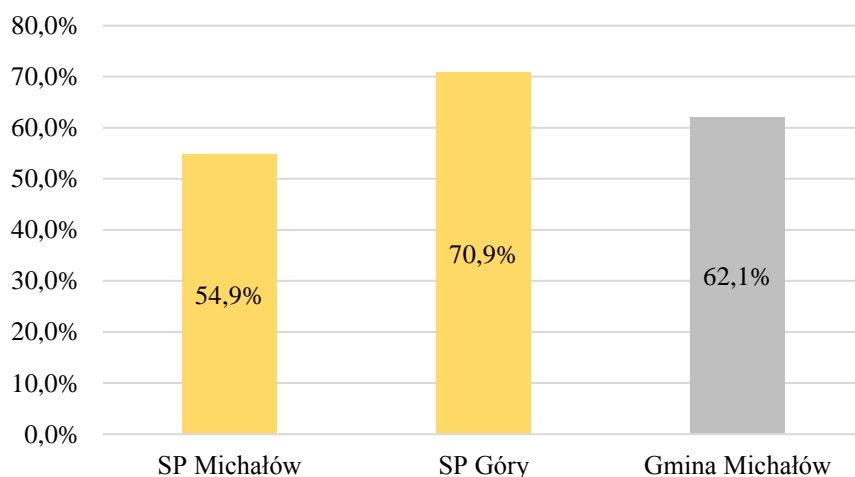
Dla pełniejszego zobrazowania sytuacji społecznej na obszarze rewitalizacji, porównano powody przyznawania świadczeń społecznych w roku 2014 ze średnią dla Gminy Michałów (tabela 2). Na obszarze rewitalizacji mieszkańcy w 2014 roku częściej korzystali ze świadczeń pomocy społecznej z powodu bezrobocia i ubóstwa. Obszar ten powinien zostać wsparty działaniami rewitalizacyjnymi mającymi na celu zmniejszenie bezrobocia wśród mieszkańców. Konieczne jest również zainicjowanie działań, które będą zapobiegały wykluczeniu społecznemu osób bezrobotnych i ich rodzin a także przeciwdziałały ubóstwu.

Zasadniczą rolę w podniesieniu kapitału ludzkiego i społecznego, a tym samym rozwiązywaniu problemów występujących na obszarze rewitalizacji, pełni jakość i poziom edukacji, rozumianej jako wychowanie, wykształcenie, nauka oraz zdobywanie wiedzy i umiejętności. W związku z tym istotne jest, aby lokalna społeczność miała równy dostęp do wiedzy przez całe życie i usługa ta świadczona była na wysokim poziomie.

Jednym ze wskaźników przedstawiających jakość i efekty kształcenia na wyznaczonym obszarze rewitalizacji są wyniki uzyskane ze sprawdzianu szóstoklasistów oraz wybranych części egzaminu gimnazjalnego, sprawdzające wiedzę i umiejętności uczniów kończących dany poziom nauczania.

Na terenie obszaru rewitalizacji funkcjonują dwa Zespoły Placówek Oświatowych w: Górach i Michałowie. W Michałowie funkcjonuje przedszkole, szkoła podstawowa oraz gimnazjum. Natomiast w Górach, w skład Zespołu Placówek Oświatowych wchodzi przedszkole oraz szkoła podstawowa. Zarówno szkoła podstawowa w Michałowie jak i w Górach posiadają pełne oddziały, tj. klasy 1–6. Dzięki temu możliwe stało się przeanalizowanie osiągnięć ze sprawdzianu, jakie uzyskali szóstoklasiści w tych dwóch placówkach w 2014 roku w porównaniu do średniej w Gminie Michałów (wykres 6).

Wykres 6 Średnie % wyniki ze sprawdzianu w 6 klasie podstawowej w roku szkolnym 2013/2014 dla SP w Górach, SP w Michałowie i dla Gminy Michałów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi

Na obszarze rewitalizacji występują bardzo duże różnice w wynikach jakie uzyskują szóstoklasiści (różnica 16% w średnich wynikach jakie uzyskali szóstoklasiści w dwóch placówkach na obszarze rewitalizacji w 2014 roku). Zdecydowanie lepsze wyniki osiąga Szkoła Podstawowa w Górach i są one wyższe od średniej dla całej Gminy Michałów.

Porównując również średnie wyniki jakie osiągają gimnazjaliści z egzaminu (na terenie Gminy Michałów funkcjonują dwie placówki – jedna zlokalizowana na obszarze rewitalizacji w Michałowie oraz druga poza obszarem – w Węchadłowie), zauważalne są dysproporcje na kolejnym poziomie edukacji (tabela 3).

Tabela 3 Średnie % wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2013/2014 dla Gimnazjum w Michałowie i Gminy Michałów

Lp.	Przedmiot	Gimnazjum w Michałowie	Średnia dla gminy
1.	Język polski	71	61
2.	Historia i WOS	65	58
3.	Matematyka	53	45
4.	Przedmioty przyrodnicze	61	54
5.	Język angielski (poziom podstawowy)	59	54
6.	Język angielski (poziom rozszerzony)	42	33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi

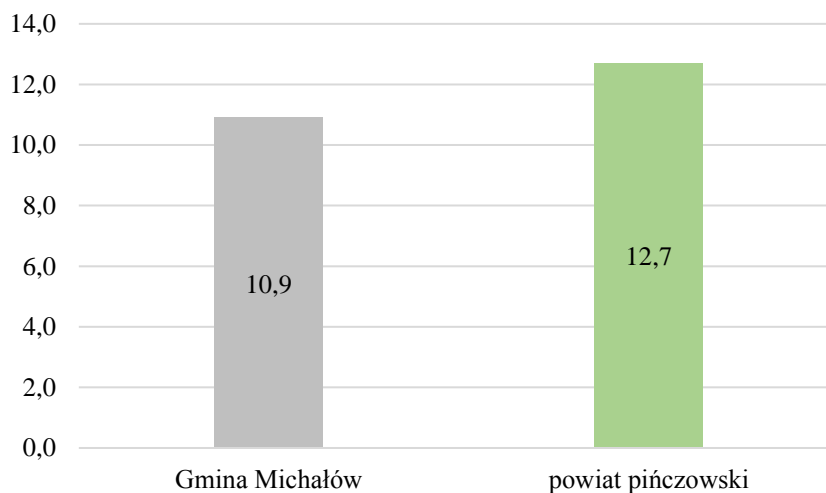
W przypadku wyników egzaminu gimnazjalnego placówka w Michałowie osiąga wyniki powyżej średniej dla gminy. Tym samym o ile uczniowie Szkoły Podstawowej w Michałowie uzyskują wyniki gorsze od swoich kolegów z Gór czy pozostałej części Gminy Michałów, o tyle gimnazjaliści, którzy uczęszczają do szkoły z obszaru rewitalizacji uzyskują wyniki znacznie powyżej średniej dla gminy. Fakt rozbieżności uzyskiwanych wyników w jednym zespole szkół (Michałów) może świadczyć m.in. o braku możliwości stworzenia odpowiednich warunków do podnoszenia kompetencji, umiejętności i rozwijania zainteresowań uczniów.

Konieczne wydaje się w tej sytuacji, podjęcie działań zmierzających do wyrównania i wzmacniania szans uczniów szkół podstawowych w Michałowie i Górach. Zakres tych działań powinien być ukierunkowany na rozwój uczniów poprzez zajęcia dodatkowe, które rozwijać będą ich zainteresowania i sprawność fizyczną oraz propagować zdrowy styl życia.

Kolejnym aspektem analizowanym w sferze społecznej jest poziom bezpieczeństwa i porządku publicznego na obszarze rewitalizacji. Z uwagi na brak możliwości pozyskania danych w podziale na sołectwa analiza wskaźników odnoszących się do poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie wyznaczonego obszaru rewitalizacji wykonana została na podstawie dostępnych danych dla gminy przekazanych przez

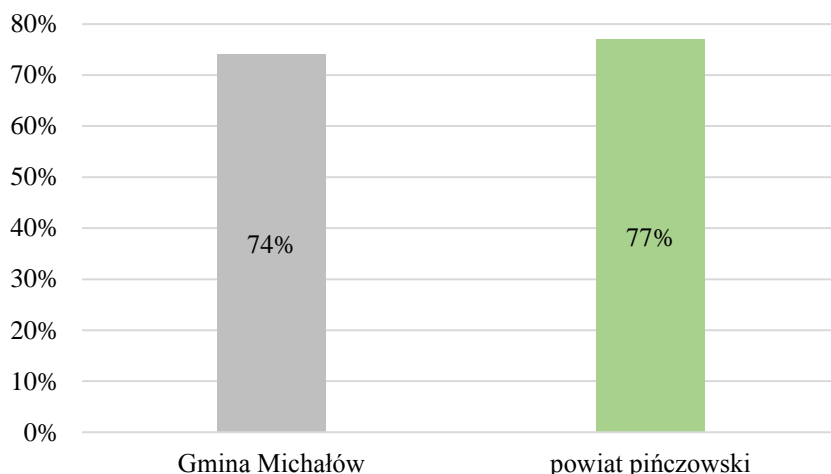
Wojewódzką Komendę Policji w Kielcach. W 2014 roku na terenie Gminy Michałów odnotowano mniej przestępstw stwierdzonych przez Policję w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców niż miało to miejsce na obszarze powiatu pińczowskiego (wykres 7). Stwierdzane przestępstwa na terenie gminy (w tym na obszarze rewitalizacji) mogą wynikać z niskiego poczucia odpowiedzialności społecznej mieszkańców i nie respektowania zasad dobra wspólnego. Wskazywać na to może kolejny wskaźnik odnoszący się do wykrywalności przestępstw. Na terenie gminy w 2014 roku był on niższy niż dla powiatu pińczowskiego (wykres 8). Tym samym wartości wskaźnika przestępczości oraz jego wykrywalności na terenie Gminy Michałów (w tym na obszarze rewitalizacji) wskazują na nieprzestrzeganie prawa i norm społecznych, zmniejszanie się poczucia wspólnoty i nierespektowania dobra ogółu na rzecz indywidualnych aspiracji. Na terenie Gminy Michałów (w tym obszaru rewitalizacji) wymagane jest zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego poprzez działania prewencyjne Policji a także działania edukacyjne prowadzone m.in. w placówkach oświatowych mające na celu zwiększenie świadomości i odpowiedzialności obywatelskiej, w tym przede wszystkim wśród dzieci i młodzieży.

Wykres 7 Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję na 1 000 mieszkańców w 2014 roku w Gminie Michałów i w powiecie pińczowskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach

Wykres 8 Udział % wykrytych przestępstw stwierdzonych przez Policję w 2014 roku w Gminie Michałów i w powiecie pińczowskim

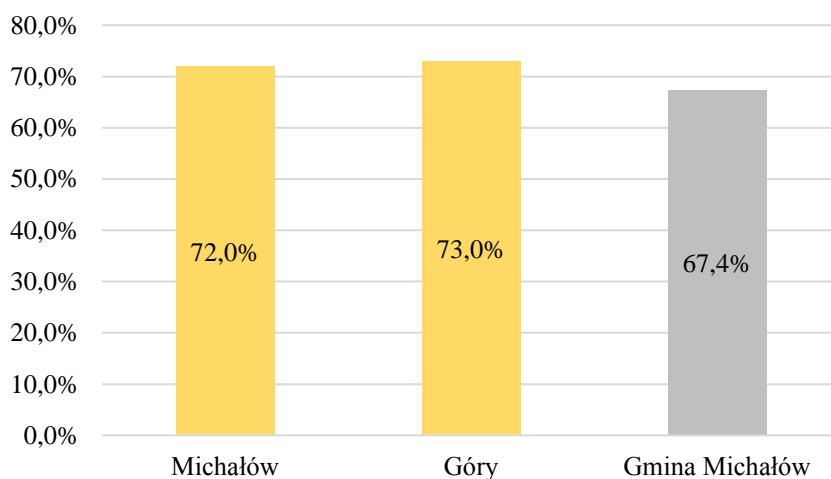
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach

W odniesieniu do aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji przeanalizowano dwa wskaźniki:

1. frekwencję w wyborach samorządowych w 2014 roku,
2. liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (dane dla Gminy Michałów i powiatu pińczowskiego).

Mimo negatywnych wartości wskaźników odnoszących się do poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego mogących wskazywać na niskie poczucie odpowiedzialności społecznej, udział mieszkańców obszaru rewitalizacji w życiu społecznym jest wyższy niż w całej Gminie Michałów (wykres 9).

Wykres 9 Średnia % frekwencja w wyborach władz samorządowych w 2014 roku w sołectwach wchodzących w skład obszaru rewitalizacji i w Gminie Michałów

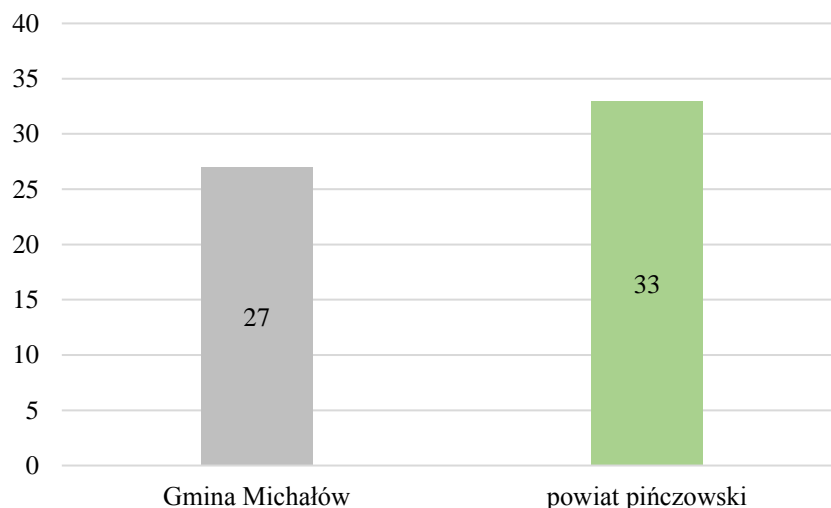

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej, pkw.gov.pl

Większy udział mieszkańców wyznaczonego obszaru rewitalizacji w życiu publicznym nie przekłada się jednak na zaangażowanie w działalność w organizacjach pozarządowych.

Z braku danych dla roku 2014 dla obszaru rewitalizacji, porównano ilość fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadającą na 10 000 mieszkańców w Gminie Michałów ze średnią wartością dla powiatu pińczowskiego (wykres 10).

Wykres 10 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadających na 10 tys. mieszkańców 2014 roku w Gminie Michałów i powiecie pińczowskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

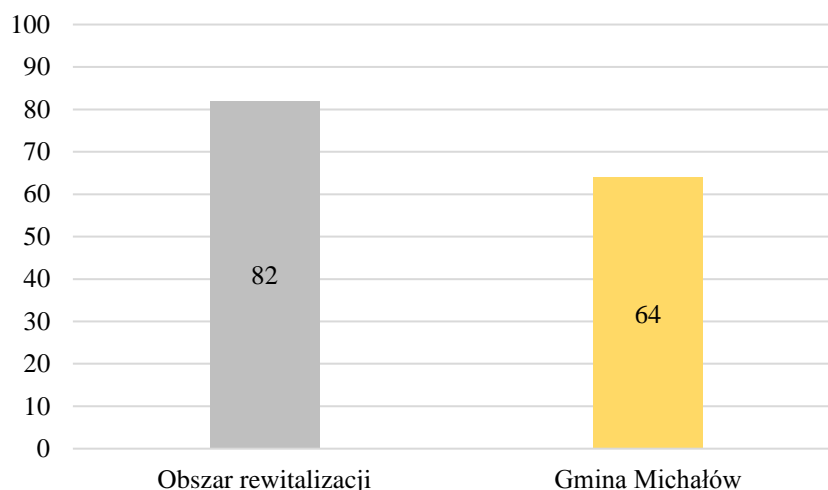
Mimo wyższego udziału w wyborach, na terenie Gminy Michałów (w tym na obszarze rewitalizacji), odnotowano w 2014 roku mniejszą liczbę organizacji pozarządowych przypadającą na 10 tys. mieszkańców niż na terenie powiatu pińczowskiego. Tym samym niezbędne są działania rewitalizacyjne nakierowane na aktywizację społeczną mieszkańców poprzez wzmacnianie kapitału społecznego oraz zwiększanie poczucia sprawczości i współdecydowania społeczności lokalnej w sprawach dotyczących gminy (w tym obszaru rewitalizacji).

Obok sytuacji demograficznej i społecznej analizie poddano również sferę gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną oraz środowiskową obszaru rewitalizacji.

W sferze gospodarczej, analiza danych dotyczyła przede wszystkim wskaźników odnoszących się do liczby zarejestrowanych i wyrejestrowanych działalności gospodarczych osób fizycznych. Wynika to z faktu, iż wskazują one na poziom przedsiębiorczości mieszkańców.

Na wykresie 11 zaprezentowano liczbę zarejestrowanych działalności gospodarczych osób fizycznych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, w 2014 roku w sołectwach wchodzących w skład wyznaczonego obszaru rewitalizacji oraz na terenie Gminy Michałów.

Wykres 11 Liczba zarejestrowanych działalności gospodarczych osób fizycznych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku

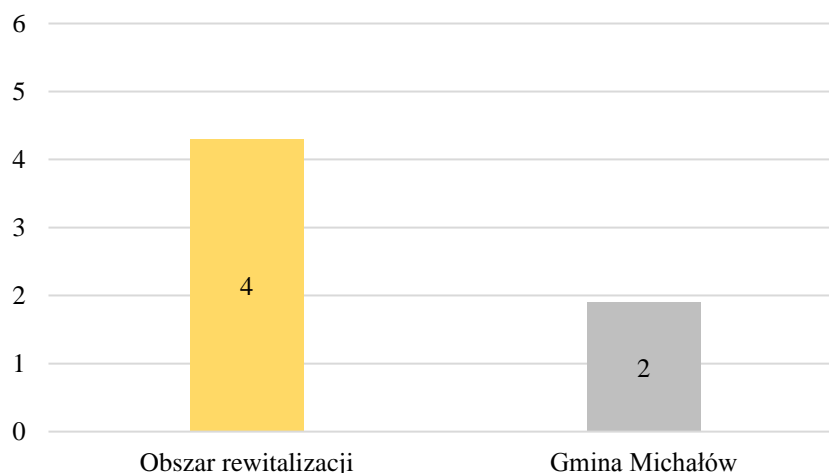

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Michałowie

Obszar rewitalizacji, obejmujący swoim zasięgiem sołectwa, w których mieszczą się zarówno władze gminy (Michałów), usługi edukacyjne (Michałów, Góry), a także usługi świadczące podstawową opiekę zdrowotną (Samorządowy Zakład Opieki Zdrowotnej w Michałowie oraz Ośrodek Zdrowia w Górach) stanowi centrum administracyjno-edukacyjno-usługowe gminy.

Mimo, iż obszar rewitalizacji jest największym skupiskiem działalności gospodarczych na terenie Gminy Michałów zauważalne są problemy w ich trwałości. Świadczy o tym liczba jednostek wyrejestrowanych z rejestru REGON w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców (wykres 12).

Wykres 12 Liczba jednostek wyrejestrowanych z rejestru REGON w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców, na obszarze rewitalizacji i Gminie Michałów w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Michałowie

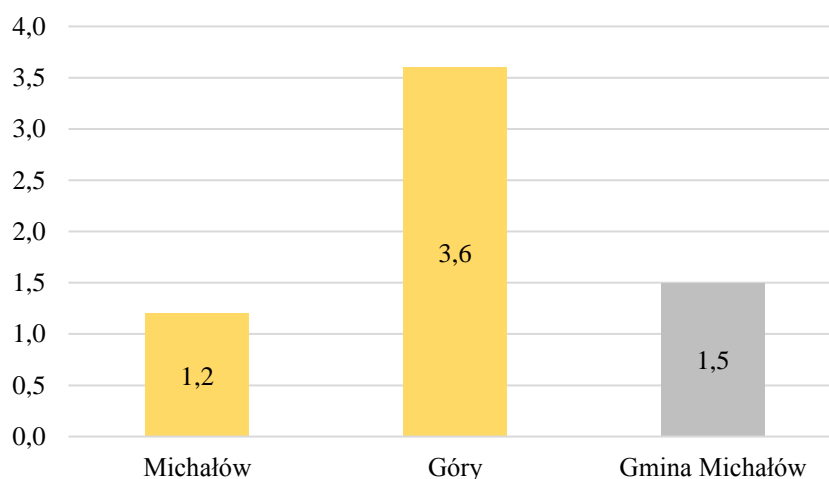
Mimo, iż obszar rewitalizacji stanowi centrum administracyjno-edukacyjno-usługowe gminy, występuje tu problem trwałości podejmowanych działalności gospodarczych. W 2014 roku na terenie obszaru rewitalizacji odnotowano dwukrotnie więcej wyrejestrowań z rejestru REGON niż miało to miejsce na terenie całej gminy. Tak wysoka liczba wyrejestrowanych działalności gospodarczych może świadczyć z jednej strony o braku umiejętności i kompetencji w zakresie prowadzenia oraz funkcjonowania działalności gospodarczych, natomiast z drugiej strony o niedostosowaniu oferty handlowej do potrzeb lokalnego rynku. Tym samym na obszarze rewitalizacji niezbędne jest z jednej strony podjęcie działań, zmierzających do podniesienia kapitału ludzkiego poprzez rozwój umiejętności i kompetencji mieszkańców w kontekście podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, ale także większą współpracę pomiędzy poszczególnymi podmiotami, w tym przede wszystkim wzmocnienie kontaktów ze Stadniną Koni Michałów Sp. z o.o. Stadnina koni arabskich czystej krwi powstała w 1953 roku. Jest to obok Janowa Podlaskiego ośrodek hodowli koni znany na całym świecie. Obok koni arabskich Stadnina posiada również hodowlę koni małopolskich i kucy szetlandzkich. Powierzchnia gospodarstwa zajmuje powierzchnię 386 ha.

Znaczenie Stadniny i jej rozpoznawalność powinny zostać wykorzystane w celu zwiększenia potencjału turystycznego obszaru rewitalizacji, a także całej Gminy Michałów. Ponadto konieczne jest nawiązanie współpracy międzysektorowej, wykorzystującej lokalne potencjały (stadnina, zabytki) w celu zwiększenia przedsiębiorczości mieszkańców i rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych na obszarze rewitalizacji.

Współpraca międzysektorowa, a także zwiększenie kompetencji i umiejętności menadżerskich mieszkańców przyczyni się nie tylko do tworzenia nowych miejsc pracy, ale przede wszystkim wpłynie na jakość zarządzania w podmiotach gospodarczych. Tym samym możliwe stanie się tworzenie stałych miejsc pracy, opartych o lokalne potencjały i współpracę pomiędzy różnymi podmiotami.

Sfera przestrzenno-funkcjonalna obszaru analizowana jest w odniesieniu do powierzchni terenów zagospodarowanych pod działalność sportową, rekreacyjną, kulturową i turystyczną przypadającą na 1 000 mieszkańców w miejscowościach wchodzących w skład wyznaczonego obszaru rewitalizacji i średniej wartości dla Gminy Michałów (wykres 13).

Wykres 13 Powierzchnia terenów zagospodarowanych pod działalność sportową, rekreacyjną, kulturową i turystyczną w km² przypadająca na 1 000 mieszkańców w 2014 roku w sołectwach wchodzących w skład obszaru rewitalizacji i w Gminie Michałów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Michałów

Na obszarze rewitalizacji znajdują się m.in. założenia dworsko-parkowe stanowiące o niewykorzystanym potencjale zarówno gospodarczym jak też przestrzenno-funkcjonalnym tego obszaru.

Zespół dworski w Górach, pochodzący z XVIII–XIX wieku – wpisany jest do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego pod nr rej.: 1055 z 31.08.1989 roku¹⁸), a w jego skład wchodzi: dwór, pozostałości zabudowy folwarcznej i park z aleją wjazdową (nr rej.: 679 z 19.12.1957 roku). Obecnie założenia parkowo-dworskie wymagają prac interwencyjnych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa odwiedzającym (w tym przede wszystkim zabezpieczenie dworu oraz prace pielęgnacyjne drzew). Drugą pozostałością

¹⁸ Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nid.pl, inf. z dnia 24.02.2017.

założeń dworsko-parkowych jest teren znajdujący się w Michałowie. Teren ten podobnie jak w Górach należał do rodziny Dębińskich i jest on obecnie przystosowany do hodowli koni.

Zespoły dworsko-parkowe znajdujące się na obszarze rewitalizacji, a także kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Górach z XVIII wieku (nr rej.: A.638 z 15.01.1957 roku i z 14.01.1972 roku) i kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Michałowie (nr rej.: A.641 z 15.01.1957 roku i z 21.06.1967 roku), nekropolia w Górach (w tym kaplica cmentarna rodziny Dębińskich z 1839 roku – nr rej.: A.639 z 14.01.1972 roku)¹⁹ świadczą o bogatym dziedzictwie kulturowym obszaru. Stanowi to potencjał obszaru, o zróżnicowanym charakterze i zasięgu nie tylko gminnym, ale także powiatowym, wojewódzkim, krajowym czy też międzynarodowym (aukcje koni). Ponadto ukierunkowanie działań na integrację społeczną przyczyni się do wzrostu poczucia tożsamości lokalnej.

Mimo występujących na obszarze rewitalizacji zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego, a także terenów przeznaczonych pod działalność sportową, rekreacyjną, kulturową i turystyczną ich obecny stan zagospodarowania nie w pełni wykorzystuje ich potencjał endogeniczny.

W odniesieniu do kościołów parafialnych: w Michałowie (fotografie 1, 2 i 3) oraz w Górach niezbędne są działania zmierzające do poprawy estetyki i funkcjonalności terenów znajdujących się wokół tych obiektów poprzez adaptację ich na cele społeczne. Obiekty kościołów wymagają natomiast prac zabezpieczających i konserwatorskich, które przyczyniłyby się do zwiększenia dostępu do zasobów kultury dla mieszkańców oraz turystów.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej konieczne są również działania, których celem będzie zagospodarowanie przestrzeni przyległych do budynków użyteczności publicznych, w tym przede wszystkim wokół Ośrodków Zdrowia w Górach i Michałowie, Gminnej Biblioteki Publicznej w Michałowie (fotografia 4), OSP w Michałowie (fotografia 5) oraz Urzędu Gminy w Michałowie (fotografia 6). Przy Urzędzie Gminy zlokalizowany jest teren rekreacyjny z muszlą koncertową (fotografia 7) przy którym przepływa rzeka Mierzawa. Nadbrzeże rzeki (fotografie 8 i 9) wymaga uporządkowania poprzez jego zagospodarowanie i wyposażenie w urządzenia siłowni zewnętrznych, placu zabaw oraz elementów małej architektury w celu rozszerzenia możliwości spędzania czasu wolnego przez mieszkańców oraz ich aktywności społecznej na tym terenie.

---

¹⁹ Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nid.pl, inf. z dnia 24.02.2017.

Fotografia 1 Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca w Michałowie

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Fotografia 2 Elewacja kościoła parafialnego pw. Św. Wawrzyńca w Michałowie

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Fotografia 3 Teren przyległy do kościoła parafialnego pw. Św. Wawrzyńca w Michałowie

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Fotografia 4 Budynek Gminnej Biblioteki Publicznej w Michałowie

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Fotografia 5 Budynek Ochotniczej Straży Pożarnej w Michałowie

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Fotografia 6 Budynek Urzędu Gminy w Michałowie

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Fotografia 7 Muszla koncertowa w Michałowie

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Fotografia 8 Niezagospodarowany brzeg rzeki Mierzawa w Michałowie – 1

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

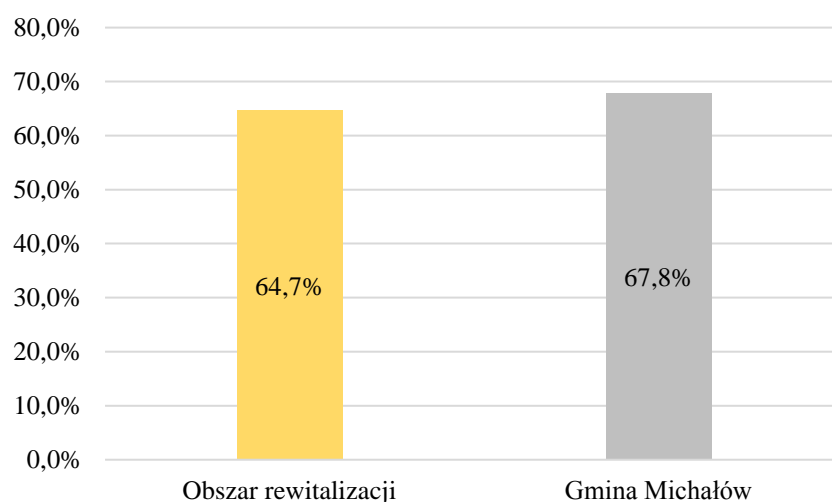
Fotografia 9 Niezagospodarowany brzeg rzeki Mierzawa w Michałowie – 2

Źródło: InicjatywaLokalna.pl

Następną analizowaną sferą jest sfera techniczna. Wskaźnikiem odnoszącym się do tej sfery jest udział budynków mieszkalnych mających bezpośredni dostęp do drogi asfaltowej w ogólnej liczbie tych budynków (wykres 14).

Wykres 14 Udział % budynków mieszkalnych mających bezpośredni dostęp do dróg asfaltowych w liczbie budynków ogółem w 2014 roku na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów

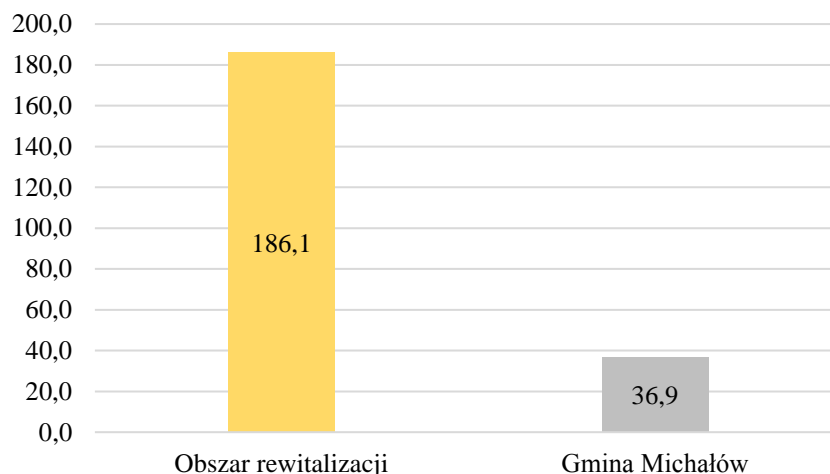
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Michałowie

Mimo, iż obszar rewitalizacji stanowi centrum życia społecznego i gospodarczego Gminy Michałów, odznacza się niższym udziałem % budynków mieszkalnych mających dostęp do dróg asfaltowych w odniesieniu do średniej dla całej gminy. Tym samym niezbędne są działania zmierzające z jednej strony do budowy dróg o nawierzchni asfaltowej, z drugiej zaś zapewnienie bezpieczeństwa pieszych poprzez budowę/modernizację oświetlenia ulicznego, budowę chodników, przejść dla pieszych, w tym przede wszystkim w Michałowie wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 766, przebiegającej przez obszar rewitalizacji. Droga ta przebiega obok najważniejszych instytucji znajdujących się na obszarze rewitalizacji m.in. budynku Urzędu Gminy, Kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca, Stadniny koni.

Działania te przyczynią się do podniesienia jakości i bezpieczeństwa mieszkańców, a tym samym obszar rewitalizacji stanie się atrakcyjnym miejscem nie tylko do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej, ale także miejscem, gdzie można aktywnie spędzać czas wolny. Ponadto przebudowa czy modernizacja istniejących dróg i chodników ułatwi poruszanie się osobom niepełnosprawnym. Tym samym dzięki inwestycjom drogowym poprawi się nie tylko dostępność do usług dla tych osób i ich rodzin, ale możliwe stanie się zapobieganie marginalizacji i wykluczeniu tych osób z życia społecznego.

Ostatnią sferą, w której przeprowadzono pogłębioną diagnozę obszaru rewitalizacji jest sfera środowiskowa. W celu jej przeanalizowania posłużono się dostępnymi danymi obrazującymi ilość odpadów stwarzających zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi lub stanu środowiska (azbest), a także przedstawiono stan jakości powietrza na obszarze rewitalizacji i wskazano obszary zagrożone wystąpieniem powodzi zlokalizowane na obszarze rewitalizacji.

Wykres 15 Ilość azbestu w tonach przypadająca na 1 000 mieszkańców na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Michałowie

Zgodnie z danymi przedstawionymi na wykresie 15 na obszarze rewitalizacji znajduje się pięciokrotnie więcej azbestu pozostającego do unieszkodliwienia przypadającego na 1 000 mieszkańców niż średnio w Gminie Michałów. Tak duża ilość azbestu może być powodem występowania ciężkich i długotrwałych chorób, które są jednym z głównych powodów przyznawania świadczeń społecznych (tabela 2).

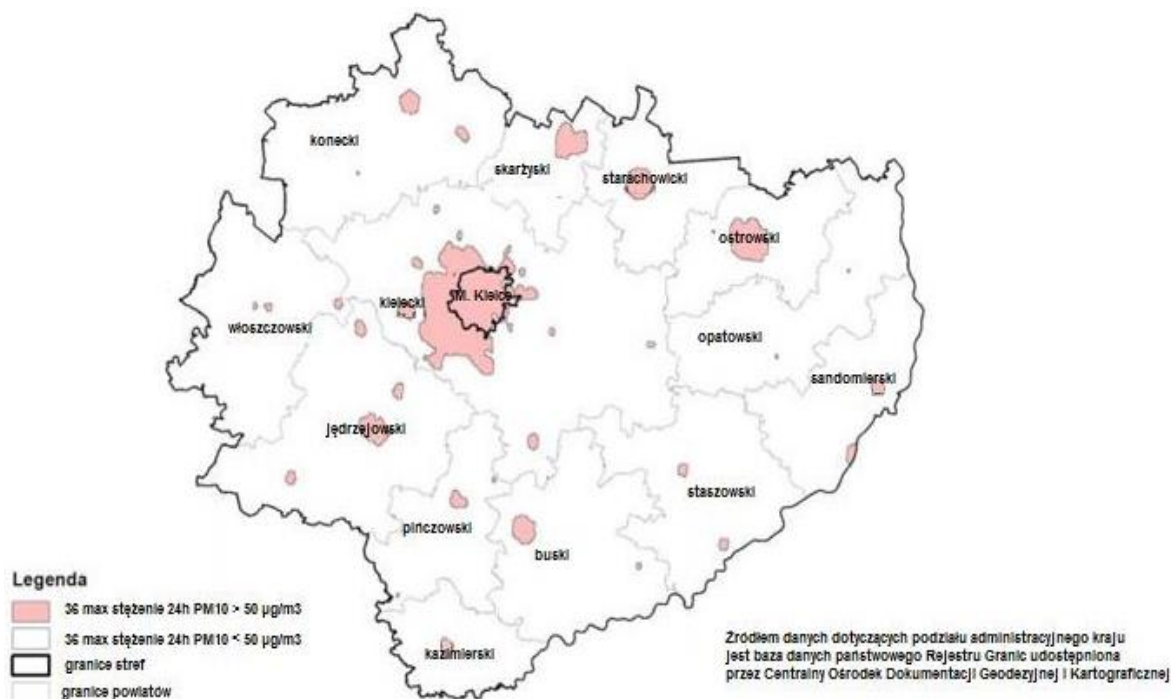
Ponadto występowanie zróżnicowanych form ochrony przyrody (parki krajobrazowe, obszary Natura 2000), na obszarze rewitalizacji wymaga podjęcia działań proekologicznych, niwelujących negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko. Tym samym niezbędne są działania mające na celu zmniejszenie powierzchni zajmowanej przez azbest na obszarze rewitalizacji poprzez jego usuwanie m.in. z budynków użyteczności publicznej, budynków usługowych, produkcyjnych, handlowych czy mieszkalnych.

Diagnoza w zakresie przekroczenia standardów jakości powietrza (z uwagi na brak szczegółowych danych dla obszaru rewitalizacji) przeprowadzona została na podstawie corocznie opracowywanych raportów przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska

w Kielcach, dotyczących oceny jakości powietrza w województwie świętokrzyskim²⁰. Z uwagi na ochronę zdrowia, dotyczyła ona wieloetapowej klasyfikacji dla następujących parametrów: pył zawieszony PM₁₀ (rok), pył zawieszony PM₁₀ (24-godziny), benzo(a)piren w pyłe PM₁₀ (rok), pył zawieszony PM_{2,5} (rok) oraz ozon (maks. 8-godzin).

W województwie świętokrzyskim, dla celów klasyfikacji pod kątem zawartości wyżej wymienionych substancji, wyłoniono 2 strefy: Miasto Kielce i strefę świętokrzyską. Na terenie strefy świętokrzyskiej, w skład której wchodzi Gmina Michałów nie odnotowano przekroczenia rocznego dopuszczalnego stężenia dla pyłu zawieszonego PM₁₀ (40 µg/m³) (mapa 5). Jednak strefa świętokrzyska została zakwalifikowana do klasy C (stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji, w przypadku gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalne), o czym zdecydowały wyniki pomiarów na stacji w Starachowicach, gdzie wartości dopuszczalne dla stężeń 24- godzinnych zostały przekroczone w 54 dobach w roku. Średnia roczna wartość pyłu PM₁₀ na tym stanowisku wynosiła 34 µg/m³.

Mapa 5 Obszar przekroczenia dobowych stężeń pyłu zawieszonego PM₁₀ względem poziomu dopuszczalnego (50µg/m³) i względem dozwolonych 35 przekroczeń w roku w województwie świętokrzyskim w 2014 roku

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie świętokrzyskim w roku 2014, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach, Kielce 2015, s. 30.

²⁰ Strona internetowa Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Kielcach, kielce.pios.gov.pl, inf. z dnia 14.01.2017.

Na terenie gminy w 2014 roku liczba dni, w których stężenie ozonu było większe niż $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$, nie przekroczyła 26 dni, średnio wynosiła 22 dni. W związku z tym dotrzymany został poziom docelowy. Strefa świętokrzyska została sklasyfikowana jako A (stężenia zanieczyszczenia na terenie strefy nie przekraczają odpowiednio poziomów dopuszczalnych, poziomów docelowych, poziomów celów długoterminowych) i D2 (stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji, w przypadku gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalne), gdyż został przekroczony poziom celu długoterminowego udokumentowany pomiarami obszar przekroczeń poziomu docelowego benzo(a)pirenu obejmował całe województwo świętokrzyskie, w tym Gminę Michałów wraz z wyznaczonym obszarem rewitalizacji (mapa 6).

Mapa 6 Rozkład stężenia rocznego benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀ na terenie województwa świętokrzyskiego w 2014 roku

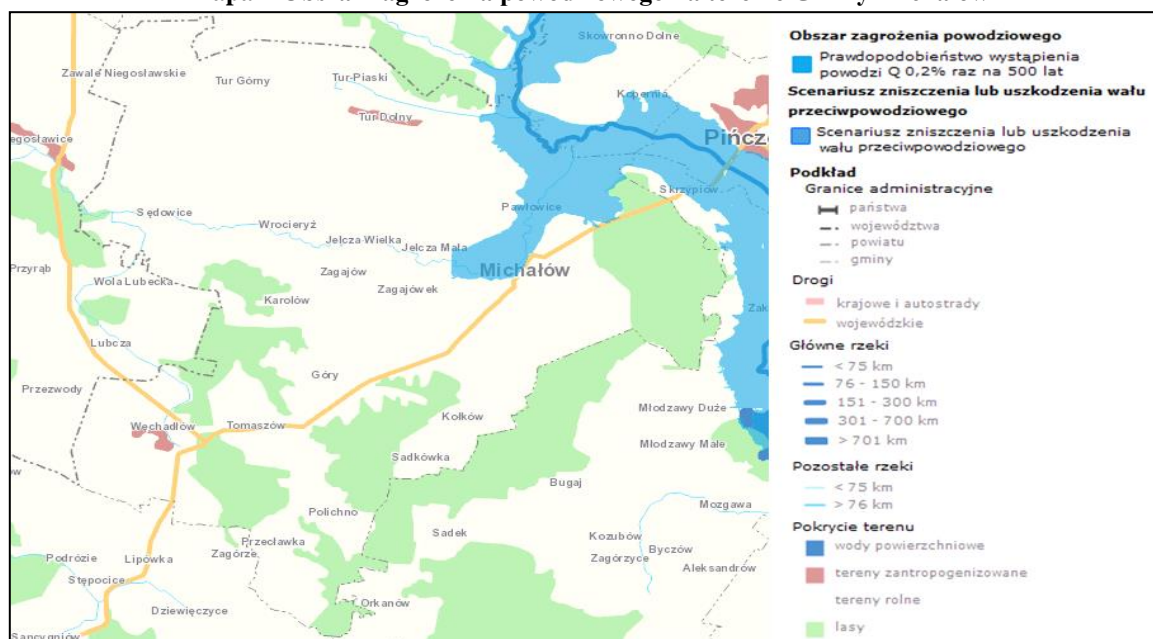
Roczna ocena jakości powietrza w województwie świętokrzyskim w roku 2014, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach, Kielce 2015, s. 31.

Największym powodem zanieczyszczeń powietrza na terenie obszaru rewitalizacji są indywidualne instalacje ciepłownicze, w tym przede wszystkim piece grzewcze opalane w większości węglem kamiennym. W związku z czym niezbędne są działania nakierowane m.in. na wymianę źródeł ciepła na ekologiczne, w tym w budynkach użyteczności publicznej,

jak również działania zmierzające do zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Biorąc pod uwagę zagrożenie powodziowe, teren Gminy Michałów usytuowany jest niekorzystnie. Na obszarze rewitalizacji występują tereny zagrożone wystąpieniem powodzi i są to tereny położone w dolinie rzeki Mierzawa (mapa 7).

Mapa 7 Obszar zagrożenia powodziowego na terenie Gminy Michałów

Źródło: Hydroportal Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, kzgw.gov.pl

Na wyznaczonym obszarze rewitalizacji znajdują się formy ochrony przyrody:

1) Obszary siedliskowe Natura 2000:

- Dolina Mierzawy (PLH260020) – część obszaru rewitalizacji na terenie sołectwa Michałów;
- Ostoja Kozubowska (PLH260029) – znajduje się w południowo-wschodniej części sołectwa Góry;

2) Parki krajobrazowe:

- Nadnidziański Park Krajobrazowy wraz z otuliną – obejmuje obszar rewitalizacji na terenie sołectwa Michałów;
- Kozubowski Park Krajobrazowy – obejmujący wschodnią i południową część obszaru rewitalizacji na terenie sołectwa Góry²¹.

²¹ Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, crftop.gdos.gov.pl, inf. z dnia 14.01.2017.

Obszar rewitalizacji obejmuje różnorodne formy ochrony przyrody, które świadczą o potencjale tego terenu. Występują jednak w jego granicach potencjalne zagrożenia wynikające z występowania cieków wodnych oraz złego stanu jakości powietrza. Niezbędne w sferze środowiskowej stają się działania nakierowane przede wszystkim na edukację ekologiczną mieszkańców, zmierzające do niwelowania negatywnego wpływu działalności człowieka na środowisko (m.in. poprzez ograniczenie ilości azbestu, ograniczenia niskiej emisji zanieczyszczeń) jak również działania zmierzające do zachowania i udostępniania obszarów cennych przyrodniczo. Niezbędne są działania mające na celu zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców obszaru rewitalizacji zarówno dzieci i młodzieży jak również osób dorosłych.

Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji stanowi podstawę budowania wizerunku Gminy Michałów, w tym obszaru rewitalizacji jako atrakcyjnego do życia i zamieszkania, o różnorodnych funkcjach rekreacyjnych, a także dbającego o dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne.

Analiza poszczególnych sfer tematycznych wyznaczonego obszaru rewitalizacji, a także odniesienie poszczególnych wskaźników do średniej dla gminy, pozwoliły na szczegółowe rozpoznanie problemów jak również potencjałów tego obszaru.

W wyniku przeprowadzonej pogłębionej diagnozy wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów oraz w oparciu o różne formy partycypacji społecznej (spotkania, warsztaty dla różnych grup interesariuszy), zidentyfikowano **problemy** (konieczne do rozwiązania poprzez działania rewitalizacyjne) i **potencjały** (których uruchomienie jest istotne do powodzenia procesu rewitalizacji) w podziale na sfery tematyczne (tabela 4) oraz wynikające z nich **potrzeby** o różnym charakterze i skali oddziaływania.

Tabela 4 Zidentyfikowane kluczowe problemy i potencjały wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów

Problemy	Potencjały
SFERA SPOŁECZNA	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Tendencja wzrostowa osób, które przekroczą potencjalny wiek zdolności do pracy. 2. Postępujący proces starzenia się społeczeństwa (rosnący udział w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności). 3. Wysoki poziom bezrobocia (wyższa liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu bezrobocia od średniej dla gminy). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosnący kapitał społeczny ludzi młodych zamieszkujących na obszarze rewitalizacji. 2. Wysoki poziom nauczania w Szkole Podstawowej w Górach (wyższe wyniki uzyskane ze sprawdzianu szóstoklasisty od średniej dla gminy w 2014 r.). 3. Wysoki poziom nauczania w Gimnazjum w Michałowie (wyższe wyniki uzyskane

<ol style="list-style-type: none"> 4. Duży udział osób długotrwale bezrobotnych (ponad 70% wszystkich osób bezrobotnych). 5. Duży poziom ubóstwa (wyższa liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa od średniej dla gminy). 6. Wzrost zagrożenia patologiami społecznymi (najczęstsze powody korzystania ze świadczeń pomocy społecznej to: bezrobocie, ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność). 7. Niewystarczający poziom bezpieczeństwa publicznego. 8. Niewystarczająca jakość kształcenia w Szkole Podstawowej w Michałowie (niższe wyniki uzyskane ze sprawdzianu szóstoklasisty od średniej dla gminy w 2014 r.). 9. Niedostateczna aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych. 10. Brak odpowiedniej oferty spędzania wolnego czasu, zarówno dla dzieci i młodzieży jak i pozostałych grup wiekowych. 	<p>z egzaminu gimnazjalnego od średniej dla gminy w 2014 r.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Wysoka aktywność obywatelska mieszkańców i zaangażowanie w sprawy lokalne (wyższa frekwencja w wyborach władz samorządowych na obszarze rewitalizacji od średniej dla gminy).
SFERA GOSPODARCZA	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Niedostateczna trwałość podejmowanych działalności gospodarczych mieszkańców (wyższy udział zakończonych działalności gospodarczych osób fizycznych na 1 000 mieszkańców w 2014 r. na obszarze rewitalizacji od średniej dla gminy). 2. Niewystarczający rozwój sfery usług związanych z obsługą ruchu turystycznego. 3. Rozdrobniony handel nieprzystosowany do zmieniających się uwarunkowań rynkowych. 4. Niewystarczająca przestrzeń oraz warunki techniczne w centrum Michałowa do prowadzenia działalności gospodarczych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wyższa liczba zarejestrowanych działalności gospodarczych osób fizycznych na 1 000 mieszkańców w 2014 r. na obszarze rewitalizacji od średniej dla gminy. 2. Działalność spółki Agencji Nieruchomości Rolnych – Stadnina Koni Michałów Sp. z o. o. o międzynarodowym charakterze. 3. Koncentracja na obszarze rewitalizacji obiektów usługowych i handlowych.
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Niefunkcjonalny i niebezpieczny układ komunikacyjny spowodowany dużym natężeniem ruchu kołowego na drodze wojewódzkiej nr 766, spowodowany brakiem bezpiecznych przejść dla pieszych. 2. Bariery architektoniczne dla osób starszych oraz niepełnosprawnych w przestrzeniach publicznych i budynkach użyteczności publicznej. 3. Brak spójnego systemu monitoringu. 4. Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura sportowa, rekreacyjna, turystyczna i okółoturystyczna. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Położenie przy ważnym szlaku komunikacyjnym: drodze wojewódzkiej nr 766. 2. Lokalizacja licznych obiektów ochrony zdrowia, oświaty, usługowo-handlowych, kulturowych, religijnych, rekreacyjnych i innych. 3. Większa powierzchnia terenów zagospodarowanych pod działalność sportową, rekreacyjną, kulturową i turystyczną od średniej dla gminy w Górach.

<ol style="list-style-type: none"> 5. Niedostateczne zagospodarowanie terenów wokół budynków użyteczności publicznej w elementy małej architektury i infrastrukturę społeczną. 6. Niższa powierzchnia zagospodarowana pod działalność sportową, rekreacyjną, kulturową i turystyczną od średniej dla gminy w Michałowie. 7. Brak odpowiedniego systemu oznakowania i informacji niezbędnych do pełnienia funkcji turystycznych przez obiekty i tereny rekreacyjne. 8. Niedostateczny stan techniczny oraz niefunkcjonalny układ części infrastruktury drogowej. 9. Brak dostępu do dróg asfaltowych części budynków. 10. Brak pełnego wyposażenia obszaru rewitalizacji w infrastrukturę komunalną. 11. Niewystarczający i częściowo będący w złym stanie technicznym system oświetlenia ulicznego. 	
SFERA TECHNICZNA	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Postępująca degradacja techniczna części budynków użyteczności publicznej. 2. Niska efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej. 3. Postępująca degradacja techniczna zabytków na terenie obszaru, w tym przede wszystkim założeń dworsko-parkowych w Górach. 4. Niedostateczne dostosowanie części budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych. 5. Niewystarczające możliwości lokalowe w stosunku do potrzeb Gminnej Biblioteki Publicznej. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lokalizacja zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego: <ul style="list-style-type: none"> – kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Górach (nr rej.: A.638 z 15.01.1957 r. oraz z 14.01.1972); – kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Michałowie (nr rej.: A.641 z 15.01.1957 r. i z 21.06.1967 r.); – kaplica cmentarna rodziny Dębińskich (nr rej.: A.639 z 14.01.1972 r.); – zespół dworski w Górach (nr rej.: 1055 z 31.08.1989 r.): dwór, pozostałości zabudowy folwarcznej, park z aleją wjazdową (nr rej.: 679 z 19.12.1957).
SFERA ŚRODOWISKOWA	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Znaczna ilość azbestu pozostałego do unieszkodliwienia na obszarze rewitalizacji. 2. Niedostateczna edukacja ekologiczna i świadomość dotycząca ochrony środowiska. 3. Przekroczenie standardów jakości powietrza spowodowane wykorzystywaniem pieców węglowych jako podstawowego źródła ciepła. 4. Położenie na terenach zagrożonych wystąpieniem powodzi. 5. Nieuporządkowany brzeg rzeki Mierzawy w pobliżu Urzędu Gminy w Michałowie. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Walory środowiska naturalnego sprzyjające rozwojowi funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej. 2. Różnorodne formy ochrony przyrody (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe – otuliny). 3. Przepływająca przez obszar rewitalizacji rzeka Mierzawa.

Źródło: Opracowanie własne

Po dokonaniu całościowej analizy **problemów** oraz **potencjałów** zidentyfikowanych na wyznaczonych podobszarach rewitalizacji, poniżej wskazano **skalę i charakter zdiagnozowanych potrzeb**, które determinują zakres działań rewitalizacyjnych.

Zidentyfikowane potrzeby w zakresie przewyższania zjawisk kryzysowych w sferze społecznej to:

1. *Kompleksowe wsparcie osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem* – niezbędne jest przerwanie procesu dziedziczenia ubóstwa i patologii społecznych poprzez różnorodne formy pracy zarówno z dorosłymi, jak i dziećmi czy młodzieżą, m.in. animacji społecznej, profilaktyki społecznej czy środowiskowe formy wsparcia zapewniające organizację czasu wolnego.
2. *Przeciwdziałanie bezrobociu i zwiększanie możliwości zatrudnienia* – konieczne jest zmniejszenie wysokiego poziomu bezrobocia mieszkańców (szczególnie długotrwałego), prowadzącego do wzrostu liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej poprzez realizację programów aktywizacji zawodowej we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Pińczowie.
3. *Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne oraz integracja społeczności lokalnej* – niezbędne jest budowanie wspólnoty aktywnych mieszkańców wokół dobra wspólnego, zachęcanie do działania w organizacjach pozarządowych, wzmacnianie tożsamości lokalnej poprzez różne formy aktywności społecznej we współpracy z podmiotami czy instytucjami działającymi na obszarze rewitalizacji.
4. *Wyrównanie szans edukacyjnych i stworzenie możliwości do rozwoju ludzi młodych* – istnieje pilna potrzeba zapewnienia odpowiednich warunków technicznych oraz możliwości w zakresie kształcenia oraz samorozwoju w celu zwiększenia szans życiowych dzieci i młodzieży (m.in. kreowanie postaw przedsiębiorczych, wprowadzanie i rozwijanie nowych kierunków kształcenia, organizacja zajęć pozalekcyjnych i różnych form spędzania czasu wolnego).
5. *Zwiększenie dostępności oraz poprawa jakości usług publicznych* – zdiagnozowane potrzeby dotyczą przede wszystkim poprawy stanu technicznego budynków użyteczności publicznej oraz zwiększenia standardu świadczonych usług na rzecz mieszkańców.

Zdiagnozowane potrzeby w zakresie przewyższania zjawisk kryzysowych w sferze gospodarczej to:

1. *Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców* – zidentyfikowano potrzeby w zakresie uporządkowania oraz estetycznego i funkcjonalnego zagospodarowania przestrzeni publicznych do rozwoju i różnicowania prowadzonych działalności, a także zwiększenia kompetencji i umiejętności w zarządzaniu działalnością gospodarczą.
2. *Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego do rozwoju przedsiębiorczości* – istnieje potrzeba wsparcia przedsiębiorczości mieszkańców na obszarze rewitalizacji w zakresie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych bazujących na lokalnych zasobach.

Zdiagnozowane potrzeby w zakresie przewyższania zjawisk kryzysowych w sferze przestrzenno-funkcjonalnej to:

1. *Zwiększenie funkcjonalności układów komunikacyjnych* – niezbędne są działania związane z remontem i/lub przebudową ulic przebiegających przez obszar rewitalizacji uwzględniających potrzeby pieszych i zwiększenia ich bezpieczeństwa, a także tworzeniem miejsc do parkowania.
2. *Uporządkowanie oraz stworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych* – zauważa się szereg potrzeb związanych z poprawą estetyki, funkcjonalności i bezpieczeństwa w miejscach publicznych m.in. poprzez tworzenie elementów małej architektury, a także likwidowaniem barier architektonicznych dla osób starszych i niepełnosprawnych.
3. *Zachowanie oraz udostępnianie obiektów dziedzictwa kulturowego na cele społeczne i kulturalne* – istnieje potrzeba zwiększenia dostępności do obiektów zabytkowych występujących na obszarze rewitalizacji poprzez dostosowanie obiektów i terenów wokół nich do ruchu turystycznego, a także ich renowacji i adaptacji do pełnienia funkcji społecznych wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia.

Zdiagnozowane potrzeby w zakresie przewyższania zjawisk kryzysowych w sferze technicznej to:

1. *Uporządkowanie i zwiększenie dostępu do podstawowej infrastruktury komunalnej dla mieszkańców* – zdiagnozowano szeroki zakres potrzeb w zakresie uzupełnienia braków lub poprawy stanu technicznego podstawowej infrastruktury komunalnej, wpływającej na warunki i jakość zamieszkania, czy prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji.

2. *Zatrzymanie postępującej degradacji technicznej i poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej* – konieczna jest poprawa stanu technicznego budynków (wraz z ich głęboką termomodernizacją), a także przeprowadzenie działań likwidujących bariery architektoniczne, a tym samym zwiększających dostępność do budynków użyteczności publicznej dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Zdiagnozowane potrzeby w zakresie przewyższania zjawisk kryzysowych w sferze środowiskowej to:

1. *Wykorzystanie i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego* – konieczne są działania nakierowane na zachowanie i ochronę środowiska przyrodniczego, w tym obszarów chronionych występujących na obszarze rewitalizacji poprzez m.in. wyznaczenie ścieżek rowerowych łączących obszary cenne przyrodniczo z zachowaniem zasad ochrony przyrody.
2. *Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców* – potrzebne są inicjatywy edukacyjne dla mieszkańców obszaru rewitalizacji w zakresie świadomości, postaw i zachowań ekologicznych przyczyniających się do ochrony środowiska naturalnego, a także działania mające na celu zmniejszenie ilości szkodliwych substancji (azbestu) zarówno na budynkach użyteczności publicznej i budynkach prywatnych.
3. *Ograniczenie niskiej emisji zanieczyszczeń* – niezbędne są działania mające na celu ograniczanie niskiej emisji poprzez przede wszystkim wymianę źródeł ciepła na ekologiczne na obszarze rewitalizacji, w tym w budynkach użyteczności publicznej.

III. Część programowa

1. Założenia Programu Rewitalizacji

Przeprowadzenie całościowej analizy zjawisk kryzysowych i potencjałów oraz wskazanie czynników, mających szczególne znaczenie z punktu widzenia rewitalizacji (tabela 4), pozwoliło określić strategiczne kierunki działań dla wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów. Określono wizję (planowany efekt), misję oraz 2 cele rewitalizacji, wokół których skoncentrowane zostały kierunki działań. Realizacja zaplanowanych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych pozwoli na wykonanie misji, a tym samym wyprowadzenie wyznaczonego obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego.

1.1. Misja i wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Program Rewitalizacji opracowany został w układzie uwzględniającym dwa kluczowe jego elementy, tj. *wizję* – pokazującą wizerunek obszaru rewitalizacji w przyszłości i *misję* – będącą naczelnym kierunkiem zintegrowanej polityki terytorialnej, wokół której koncentrować się będą kompleksowe i partnerskie działania wszystkich interesariuszy rewitalizacji. Na podstawie przeprowadzonej pogłębionej diagnozy, analizy zjawisk kryzysowych i lokalnych potencjałów oraz w wyniku wspólnej pracy warsztatowej interesariuszy rewitalizacji, sformułowano misję i wizję stanu dla wyznaczonego obszaru po przeprowadzeniu procesu rewitalizacji.

WIZJA

Obszar rewitalizacji jako centrum życia społeczno-gospodarczego Gminy Michałów, oferujący zróżnicowane usługi publiczne na wysokim poziomie oraz zapewniający dostęp do bezpiecznych i wielofunkcyjnych przestrzeni publicznych.

MISJA

Tworzenie na obszarze Michałowa i Gór przestrzeni publicznej, sprzyjającej przedsiębiorczości i aktywności oraz wpływającej na poprawę jakości życia mieszkańców.

Wizja obszaru rewitalizacji zawiera w sobie opis pożądanego stanu docelowego we wszystkich sferach, tj. społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej.

W wymiarze *społecznym* na rewitalizowanym obszarze nastąpi: zmniejszenie wykluczenia społecznego i izolacji grup marginalizowanych oraz wzrost integracji, aktywności społecznej i rekreacji mieszkańców, bazujących na tożsamości lokalnej poprzez efektywne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego w międzysektorowym partnerstwie interesariuszy rewitalizacji.

W wymiarze *gospodarczym* proces rewitalizacji przyczyni się w sposób bezpośredni do pobudzenia przedsiębiorczości mieszkańców (zwłaszcza w sektorze turystycznym oraz okołoturystycznym bazującym na dziedzictwie kulturowym i naturalnym oraz działalności stadniny koni) i pośredni do wzrostu uzyskiwanych przez nich dochodów.

W wymiarze *przestrzenno-funkcjonalnym* zauważalna będzie zwiększenie estetyki, funkcjonalności i bezpieczeństwa przestrzeni publicznych oraz ich adaptację na cele społeczne poprzez stworzenie odpowiedniej bazy kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej (dostosowanej do osób starszych i niepełnosprawnych) oraz infrastruktury komunalnej i drogowej, przyczyniającej się do wzrostu jakości życia mieszkańców.

W wymiarze *technicznym* rewitalizacja przyczyni się do poprawy stanu technicznego (w tym efektywności energetycznej) budynków użyteczności publicznej, umożliwiając tym samym rozszerzenie pełnionych przez nich różnych funkcji na rzecz mieszkańców. Ponadto zachowanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych umożliwi efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i zwiększenie dostępności dla mieszkańców do zasobów kultury.

W wymiarze *środowiskowym* proces rewitalizacji wpłynie na ograniczenie tzw. „niskiej” emisji zanieczyszczeń, podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców oraz ochronę środowiska naturalnego.

Wizja obszaru rewitalizacji odnosi się do zdiagnozowanych:

- 1) *potrzeb* – związanych z „ożywieniem” społeczno-gospodarczym obszaru rewitalizacji przy jednoczesnym wykorzystaniu zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego, a także aktywnej działalności Stadniny Koni Michałów Sp. z o. o.;
- 2) *uwarunkowań* – wynikających z rolniczego charakteru obszaru rewitalizacji, w tym przede wszystkim ze zmian strukturalnych w rolnictwie, spowodowanych wyludnianiem się obszarów wiejskich położonych z dala od większych ośrodków

miejskich, a także poszukiwaniem przez osoby młode zatrudnienia w sektorze pozarolniczym;

- 3) *potencjałów obszaru rewitalizacji* – długoletnich tradycji słynnej na cały świat hodowli koni arabskich przez spółkę Agencji Nieruchomości Rolnych – Stadnina Koni Michałów Sp. z o.o., lokalizacji zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego oraz obszarów chronionych, świadczących o dziedzictwie kulturowym i naturalnym obszaru, których uruchomienie jest istotne do powodzenia procesu rewitalizacji.

1.2. Cele rewitalizacji wraz z odpowiadającymi im kierunkami działań

Wypełnienie przyjętej wizji i misji jest uwarunkowane realizacją postawionych celów rewitalizacji i zaplanowanych do realizacji kierunków działań, służących eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych na etapie diagnostycznym negatywnych zjawisk, ściśle odpowiadających przyjętym celom (schemat 3 i tabela 5).

Przedstawiona poniżej struktura założeń Programu Rewitalizacji jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy i potencjały, a także wynikające z nich potrzeby rewitalizacyjne. Cele rewitalizacji służą hierarchizacji działań w odniesieniu do wskazanych potrzeb, a także są powiązane z wizją stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji.

Cel rewitalizacji 1. *Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna* wraz przyczyniającymi się do jego realizacji kierunkami działań, które dotyczą: wzmacniania kapitału społecznego, włączania osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem oraz pobudzania przedsiębiorczości mieszkańców – odpowiada na określone na podstawie diagnozy obszaru rewitalizacji potrzeby związane z:

- 1) zwiększeniem zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne oraz integracją społeczności lokalnej;
- 2) kompleksowym wsparciem osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem;
- 3) wyrównaniem szans edukacyjnych i stworzeniem możliwości do rozwoju ludzi młodych;
- 4) zwiększeniem dostępności oraz poprawą jakości usług publicznych;
- 5) przeciwdziałaniem bezrobociu i zwiększaniem możliwości zatrudnienia;
- 6) pobudzaniem przedsiębiorczości mieszkańców;
- 7) wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego i naturalnego do rozwoju przedsiębiorczości.

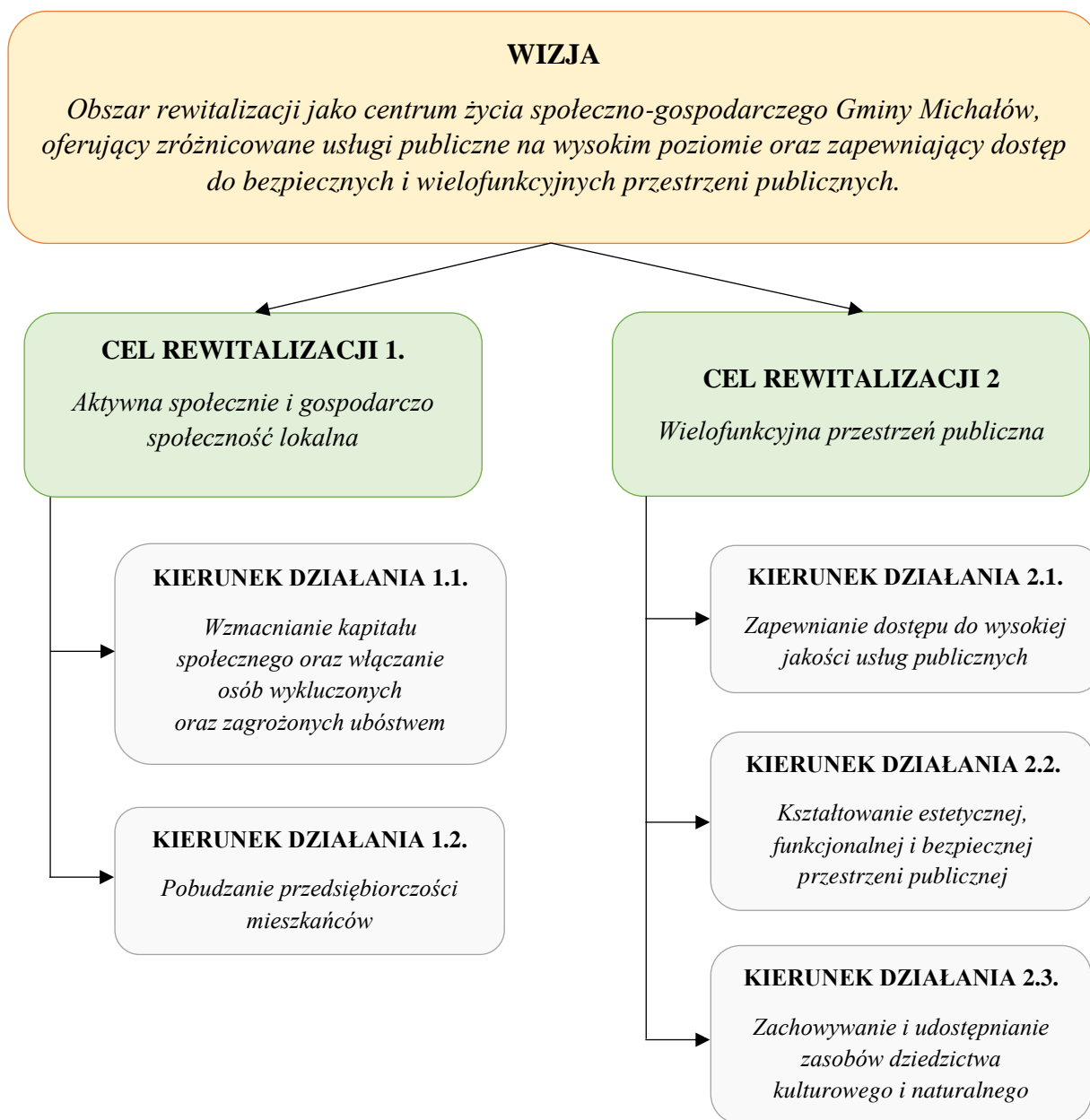
Osiągnięcie założeń celu 1. jest ściśle związane z planowanym efektem rewitalizacji określonym w wizji stanu obszaru w sferach społecznej i gospodarczej.

Cel rewitalizacji 2. *Wielofunkcyjna przestrzeń publiczna* wraz przyczyniającymi się do jego realizacji kierunkami działań, które dotyczą: zapewnienia dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, kształtowania estetycznej, funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznej oraz zachowania i udostępniania zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego – odpowiada na określone na podstawie diagnozy obszaru rewitalizacji potrzeby związane z:

- 1) zwiększeniem funkcjonalności układów komunikacyjnych;
- 2) uporządkowaniem oraz stworzeniem atrakcyjnych przestrzeni publicznych;
- 3) zachowaniem oraz udostępnianiem obiektów dziedzictwa kulturowego na cele społeczne i kulturalne;
- 4) uporządkowaniem i zwiększeniem dostępu do podstawowej infrastruktury komunalnej dla mieszkańców;
- 5) zatrzymaniem postępującej degradacji technicznej i poprawą efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej;
- 6) wykorzystaniem i ochroną zasobów środowiska przyrodniczego;
- 7) podniesieniem świadomości ekologicznej mieszkańców;
- 8) ograniczeniem niskiej emisji zanieczyszczeń

Osiągnięcie założeń celu 2. jest ściśle związane z planowanym efektem rewitalizacji określonym w wizji stanu obszaru w sferach przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej.

Schemat 3 Założenia Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023

Źródło: Opracowanie własne

Przeprowadzenie całościowej analizy zjawisk kryzysowych i potencjałów oraz wskazanie czynników, mających szczególne znaczenie z punktu widzenia rewitalizacji (tabela 4), pozwoliło określić strategiczne kierunki działań dla wyznaczonego obszaru.

W tabeli 5 zestawiono kierunki działań rewitalizacyjnych oraz odpowiadające im zidentyfikowane potrzeby obszaru rewitalizacji.

Tabela 5 Kierunki działań wraz z odniesieniem ich do zidentyfikowanej skali i charakteru potrzeb rewitalizacyjnych

Lp.	KIERUNKI DZIAŁAŃ	POTRZEBY REWITALIZACYJNE
1.	KIERUNEK DZIAŁANIA 1.1. <i>Wzmacnianie kapitału społecznego oraz włączanie osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kompleksowe wsparcie osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem. 2. Przeciwdziałanie bezrobociu i zwiększanie możliwości zatrudnienia. 3. Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne oraz integracja społeczności lokalnej. 4. Wyrównanie szans edukacyjnych i stworzenie możliwości do rozwoju ludzi młodych.
2.	KIERUNEK DZIAŁANIA 1.2. <i>Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców. 2. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego do rozwoju przedsiębiorczości.
3.	KIERUNEK DZIAŁANIA 2.1. <i>Zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie funkcjonalności układów komunikacyjnych. 2. Uporządkowanie oraz stworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych. 3. Zachowania i udostępniania obiektów dziedzictwa kulturowego na cele społeczne i kulturalne. 4. Uporządkowanie i zwiększenie dostępu do podstawowej infrastruktury komunalnej dla mieszkańców. 5. Zatrzymanie postępującej degradacji technicznej i poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej. 6. Zwiększenie dostępności oraz poprawa jakości usług publicznych.
4.	KIERUNEK DZIAŁANIA 2.2. <i>Kształtowanie estetycznej, funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznej</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie funkcjonalności układów komunikacyjnych. 2. Uporządkowanie oraz stworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych 3. Zachowania i udostępniania obiektów dziedzictwa kulturowego na cele społeczne i kulturalne.
5.	KIERUNEK DZIAŁANIA 2.3. <i>Zachowywanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego do rozwoju przedsiębiorczości. 2. Wykorzystanie i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego. 3. Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców. 4. Ograniczenie niskiej emisji zanieczyszczeń.

Źródło: Opracowanie własne

2. Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne w latach 2016–2023

Program Rewitalizacji Gminy Michałów złożony jest z listy planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz zawiera charakterystykę pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które są istotne z punktu widzenia potrzeb obszaru rewitalizacji. Ponadto przedsięwzięcia rewitalizacyjne (podstawowe i uzupełniające) wynikają z kierunków działań służących realizacji celów rewitalizacji. Dzięki temu dokument jest konstrukcją złożoną z wielu różnorodnych projektów, która warunkuje osiągnięcie zaplanowanych efektów, a tym samym ich efektywne oddziaływanie na zidentyfikowane na etapie diagnozy zjawiska kryzysowe oraz wykorzystuje lokalne potencjały.

2.1. Lista planowanych podstawowych projektów/przedsięwzięć

W wyniku prac nad Programem Rewitalizacji oraz w oparciu o zasadę partycypacji społecznej oraz partnerstwa, zdefiniowano i scharakteryzowano 6 *projektów podstawowych*, czyli takich, bez których realizacja celów dokumentu nie będzie możliwa i obszar rewitalizacji nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji. Projekty podstawowe oddziałują na wszystkie scharakteryzowane potrzeby rewitalizacyjne wykorzystując potencjały obszaru. Wszystkie projekty podstawowe są kluczowe do powodzenia procesu rewitalizacji, ponieważ oddziałują kompleksowo na zidentyfikowane problemy we wszystkich sferach, a przede wszystkim w sferze społecznej. Główne założenia projektów przedstawiają tabele 6–11.

Tabela 6 Projekt podstawowy nr 1

Nazwa projektu	<i>Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców</i>		
Lokalizacja	obszar rewitalizacji (sołectwo Michałów)	Okres realizacji	2017–2023
Szacowana wartość	4 mln zł	Źródła finansowania	środki UE (EFRR), budżet państwa, budżet gminy, środki prywatne
Zakres rzeczowy realizowanych zadań	Zakres rzeczowy projektu obejmuje estetyczne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznej wokół obiektów użyteczności publicznej (m.in. Gminnej Biblioteki Publicznej, Ośrodka Zdrowia, Zespołu Placówek Oświatowych, Kościoła pw. św. Wawrzyńca) oraz modernizację i adaptację budynku m.in. Gminnej Biblioteki Publicznej do rozszerzenia pełnionych funkcji społecznych i kulturalnych na rzecz mieszkańców. Projekt ma za zadanie budowanie spójnej przestrzeni publicznej centrum Michałowa. W ramach projektu zaplanowano również budowę i modernizację infrastruktury technicznej, przyczyniającej się do poprawy jakości życia mieszkańców.		

	<p>Przedmiotowy zakres prac obejmuje przede wszystkim:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) adaptację i modernizację budynku Gminnej Biblioteki Publicznej oraz dostosowanie i doposażenie pomieszczeń do rozszerzenia pełnionych funkcji społecznych oraz kulturalnych (m.in. adaptację poddasza, montaż ogniw fotowoltaicznych na bibliotece) wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu; 2) zagospodarowanie terenu poprzez uporządkowanie brzegów rzeki Mierzawa oraz wyposażenie w elementy małej architektury, urządzenia rekreacyjne i sportowe; 3) zagospodarowanie przestrzeni publicznych wokół budynków użyteczności publicznej w celu nadania im nowych funkcji społecznych (m.in. doposażenie i ogrodzenie placu zabaw przy bibliotece, stworzenie placu zabaw przy Zespole Placówek Oświatowych); 4) zagospodarowanie terenu wokół Ośrodka Zdrowia w Michałowie (m.in. utwardzenie terenu, modernizacja ogrodzenia, budowa i modernizacja istniejących parkingów oraz dostosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych, montaż energooszczędnego oświetlenia, stworzenie placu zabaw); 5) budowę chodników oraz montaż energooszczędnego oświetlenia, modernizację wiat przystankowych wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu (w celu zwiększenia bezpieczeństwa pieszych); 6) budowę sieci kanalizacyjnej; 7) renowację, konserwację, zabytkowego Kościoła pw. Św. Wawrzyńca wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu na cele aktywności społecznej; 8) adaptację i dostosowanie budynku do pełnienia funkcji Dziennego Domu Opieki dla osób starszych; 9) stworzenie obiektów świadczących usługi gastronomiczne i noclegowe na obszarze rewitalizacji przez przedsiębiorców; 10) wykonanie elementów małej architektury (m.in. ławki, stojaki na rowery, altana, miejsce na ognisko); 11) montaż siłowni zewnętrznej; 12) wyznaczenie, utwardzenie i spójne oznakowanie ścieżek rowerowych wraz z obiektami małej architektury; 13) uporządkowanie zieleni w przestrzeniach publicznych; 14) realizację działań informacyjno-promocyjnych i aktywizujących mieszkańców (m.in. imprezy integracyjne, spotkania, wydarzenia, warsztaty).
Podmioty realizujące projekt	Gmina Michałów, Gminna Biblioteka Publiczna w Michałowie, partnerzy społeczni i gospodarczy
Oddziaływanie projektu na zdiagnozowane problemy i potencjały	<p>Realizacja projektu oddziaływać będzie na następujące zidentyfikowane <u>problemy</u>:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>w sferze społecznej</i>: 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10 – dzięki rozszerzeniu oferty świadczonych usług społecznych (m.in. kulturalnych, edukacyjnych) na rzecz różnych grup interesariuszy. 2) <i>w sferze gospodarczej</i>: 1, 2, 3, 4 – poprzez stworzenie estetycznych oraz funkcjonalnych warunków technicznych do pobudzenia i rozwoju działalności gospodarczych mieszkańców na obszarze rewitalizacji. 3) <i>w sferze przestrzenno-funkcjonalnej</i>: 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 – poprzez estetyczne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznych (m.in. wokół budynków użyteczności publicznej) i dostosowanie techniczne obiektu Gminnej Biblioteki Publicznej do rozszerzenia pełnionych funkcji na rzecz różnych interesariuszy rewitalizacji (w tym likwidacja barier architektonicznych) oraz zwiększenie dostępu do infrastruktury komunalnej oraz drogowej (budowa chodników, montaż energooszczędnego oświetlenia). 4) <i>w sferze technicznej</i>: 1, 2, 4, 5 – poprzez efektywne wykorzystanie do celów społecznych budynku mieszczącego Gminną Bibliotekę Publiczną oraz poprawę

	<p>jego efektywności energetycznej, a także zachowanie i udostępnienie obiektu zabytkowego kościoła.</p> <p>5) w sferze środowiskowej: 2, 5 – zwłaszcza przez ograniczenie wysokiego poziomu tzw. „niskiej emisji” zanieczyszczeń oraz uporządkowanie zieleni m.in. wzdłuż brzegów rzeki Mierzawa.</p> <p>Ponadto podczas wdrażania zakresu przedmiotowego projektu wykorzystywane będą następujące <u>potencjały</u>:</p> <p>1) w sferze społecznej: 1, 2, 3, 4 – poprzez zaspokojenie potrzeb osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, oferując im zróżnicowane formy aktywności i form spędzania czasu wolnego oraz kapitału społecznego ludzi młodych do zwiększenia zaangażowania społeczności w sprawy lokalne oraz włączenia społecznego osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem.</p> <p>2) w sferze gospodarczej: 1, 2, 3 – lokalizacja obiektów usługowych, handlowych (zwłaszcza w zakresie rozwoju funkcji turystycznej i okołoturystycznej).</p> <p>3) w sferze przestrzenno-funkcjonalnej: 1, 2 – lokalizacja przy drodze wojewódzkiej.</p> <p>4) w sferze technicznej: 1 – znajdujący się na obszarze rewitalizacji zabytek: Kościół pw. św. Wawrzyńca.</p> <p>5) w sferze środowiskowej: 1, 2, 3 – lokalizacja w obrębie otuliny Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego oraz znajdujący się na obszarze rewitalizacji Obszar siedliskowy Natura 2000 – Ostoja Mierzawy oraz wykorzystanie brzegu rzeki Mierzawy do celów rekreacyjnych i społecznych.</p>
Cele rewitalizacji, kierunki działań, które realizuje projekt	<p>Cel rewitalizacji 1. <i>Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna</i> Kierunek działań 1.1. <i>Wzmacnianie kapitału społecznego oraz włączanie osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem</i> Kierunek działań 1.2. <i>Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców</i> Cel rewitalizacji 2. <i>Wielofunkcyjna przestrzeń publiczna</i> Kierunek działań 2.1. <i>Zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych</i> Kierunek działań 2.2. <i>Kształtowanie estetycznej, funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznych</i> Kierunek działań 2.3. <i>Zachowywanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego</i></p>
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowane rezultaty planowanych działań to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój oraz poprawa dostępności do infrastruktury społecznej; - zwiększenie jakości i rozszerzenie oferty usług w zakresie kultury, edukacji i spędzania czasu wolnego; - stworzenie bezpiecznej, estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej służącej mieszkańcom; - zwiększenie terenów zielonych do rekreacji i wypoczynku mieszkańców; - zwiększenie dostępności do infrastruktury komunalnej; - poprawa stanu technicznego infrastruktury drogowej; - efektywne wykorzystanie budynków będących w zasobach gminy; - rozwój przedsiębiorczości mieszkańców; - wzrost tożsamości lokalnej. <p><i>Wskaźniki produktu i rezultatu:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 2) Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach. 3) Ludność mieszkająca na obszarach objętych rewitalizacją.

	Sposób monitorowania rezultatów projektów w odniesieniu do celów rewitalizacji przedstawiony został w rozdziale 2. <i>System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu</i> IV części wdrożeniowej niniejszego dokumentu.
Powiązanie projektu z innymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi	<p>Projekt wykazuje powiązania i oddziaływanie z następującymi podstawowymi projektami rewitalizacyjnymi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry</i> – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji. 2) <i>Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez zwiększenie jakości życia mieszkańców, promując odnawialne źródła energii, zmniejszając niską emisję. 3) <i>Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez wykorzystanie kapitału społecznego obszaru oraz zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne. 4) <i>Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry</i> – poprzez zwiększenie dostępności i jakości świadczonych usług zdrowotnych na obszarze rewitalizacji. 5) <i>„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym przede wszystkim z powodu ubóstwa. <p>Efekty przedmiotowego projektu wzmacnia również realizacja wszystkich zaplanowanych projektów uzupełniających poprzez oddziaływanie na wszystkie sfery: społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową.</p>

Tabela 7 Projekt podstawowy nr 2

Nazwa projektu	<i>Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry</i>		
Lokalizacja	obszar rewitalizacji (sołectwo Góry)	Okres realizacji	2017–2023
Szacowana wartość	2 mln zł	Źródła finansowania	środki UE (EFRROW), budżet gminy
Zakres rzeczowy realizowanych zadań	<p>Zakres rzeczowy projektu obejmuje estetyczne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznej (m.in. wokół świetlicy wiejskiej i Kościoła pw. Wniebowzięcia NPM), wyznaczenie i utwardzenie ścieżek rowerowych oraz poprawę bezpieczeństwa mieszkańców m.in. poprzez budowę chodników i montaż energooszczędnego oświetlenia.</p> <p>Przedmiotowy zakres prac do wykonania obejmuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zagospodarowanie terenu przy świetlicy wiejskiej poprzez wyposażenie w obiekty małej architektury, infrastrukturę rekreacyjną, i stworzenie miejsca do integracji społeczności lokalnej, a także montaż energooszczędnego oświetlenia wykorzystującego OZE; 2) zagospodarowanie terenu wokół Ośrodka Zdrowia w Górach wraz z modernizacją ogrodu; 3) wyznaczenie, utwardzenie i spójne oznakowanie ścieżek rowerowych; 4) modernizację wiat przystankowych wraz z zagospodarowaniem terenu; 		

	<p>5) budowę chodników wraz z montażem energooszczędnego oświetlenia;</p> <p>6) renowację, konserwację zabytkowego Kościoła pw. Wniebowzięcia NMP wraz z zagospodarowaniem terenu na cele społeczne i kulturalne;</p> <p>7) wykonanie elementów małej architektury (m.in. ławki, stojak na rowery, kosze na śmieci, altany, miejsca na ognisko);</p> <p>8) uporządkowanie i nowe nasadzenia zieleni.</p>
Podmioty realizujące projekt	Gmina Michałów, partnerzy społeczni
Oddziaływanie projektu na zdiagnozowane problemy i potencjały	<p>Realizacja projektu oddziaływać będzie na następujące zidentyfikowane <u>problemy</u>:</p> <p>1) w sferze społecznej: 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10 – poprzez zaspokojenie potrzeb osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, oferując im zróżnicowane formy aktywności i form spędzania czasu wolnego oraz kapitał społeczny ludzi młodych do zwiększenia zaangażowania społeczności w sprawy lokalne oraz włączenia społecznego osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem.</p> <p>2) w sferze gospodarczej: 1, 2, 3 – poprzez stworzenie estetycznych oraz funkcjonalnych warunków technicznych do pobudzenia i rozwoju działalności gospodarczych mieszkańców (w szczególności w sektorze okolicznościowym).</p> <p>3) w sferze przestrzenno-funkcjonalnej: 2, 4, 5, 7 – poprzez estetyczne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznych (m.in. wokół świetlicy wiejskiej).</p> <p>4) w sferze technicznej: 1, 4 – zachowanie i udostępnienie zabytkowego Kościoła pw. Wniebowstąpienia NMP</p> <p>5) w sferze środowiskowej: 2 – zwłaszcza przez ograniczenie wysokiego poziomu tzw. „niskiej emisji” zanieczyszczeń.</p> <p>Ponadto podczas wdrażania zakresu przedmiotowego projektu wykorzystywane będą następujące <u>potencjały</u>:</p> <p>1) w sferze społecznej: 1, 2, 4 – kapitał społeczny ludzi młodych do zwiększenia zaangażowania społeczności w sprawy lokalne oraz włączenia społecznego osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem.</p> <p>2) w sferze przestrzenno-funkcjonalnej: 3 – realizacja przedsięwzięcia wpłynie na poprawę estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej.</p> <p>3) w sferze technicznej: 1 – wykorzystanie potencjału zabytkowego Kościoła pw. Wniebowzięcia NMP.</p> <p>4) w sferze środowiskowej: 1, 2 – lokalizacja w obrębie Kozubowskiego i Obszaru siedliskowego Natura 2000 – Ostoja Kozubowska.</p>
Cele rewitalizacji, kierunki działań, które realizuje projekt	<p>Cel rewitalizacji 1. <i>Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna</i> Kierunek działań 1.1. <i>Wzmacnianie kapitału społecznego oraz włączanie osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem</i> Kierunek działań 1.2. <i>Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców</i> Cel rewitalizacji 2. <i>Wielofunkcyjna przestrzeń publiczna</i> Kierunek działań 2.1. <i>Zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych</i> Kierunek działań 2.2. <i>Kształtowanie estetycznej, funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznych</i> Kierunek działań 2.3. <i>Zachowywanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego</i></p>
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowane rezultaty planowanych działań to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój oraz poprawa dostępności do infrastruktury społecznej; - zwiększenie jakości i rozszerzenie oferty usług spędzania czasu wolnego; - stworzenie bezpiecznej, estetycznej przestrzeni publicznej służącej mieszkańcom; - zwiększenie terenów do rekreacji i wypoczynku mieszkańców; - poprawa stanu technicznego infrastruktury drogowej;

	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców; - wzrost tożsamości lokalnej. <p><i>Wskaźniki produktu i rezultatu:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 2) Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach. 3) Ludność mieszkająca na obszarach objętych rewitalizacją. <p>Sposób monitorowania rezultatów projektów w odniesieniu do celów rewitalizacji przedstawiony został w rozdziale 2. <i>System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu IV</i> części wdrożeniowej niniejszego dokumentu.</p>
Powiązanie projektu z innymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi	<p>Projekt wykazuje powiązania i oddziaływanie z następującymi podstawowymi projektami rewitalizacyjnymi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców</i> – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji. 2) <i>Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez zwiększenie jakości życia mieszkańców, promując odnawialne źródła energii, zmniejszając niską emisję. 3) <i>Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez wykorzystanie kapitału społecznego obszaru oraz zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne. 4) <i>Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry</i> – poprzez zwiększenie dostępności i jakości świadczonych usług zdrowotnych na obszarze rewitalizacji. 5) <i>„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym przede wszystkim z powodu ubóstwa. <p>Efekty przedmiotowego projektu wzmacnia również realizacja wszystkich zaplanowanych projektów uzupełniających poprzez oddziaływanie na wszystkie sfery: społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową.</p>

Tabela 8 Projekt podstawowy nr 3

Nazwa projektu	<i>Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów</i>		
Lokalizacja	Gmina Michałów (w tym obszar rewitalizacji)	Okres realizacji	2017–2023
Szacowana wartość	4 mln zł	Źródła finansowania	środki UE (EFRR), budżet gminy
Zakres rzeczowy realizowanych zadań	Zakres rzeczowy projektu obejmuje wspieranie efektywności energetycznej inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej poprzez głęboką modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej (m.in. Samorządowy Zakład Opieki Zdrowotnej, Gminna Biblioteka Publiczna, OSP Michałów, Urząd Gminy) wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne.		

Podmioty realizujące projekt	Gmina Michałów, Samorządowy Zakład Opieki Zdrowotnej w Michałowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Michałowie, OSP Michałów
Oddziaływanie projektu na zdiagnozowane problemy i potencjały	<p>Realizacja projektu oddziaływać będzie na następujące zidentyfikowane <u>problemy</u> :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) w <i>sferze społecznej</i>: 1, 2 – poprzez stworzenie odpowiednich warunków technicznych do zwiększenia jakości i dostępności usług publicznych (szczególnie o charakterze społecznym). 2) w <i>sferze przestrzenno-funkcjonalnej</i>: 2 – poprzez zwiększenie funkcjonalności budynków użyteczności publicznej. 3) w <i>sferze technicznej</i>: 1, 2, 4 – poprzez poprawę stanu technicznego budynków, wpływającą na zwiększenie ich efektywności energetycznej, a tym samym kosztów utrzymania. 4) w <i>sferze środowiskowej</i>: 2, 3 – poprzez kompleksowe zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji, a tym samym ograniczenie tzw. „niskiej” emisji zanieczyszczeń i podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców. <p>Ponadto podczas wdrażania zakresu przedmiotowego projektu wykorzystywane będą następujące <u>potencjały</u>:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) w <i>sferze przestrzenno-funkcjonalnej</i>: 2 – realizacja przedsięwzięcia wpłynie na poprawę estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej jako centrum społeczno-gospodarczego gminy. 2) w <i>sferze środowiskowej</i>: 1, 2 – zwiększenie efektywności energetycznej budynków przyczyni się do ograniczenia tzw. „niskiej” emisji zanieczyszczeń, a tym samym ochrony walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz poprawy jakości środowiska zamieszkania.
Cele rewitalizacji, kierunki działań, które realizuje projekt	<p>Cel rewitalizacji 1. <i>Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna</i> Kierunek działań 1.1. <i>Wzmacnianie kapitału społecznego oraz włączanie osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem</i></p> <p>Cel rewitalizacji 2. <i>Wielofunkcyjna przestrzeń publiczna</i> Kierunek działań 2.1. <i>Zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych</i> Kierunek działań 2.2. <i>Kształtowanie estetycznej, funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznych</i></p>
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowane rezultaty podjętych działań to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej; - ograniczenie negatywnego wpływu na obszary cenne przyrodniczo; - poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez ograniczenia niskiej emisji zanieczyszczeń; - podniesienie świadomości ekologicznej. <p><i>Wskaźniki produktu i rezultatu:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 2) Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach. <p>Sposób monitorowania rezultatów projektów w odniesieniu do celów rewitalizacji przedstawiony został w rozdziale 2. <i>System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu IV części wdrożeniowej niniejszego dokumentu.</i></p>
Powiązanie projektu z innymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi	<p>Projekt wykazuje powiązania i oddziaływanie z następującymi podstawowymi projektami rewitalizacyjnymi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców</i> – poprzez estetyzację

	<p>i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji.</p> <p>2) <i>Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry</i> – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji.</p> <p>3) <i>Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez wykorzystanie kapitału społecznego obszaru oraz zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne.</p> <p>4) <i>Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry</i> – poprzez zwiększenie dostępności i jakości świadczonych usług na obszarze rewitalizacji.</p> <p>5) <i>„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym przede wszystkim z powodu ubóstwa.</p> <p>Efekty przedmiotowego projektu wzmacnia również realizacja wszystkich zaplanowanych projektów uzupełniających poprzez oddziaływanie na wszystkie sfery: społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową.</p>
--	---

Tabela 9 Projekt podstawowy nr 4

Nazwa projektu	<i>Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów</i>		
Lokalizacja	Gmina Michałów (w tym obszar rewitalizacji)	Okres realizacji	2017–2023
Szacowana wartość	1 mln zł	Źródła finansowania	środki UE (EFS), budżet gminy
Zakres rzeczowy realizowanych zadań	<p>Zakres rzeczowy projektu obejmuje aktywną integrację osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poprzez wzmocnienie ich szans na zatrudnienie oraz stworzenie kompleksowego systemu wsparcia przedsiębiorczości mieszkańców. Przedmiotowy zakres projektu obejmuje:</p> <p>1) kompleksową i zindywidualizowaną aktywizację społeczno-zawodową wykorzystującą w zależności od potrzeb elementy aktywizacji edukacyjnej, społecznej i zawodowej, obejmujące następujące działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – narzędzia oraz formy aktywnej integracji i pracy socjalnej, w szczególności: pracy socjalnej, prac społecznie użytecznych, usług aktywnej integracji, działań o charakterze środowiskowym (m.in. przygotowanie i wsparcie działań indywidualnych i programów środowiskowych, edukację społeczną i obywatelską, działania o charakterze integracyjnym); – programy aktywności lokalnej, przewidujące możliwość zastosowania w ramach projektu: środowiskowej pracy socjalnej realizowanej przez pracownika socjalnego lub inną osobę, usług aktywnej integracji, prac społecznie użytecznych, działań o charakterze środowiskowym. – programy integracji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami przewidujące możliwość zastosowania w ramach projektu: środowiskowej pracy socjalnej, usług aktywnej integracji, działań o charakterze środowiskowym. <p>2) kursy, szkolenia i inne zajęcia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji zawodowych;</p>		

	<p>3) aktywizację zawodową poprzez staże, subsydiowane zatrudnienie, zatrudnienie wspomagane dla osób z niepełnosprawnościami oraz działania wspierające, w tym poradnictwo zawodowe, pośrednictwo pracy, trener pracy.</p> <p>4) terapię oraz poradnictwo indywidualne i grupowe (w tym psychologiczne i psychospołeczne) wspierające umiejętności społeczne i zawodowe umożliwiające powrót do życia społecznego, w tym aktywizację zawodową i powrót na rynek pracy;</p> <p>5) wsparcie środowiskowe i społeczne (m.in. działania związane z animacją lokalną, streetworkingiem, coachingiem, treningiem pracy) z uwzględnieniem wolontariatu;</p> <p>6) inicjowanie oraz prowadzenie kampanii informacyjnych o dostępnych zewnętrznych środkach finansowych na rozpoczęcie i rozwój działalności gospodarczej. Ponadto planuje się nawiązanie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie wsparcia finansowego i merytorycznego mieszkańców planujących założyć lub rozwinąć działalność gospodarczą na wyznaczonym obszarze rewitalizacji.</p>
Podmioty realizujące projekt	Gmina Michałów, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Michałowie, Powiatowy Urząd Pracy w Pińczowie
Oddziaływanie projektu na zdiagnozowane problemy i potencjały	<p>Realizacja projektu oddziaływać będzie na następujące zidentyfikowane <u>problemy</u> :</p> <p>1) <i>w sferze społecznej</i>: 3, 4, 5 ,6 – poprzez aktywizację zawodową osób długotrwale bezrobotnych oraz osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem, zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców, a także przeciwdziałanie negatywnym skutkom długotrwałego bezrobocia.</p> <p>2) <i>w sferze gospodarczej</i>: 1, 2, 3, 4 – poprzez kształtowanie postaw przedsiębiorczych i kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy, a tym samym przeciwdziałanie bezrobociu, w tym osób młodych i pozostających długotrwale bez pracy.</p> <p>Ponadto podczas wdrażania zakresu przedmiotowego projektu wykorzystywane będą następujące <u>potencjały</u>:</p> <p>1) <i>w sferze społecznej</i>: 1 – wzmocnianie kapitału społecznego młodych ludzi, wspieranie postaw przedsiębiorczości poprzez różne formy aktywizacji społecznej i zawodowej.</p> <p>2) <i>w sferze gospodarczej</i>: 1, 2, 3 – wzrost trwałości podejmowanych działalności gospodarczych odpowiadających na potrzeby lokalnych rynków poprzez rozwój kompetencji i umiejętności osób chcących założyć własną działalność gospodarczą.</p>
Cele rewitalizacji, kierunki działań, które realizuje projekt	<p>Cel rewitalizacji 1. <i>Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna</i> Kierunek działań 1.1. <i>Wzmocnianie kapitału społecznego oraz włączanie osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem</i></p> <p>Cel rewitalizacji 2. <i>Wielofunkcyjna przestrzeń publiczna</i> Kierunek działań 2.1. <i>Zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych</i></p>
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowane rezultaty podjętych działań to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wzmocnienie jakości świadczonych usług środowiskowych; - podniesienie kompetencji i umiejętności mieszkańców; - rozwój przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji; - zmniejszenie bezrobocia; - zmniejszenie wykluczenia społecznego osób bezrobotnych i zagrożonych ubóstwem; - wzrost aktywności społecznej. <p><i>Wskaźniki produktu i rezultatu:</i></p> <p>1) Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją.</p>

	<p>2) Liczba osób objętych wsparciem.</p> <p>Sposób monitorowania rezultatów projektów w odniesieniu do celów rewitalizacji przedstawiony został w rozdziale 2. <i>System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu IV</i> części wdrożeniowej niniejszego dokumentu.</p>
<p>Powiązanie projektu z innymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi</p>	<p>Projekt wykazuje powiązania i oddziaływanie z następującymi podstawowymi projektami rewitalizacyjnymi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców</i> – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji. 2) <i>Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry</i> – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji. 3) <i>Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez zwiększenie jakości życia mieszkańców, promując odnawialne źródła energii, zmniejszając niską emisję. 4) <i>Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry</i> – poprzez zwiększenie dostępności i jakości świadczonych usług. 5) <i>„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym przede wszystkim z powodu ubóstwa. <p>Efekty przedmiotowego projektu wzmacnia również realizacja wszystkich zaplanowanych projektów uzupełniających poprzez oddziaływanie na wszystkie sfery: społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową.</p>

Tabela 10 Projekt podstawowy nr 5

Nazwa projektu	<i>Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry</i>		
Lokalizacja	Gmina Michałów (w tym obszar rewitalizacji)	Okres realizacji	2017–2018
Szacowana wartość	1 mln zł	Źródła finansowania	środki UE (EFRR), budżet gminy
Zakres rzeczowy realizowanych zadań	<p>Zakres rzeczowy projektu obejmuje inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczynią się do lokalnego zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowania włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejście z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnej.</p> <p>Projekt zakłada realizację następujących działań:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyposażenie Samorządowego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Michałowie w sprzęt medyczny z punktu widzenia udzielania świadczeń podstawowej opieki zdrowotnej; 2) przeprowadzenie robót remontowo-budowlanych niezbędnych z punktu widzenia udzielania świadczeń zdrowotnych w tym zakresie dostosowania infrastruktury do potrzeb i osób starszych i niepełnosprawnych; 		

	3) zakup oprogramowania umożliwiającego wdrożenie, prowadzenie i wymianę elektronicznej dokumentacji medycznej.
Podmioty realizujące projekt	Samorządowy Zakład Opieki Zdrowotnej w Michałowie
Oddziaływanie projektu na zdiagnozowane problemy i potencjały	<p>Realizacja projektu oddziaływać będzie na następujące zidentyfikowane <u>problemy</u> :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) w <i>sferze społecznej</i>: 1, 2 – poprzez zwiększenie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej, w tym osób starszych i niepełnosprawnych. 2) w <i>sferze technicznej</i>: 1, 2, 4 – zwiększenie potencjału placówek świadczących podstawową opiekę zdrowotną poprzez ich doposażenie w sprzęt medyczny oraz dostosowanie istniejących budynków do potrzeb zarówno świadczonych usług, jak też osób starszych i niepełnosprawnych. 3) w <i>sferze przestrzenno-funkcjonalnej</i>: 2 – zwiększenie dostępności do usług podstawowej opieki zdrowotnej. <p>Ponadto podczas wdrażania zakresu przedmiotowego projektu wykorzystywane będą następujące <u>potencjały</u>:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) w <i>sferze przestrzenno-funkcjonalnej</i>: 1, 2 – wykorzystanie lokalizacji istniejących placówek dla zwiększenia dostępności dla mieszkańców.
Cele rewitalizacji, kierunki działań, które realizuje projekt	<p>Cel rewitalizacji 1. <i>Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna</i> Kierunek działań 1.1. <i>Wzmacnianie kapitału społecznego oraz włączanie osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem</i></p> <p>Cel rewitalizacji 2. <i>Wielofunkcyjna przestrzeń publiczna</i> Kierunek działań 2.1. <i>Zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych</i></p>
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowane rezultaty podjętych działań to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poprawa dostępu do usług podstawowej opieki zdrowotnej; - zwiększenie dostępu do budynków ochrony zdrowia dla osób z niepełnosprawnościami; - poprawa stanu zdrowia mieszkańców m.in. dzięki wdrożeniu programów profilaktycznych, - zwiększenie efektywności finansowej podmiotu lecznictwa; - aktywizacja i usprawnienie ruchowe mieszkańców – promocja zdrowego trybu życia; - zapewnienie bezpieczeństwa i opieki mieszkańców, - pomoc w zakresie powrotu chorego do aktywnego życia w społeczeństwie i rodzinie; - wyrównanie dysproporcji pomiędzy dostępem do usług zdrowotnych. <p><i>Wskaźniki produktu i rezultatu:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 2) Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach. <p>Sposób monitorowania rezultatów projektów w odniesieniu do celów rewitalizacji przedstawiony został w rozdziale 2. <i>System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu IV</i> części wdrożeniowej niniejszego dokumentu.</p>
Powiązanie projektu z innymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi	<p>Projekt wykazuje powiązania i oddziaływanie z następującymi podstawowymi projektami rewitalizacyjnymi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców</i> – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji.

	<p>2) <i>Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry</i> – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji.</p> <p>3) <i>Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez zwiększenie jakości życia mieszkańców, promując odnawialne źródła energii, zmniejszając niską emisję.</p> <p>4) <i>Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez wykorzystanie kapitału społecznego obszaru oraz zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne</p> <p>5) <i>„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów</i> – poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym przede wszystkim z powodu ubóstwa.</p> <p>Efekty przedmiotowego projektu wzmacnia również realizacja wszystkich zaplanowanych projektów uzupełniających poprzez oddziaływanie na wszystkie sfery: społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową</p>
--	--

Tabela 11 Projekt podstawowy nr 6

Nazwa projektu	<i>„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów</i>		
Lokalizacja	Gmina Michałów (w tym obszar rewitalizacji)	Okres realizacji	2017–2023
Szacowana wartość	0,5 mln zł	Źródła finansowania	środki UE (EFS), budżet gminy
Zakres rzeczowy realizowanych zadań	<p>Zakres rzeczowy projektu obejmuje aktywną integrację osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, zwiększenie dostępności usług społecznych, w tym usług środowiskowych, opiekuńczych oraz usług wsparcia rodziny dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.</p> <p>Przedmiotowy zakres projektu obejmuje: ułatwienie dostępu i podnoszenie jakości usług społecznych m.in. poprzez profilaktykę społeczną skierowaną do dzieci i rodzin w ramach działalności placówek wsparcia dziennego, świetlic środowiskowych, wsparcie na rzecz prawidłowego funkcjonowania rodziny, wsparcie procesu usamodzielnienia się i integracji ze środowiskiem, podnoszenie kwalifikacji i kompetencji osób związanych ze świadczeniem usług społecznych.</p>		
Podmioty realizujące projekt	Gmina Michałów, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Michałowie		
Oddziaływanie projektu na zdiagnozowane problemy i potencjały	<p>Realizacja projektu oddziaływać będzie na następujące zidentyfikowane <u>problemy</u> :</p> <p>1) <i>w sferze społecznej</i>: 1, 2, 3, 4, 5, 6 – poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, w tym osób starszych i niepełnosprawnych.</p> <p>Ponadto podczas wdrażania zakresu przedmiotowego projektu wykorzystywane będą następujące <u>potencjały</u>:</p> <p>1) <i>w sferze społecznej</i>: 1 – poprzez wykorzystanie potencjału kapitału młodych ludzi do przerywania procesu dziedziczenia ubóstwa i zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego.</p> <p>2) <i>w sferze przestrzenno-funkcjonalnej</i>: 1 – wykorzystanie lokalizacji istniejących placówek dla zwiększenia dostępności usług społecznych dla mieszkańców.</p>		

<p>Cele rewitalizacji, kierunki działań, które realizuje projekt</p>	<p>Cel rewitalizacji 1. <i>Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna</i> Kierunek działań 1.1. <i>Wzmacnianie kapitału społecznego oraz włączanie osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem</i> Cel rewitalizacji 2. <i>Wielofunkcyjna przestrzeń publiczna</i> Kierunek działań 2.1. <i>Zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych</i></p>
<p>Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji</p>	<p>Prognozowane rezultaty podjętych działań to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wzmocnienie jakości świadczonych usług środowiskowych; - zmniejszenie wykluczenia społecznego osób bezrobotnych i zagrożonych ubóstwem; - zwiększenie kapitału społecznego; - rozwój kompetencji i umiejętności interpersonalnych; - wzrost aktywności społecznej. <p><i>Wskaźniki produktu i rezultatu:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 2) Liczba osób objętych wsparciem. <p>Sposób monitorowania rezultatów projektów w odniesieniu do celów rewitalizacji przedstawiony został w rozdziale 2. <i>System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do programu IV</i> części wdrożeniowej niniejszego dokumentu.</p>
<p>Powiązanie projektu z innymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi</p>	<p>Projekt wykazuje powiązania i oddziaływanie z następującymi podstawowymi projektami rewitalizacyjnymi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji.</i> 2) <i>Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry – poprzez estetyzację i poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz rozszerzenie usług społecznych świadczonych na obszarze rewitalizacji.</i> 3) <i>Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów – poprzez zwiększenie jakości życia mieszkańców, promując odnawialne źródła energii, zmniejszając niską emisję.</i> 4) <i>Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów – poprzez wykorzystanie kapitału społecznego obszaru oraz zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne.</i> 5) <i>Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry – poprzez zwiększenie dostępności i jakości świadczonych usług na obszarze.</i> <p>Efekty przedmiotowego projektu wzmacnia również realizacja wszystkich zaplanowanych projektów uzupełniających poprzez oddziaływanie na wszystkie sfery: społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową.</p>

Wszystkie wyżej wskazane i opisane projekty podstawowe ze względu na zidentyfikowane w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji problemy i potencjały (tabela 4) oraz określone na ich podstawie potrzeby, są **kluczowe dla powodzenia procesu rewitalizacji** oraz osiągnięcia założonych celów w dążeniu do wizji obszaru (planowanego efektu). Działania kompleksowe odnoszące się do wszystkich sfer: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej, wpłyną na osiągnięcie efektu synergii w oddziaływaniu na sytuację kryzysową, dotyczącą kumulacji wykluczenia na wyznaczonym obszarze rewitalizacji oraz braku spójnej i estetycznej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców. Wszystkie projekty podstawowe realizowane będą na obszarze rewitalizacji. Jedynie projekt mający na celu usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej, będzie realizowany we wszystkich budynkach Samorządowego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Michałowie, a więc na terenie sołectw: Michałów, Góry oraz Sędowice ze względu na poprawę jakości oraz zwiększenie dostępności do podmiotów ochrony zdrowia dla mieszkańców całej gminy. Realizacja przedsięwzięcia ułatwi dostęp do wysokiej jakości usług publicznych dla wszystkich mieszkańców (w tym przede wszystkim obszaru rewitalizacji). Projekty polegające na aktywizacji zawodowej oraz działaniach zapobiegających wykluczeniu społecznemu przyczynią się do podniesienia kompetencji i umiejętności szukania pracy, a tym samym do włączenia społecznego mieszkańców. Zarówno działania inwestycyjne, jak i społeczne realizowane przez podmioty z różnych sektorów: społecznego, gospodarczego oraz publicznego, współfinansowane z różnych źródeł zewnętrznych, przyczynią się do osiągnięcia wizji obszaru: *Obszar rewitalizacji jako centrum życia społeczno-gospodarczego Gminy Michałów, oferujący zróżnicowane usługi publiczne na wysokim poziomie oraz zapewniający dostęp do bezpiecznych i wielofunkcyjnych przestrzeni publicznych.*

2.1. Charakterystyka pozostałych rodzajów przedsięwzięć

Uzupełnieniem listy podstawowych projektów rewitalizacyjnych jest charakterystyka pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych (tabela 12), realizujących określone kierunki działań, które mają na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. Należy również zaznaczyć, że wzmacniają one zaplanowane efekty procesu rewitalizacji w odniesieniu do rozwoju społeczno-gospodarczego całej gminy.

Tabela 12 Charakterystyka uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Charakterystyka tematyczna przedsięwzięcia	Powiązanie z celami rewitalizacji i kierunkami działań
1.	<i>Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i zagrożonych ubóstwem</i>	<p>W ramach przedsięwzięcia przewiduje się monitorowanie bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców poprzez ścisłą współpracę z różnymi instytucjami działającymi w sferze społecznej, szczególnie z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej, który będzie wdrażał różnorodne programy służące aktywizacji społeczno-zawodowej osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych ubóstwem za pomocą instrumentów aktywizacji społecznej, zawodowej, edukacyjnej, ukierunkowanych na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. przywrócenie zdolności do prawidłowego wypełniania ról społecznych, w tym m.in. poprzez pracę socjalną; 2. podniesienie kwalifikacji zawodowych, poszerzenie wiedzy i umiejętności w celu uzyskania lub utrzymania zatrudnienia; 3. poszerzenie wiedzy i umiejętności podnoszących kompetencje ogólne. 	<p>Cel rewitalizacji 1. Kierunek działań 1.1. Kierunek działań 1.2. Cel rewitalizacji 2. Kierunek działań 2.1.</p>
2.	<i>Wspieranie przedsiębiorczości mieszkańców na obszarze rewitalizacji</i>	<p>W ramach przedsięwzięcia przewiduje się m.in. inicjowanie oraz prowadzenie kampanii informacyjnych o dostępnych zewnętrznych środkach finansowych (dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej) a także warsztaty i spotkania z lokalnymi przedsiębiorcami w celu wypracowywania wspólnych priorytetów rozwoju społeczno-gospodarczego opartych na lokalnych zasobach dziedzictwa kulturowego i naturalnego, budowanie sieci współpracy zarówno między poszczególnymi przedsiębiorcami oraz pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym. Ponadto planuje się nawiązanie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie wsparcia merytorycznego i finansowego mieszkańców, którzy zamierzają założyć lub rozwinąć działalność gospodarczą, w szczególności na wyznaczonym obszarze rewitalizacji.</p>	<p>Cel rewitalizacji 1. Kierunek działań 1.1. Kierunek działań 1.2. Cel rewitalizacji 2. Kierunek działań 2.1.</p>
3.	<i>Wspieranie sektora ekonomii społecznej w celu zwiększenia dostępu do zatrudnienia mieszkańców</i>	<p>W ramach przedsięwzięcia przewiduje się m.in. wsparcie sektora ekonomii społecznej poprzez pomoc dotacyjną związaną z tworzeniem miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej, tworzeniem lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej oraz podnoszenie kwalifikacji, umiejętności i doświadczenia zawodowego kadry podmiotów ekonomii społecznej. Ważnym elementem będzie również wdrożenie systemu wsparcia merytorycznego, związanego z powstawaniem nowych podmiotów ekonomii społecznej.</p>	<p>Cel rewitalizacji 1. Kierunek działań 1.1. Kierunek działań 1.2.</p>

4.	<i>Rozwój działalności społecznej, kulturalnej, edukacyjnej, rekreacyjnej przez różne instytucje publiczne i organizacje pozarządowe na terenie Gminy Michałów</i>	<p>Projekt przewiduje m.in.: zapewnienie opieki socjalnej dla grup zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez stworzenie godnych warunków życia dla wszystkich mieszkańców, objęcie pomocą materialną, doradczą, psychologiczną osób nieradzących sobie z trudnościami życia.</p> <p>Ponadto w projekcie będą realizowane działania zmierzające do kultywowania tradycji i historii poprzez wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców oraz ocalenie od zapomnienia lokalnych tradycji i zwyczajów.</p> <p>Projekt będzie obejmował także m.in. modernizację oraz wyposażenie/doposażenie świetlic wiejskich oraz innych budynków pełniących funkcje społeczno-kulturalne. Działania te wpłyną na rozwój kulturalny mieszkańców, zwiększenie integracji społecznej i międzypokoleniowej oraz wzrost tożsamości lokalnej.</p>	<p>Cel rewitalizacji 1. Kierunek działań 1.1. Cel rewitalizacji 2. Kierunek działań 2.1. Kierunek działań 2.2. Kierunek działań 2.3.</p>
5.	<i>Tworzenie spójnego systemu bezpiecznych i estetycznych przestrzeni publicznych wraz z modernizacją infrastruktury sportowej i rekreacyjnej</i>	<p>W ramach przedsięwzięcia przewiduje się m.in. przebudowę i modernizację dróg gminnych, w tym przede wszystkim budowę chodników wraz z montażem energooszczędnego oświetlenia oraz budowę ścieżek rowerowych. Ponadto projekt przewiduje budowanie spójnej przestrzeni publicznych w centrach miejscowości na terenie gminy poprzez ich wielofunkcyjne zagospodarowanie, w tym wyposażenie w elementy małej architektury, urządzenia rekreacyjne itp. W ramach przedsięwzięcia planowana jest również budowa oraz modernizacja i/lub przebudowa wraz z doposażeniem obiektów sportowych i rekreacyjnych na rzecz różnych grup interesariuszy rewitalizacji (w tym dostosowanie do potrzeb sportu osób niepełnosprawnych).</p>	<p>Cel rewitalizacji 2. Kierunek działań 2.2. Kierunek działań 2.3.</p>
6.	<i>Ograniczanie niskiej emisji zanieczyszczeń poprzez wymianę źródeł ciepła na ekologiczne instalację OZE i/lub termomodernizację obiektów na obszarze rewitalizacji</i>	<p>Zakres rzeczowy przedsięwzięcia obejmuje redukcję zanieczyszczenia powietrza i poprawę stanu środowiska poprzez edukację ekologiczną i podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców, promowanie i montaż odnawialnych źródeł energii, wymianę źródeł ciepła na ekologiczne, termomodernizację w budynkach użyteczności publicznej (m.in. budynkach szkół, ośrodkach zdrowia, świetlicach wiejskich, remizach OSP, Urzędu Gminy) oraz budynkach prywatnych i przedsiębiorstwach.</p>	<p>Cel rewitalizacji 1. Kierunek działań 1.1. Cel rewitalizacji 2. Kierunek działań 2.2. Kierunek działań 2.3.</p>
7.	<i>Uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy</i>	<p>W ramach przedsięwzięcia przewiduje się budowę, rozbudowę i modernizację istniejącej infrastruktury wodno-ściekowej. Projekt obejmuje budowę kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków w Michałowie, a także skanalizowanie pozostałych miejscowości Gminy Michałów. Działania przewidziane w projekcie przyczynią się do zwiększenia dostępności oraz poprawy stanu infrastruktury technicznej, a tym samym wzrost jakości życia mieszkańców.</p>	<p>Cel rewitalizacji 2. Kierunek działań 2.1. Kierunek działań 2.2.</p>

8.	<i>Zachowanie, efektywne wykorzystanie oraz udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego</i>	<p>W ramach projektów przewiduje się między innymi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) budowę, rozbudowę modernizację i wyposażenie infrastruktury turystycznej, w tym obiektów noclegowych, gastronomicznych, rekreacyjnych i innej infrastruktury turystycznej: ścieżek, tras i szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, wodnych) w miejscach atrakcyjnych przyrodniczo, kulturowo i turystycznie wraz z infrastrukturą dodatkową (np. systemy oznakowania i miejsca postoju) – rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej na terenie Gminy Michałów; 2) tworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego i naturalnego w celu pobudzenia aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców; 3) realizację prac konserwatorskich, restauratorskich, prac zabezpieczających przed zniszczeniem oraz roboty budowlane prowadzone przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków lub też wpisanych do ewidencji innej niż rejestr Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; 4) konserwację, renowację, zachowanie, modernizację adaptację obiektów zabytkowych oraz wraz z otoczeniem i ich przystosowaniem na cele turystyczne; 5) rozwój i modernizację infrastruktury informacyjnej i promocyjnej, oznakowanie obszarów atrakcyjnych turystycznie m.in. poprzez montaż tablic informacyjnych na szlakach przyrodniczych. 	<p>Cel rewitalizacji 1. Kierunek działań 1.1. Kierunek działań 1.2. Cel rewitalizacji 2. Kierunek działań 2.1. Kierunek działań 2.2. Kierunek działań 2.3.</p>
----	---	---	--

Źródło: Opracowanie własne

2.2. Mechanizmy zapewnienia komplementarności oraz integrowania działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Program Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023 ma charakter kompleksowy, dlatego że podczas programowania działań rewitalizacyjnych zastosowano mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym Programem Rewitalizacji. Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020*, w odniesieniu do projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w celu osiągnięcia efektu synergii w oddziaływaniu na obszar rewitalizacji, zapewniona została ich komplementarność w różnych wymiarach, tj. przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA

Projekty zawarte w dokumencie realizowane będą przede wszystkim na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, natomiast zasięg ich oddziaływania będzie większy i obejmie teren całej gminy. Zindywidualizowane działania rewitalizacyjne wdrażane na wyznaczonym obszarze wzajemnie będą się dopełniać przestrzennie, dzięki czemu efekty ich realizacji nie będą widoczne punktowo w pojedynczych miejscach, a na całym obszarze objętym kryzysem. Projekty i/lub przedsięwzięcia podstawowe zostały zaprogramowane w taki sposób, aby odpowiadały na problemy mieszkańców obszaru, a przede wszystkim nie skutkowały przenoszeniem problemów w inne miejsce. W tym celu zawarto zarówno przedsięwzięcia inwestycyjne, jak i społeczne, które zapobiegają prowadzeniu do niepożądanych efektów społecznych, takich jak segregacja społeczna i wykluczenie. Dostępność do powstałej infrastruktury oraz działań społecznych i kulturalnych dla wszystkich użytkowników zamieszkujących dany teren spowoduje, że z pozytywnych efektów rewitalizacji korzystać będą wszyscy mieszkańcy bez względu na sytuację materialną. Taka sytuacja przyczyni się do wzrostu aktywności społecznej i integracji społeczności lokalnej obszaru rewitalizacji. Z drugiej strony, komplementarność w wymiarze przestrzennym skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy i jej otoczenia.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA

Projekty i/lub przedsięwzięcia podstawowe oraz uzupełniające zawarte w dokumencie stanowią kompleksową odpowiedź na zdiagnozowane we wszystkich sferach zróżnicowane problemy i wykorzystują potencjały lokalne wyznaczonego obszaru rewitalizacji w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz aktywności różnych instytucji i podmiotów na rzecz mieszkańców. Wykazane to zostało w powiązaniu każdego projektu podstawowego ze zdiagnozowanymi problemami i potencjałami. Dzięki temu wszystkie projekty i/lub przedsięwzięcia uzupełniające są komplementarne w oddziaływaniu całościowym na obszar rewitalizacji w aspekcie społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym i środowiskowym. Takie podejście ma przeciwdziałać fragmentaryzacji działań, koncentrując się na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru, którego podłoże tkwi w rolniczym charakterze gminy (m.in. brak perspektyw zatrudnienia dla osób młodych) oraz są związane z kumulacją wykluczenia społecznego

W związku z tym wykonana została pogłębiona analiza i diagnoza obszaru rewitalizacji we wszystkich aspektach: społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym i środowiskowym, która zawarta jest w II części niniejszego dokumentu. Konieczne jest również określenie pożądanego stanu do jakiego mają doprowadzić dany obszar projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, dlatego została określona wizja (planowany efekt rewitalizacji) uwzględniająca uwarunkowania wynikające z rolniczego charakteru terenu i uwarunkowań przestrzennych. Parametryzacja efektów rewitalizacji określona została na poziomie celów rewitalizacji, ponieważ wizja określa zbiór poświadanych wartości do osiągnięcia po wdrożeniu założeń dokumentu.

Komplementarność problemowa wykazana została w tabeli 13, gdzie przedstawione zostały określone na podstawie pogłębionej diagnozy obszaru – potrzeby rewitalizacyjne, odpowiadające im cele rewitalizacji i kierunki działań oraz projekty podstawowe i przedsięwzięcia uzupełniające, które oddziałują kompleksowo na wszystkie sfery. Dzięki temu wskazane zostało powiązanie celów rewitalizacji z diagnozą obszaru rewitalizacji. Wszystkie kierunki działań i odpowiadające im projekty rewitalizacyjne są zintegrowane i powiązane problemowo oraz odnoszą się do wszystkich odpowiadając na zidentyfikowane potrzeby (zawarte w tabeli 13).

Tabela 13 Komplementarność problemowa – potrzeby rewitalizacyjne wraz z odpowiadającymi im celami rewitalizacji i kierunkami działań oraz zaplanowanymi projektami podstawowymi i przedsięwzięciami uzupełniającymi

SFERA	POTRZEBA REWITALIZACYJNA	CEL REWITALIZACJI	KIERUNKI DZIAŁANIA	PROJEKTY PODSTAWOWE	PRZEDSIĘWZIĘCIA UZUPEŁNIAJĄCE
SPOŁECZNA	Kompleksowe wsparcie osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	4, 5, 6	1, 4
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1.		
	Przeciwdziałanie bezrobociu i zwiększanie możliwości zatrudnienia	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.1.	4, 6	1, 2, 3
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.3.		
	Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne oraz integracja społeczności lokalnej	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 2, 6	2, 3, 4
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
	Wyrównanie szans edukacyjnych i stworzenie możliwości do rozwoju ludzi młodych	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1.	1	4
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2.		
	Zwiększenie dostępności oraz poprawa jakości usług publicznych	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 4, 5	1, 4
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
GOSPODARCZA	Pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 4	2, 3
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
	Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego do rozwoju przedsiębiorczości	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 2	2, 8
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		

FUNKcjONALNO- -PRZESTRZENNA	Zachowania i udostępniania obiektów dziedzictwa kulturowego na cele społeczne i turystyczne	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 2	2, 8
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
	Zwiększenie funkcjonalności układów komunikacyjnych z uwzględnieniem preferencji dla ruchu pieszego i rowerowego	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1.	1, 2	5
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
	Uporządkowanie oraz stworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 2	5, 8
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2.		
TECHNICZNA	Zatrzymanie postępującej degradacji technicznej i poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 3	5, 6
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
	Uporządkowanie i zwiększenie dostępu do podstawowej infrastruktury komunalnej dla mieszkańców	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1.	1, 2	5, 7
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2.		
ŚRODOWISKOWA	Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	2, 3	5, 6, 7
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
	Ograniczenie niskiej emisji zanieczyszczeń	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1. Kierunek działania 1.2.	1, 2, 3	5, 6
		Cel rewitalizacji 2.	Kierunek działania 2.1. Kierunek działania 2.2. Kierunek działania 2.3.		
	Wykorzystanie i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego	Cel rewitalizacji 1.	Kierunek działania 1.1.	1, 2	8
			Kierunek działania 1.2.		

Źródło: Opracowanie własne

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROCEDURALNO-INSTYTUCJONALNA

Dla zagwarantowania, że przyjęte postanowienia będą konsekwentnie realizowane, zapewnione zostały warunki organizacyjne i instytucjonalne do ich wdrażania oraz weryfikacji. Podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie założeń dokumentu jest Wójt Gminy Michałów przy pomocy Koordynatora ds. rewitalizacji, powołanego w Urzędzie Gminy w Michałowie (UG w Michałowie) w ramach stanowiska ds. funduszy europejskich i rozwoju gminy. Jednocześnie jest to efekt osadzenia rewitalizacji w ramach istniejących struktur organizacyjnych UG w Michałowie, odpowiedzialnych za koordynację systemu zarządzania rozwojem gminy.

Jako organ doradczy został powołany Zespół ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023* – Zarządzeniem Wójta Gminy Michałów Nr O.37.2016 z dnia 28 września 2016 roku. W celu efektywnego oraz zintegrowanego działania, w skład jednostki weszli przedstawiciele poszczególnych grup interesariuszy z sektora społecznego, publicznego oraz gospodarczego.

KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYOKRESOWA

W Programie Rewitalizacji zwrócono również uwagę na zachowanie ciągłości programowej w odniesieniu do przedsięwzięć o charakterze infrastrukturalnym, które zostały już zrealizowane w ramach polityki spójności 2007–2013, a także komplementarnymi projektami społecznymi wdrażanymi w ramach polityki spójności 2014–2020. Ma to kluczowe znaczenie dla efektywności procesu rewitalizacji w oddziaływaniu na sytuację kryzysową występującą na danym obszarze.

W okresie programowania UE na lata 2007–2013 zapoczątkowano proces rewitalizacji na wyznaczonym obszarze rewitalizacji m.in. poprzez realizację projektów infrastrukturalnych, tworzących estetyczne i funkcjonalne warunki do rozwoju społeczno-gospodarczego. Najważniejszym projektem w tym zakresie była: *Rewitalizacja i zagospodarowanie centrum miejscowości Michałów* (całkowita wartość projektu: 1 122 346,83 zł) w ramach działania 6.2. *Rewitalizacja małych miast* Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013, w wyniku którego została stworzona przestrzeń publiczna wraz muszlą koncertową wokół Urzędu Gminy w Michałowie. Obecnie potencjał tego terenu jest niedostatecznie wykorzystany przez mieszkańców z uwagi na brak

kompleksowego rozwiązania zdiagnozowanych problemów we wszystkich sferach (przede wszystkim społecznej i gospodarczej). W związku z tym może stanowić podstawę do jego kontynuacji lub/i rozwinięcia w ramach obecnej perspektywy finansowej na lata 2014–2020 w zakresie rozwiązywania kluczowych problemów społecznych tego terenu.

Gmina Michałów zrealizowała również wiele innych inwestycji (zarówno infrastrukturalnych jak i społecznych), które były współfinansowane ze środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych.

W tabeli 14 zestawione zostały zrealizowane projekty gminne, które są powiązane i komplementarne z planowanymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz założeniami Programu Rewitalizacji.

Tabela 14 Wybrane projekty współfinansowane ze środków zewnętrznych zrealizowane na obszarze rewitalizacji w latach 2004–2013

Lp.	Nazwa projektu	Fundusz	Program/działanie	Dziedzina	Całkowita wartość projektu w złotych
1.	<i>„Chcę-potrafię” Program wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją społeczną w Gminie Michałów</i>	Europejski Fundusz Społeczny	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007–2013 działanie: 7.1. Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji poddziałanie: 7.1.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej	praca i integracja społeczna	193 976,89
2.	<i>„Chcę-potrafię” Program wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją społeczną w Gminie Michałów</i>	Europejski Fundusz Społeczny	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007–2013 działanie: 7.1. Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji poddziałanie: 7.1.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej	praca i integracja społeczna	264 204,97
3.	<i>Budowa przedszkola – rozbudowa budynku Szkoły Podstawowej w Michałowie</i>	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013 działanie: 5.2. Podniesienie jakości usług publicznych poprzez wspieranie placówek edukacyjnych, i kulturalnych	kultura i sztuka	383 708,77
4.	<i>Budowa 2 dróg lokalnych – droga Michałów – Betlejem oraz droga Góry do cmentarza w gminie Michałów</i>	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013 działanie: 3.2. Rozwój systemów lokalnej infrastruktury komunikacyjnej	transport	1 809 75,07
5.	<i>Budowa sieci wodociągowej z przyłączami i zbiornikami w Gminie Michałów – etap 2</i>	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004–2006 działanie: 3.1. Obszary wiejskie	ochrona środowiska	1 547 113,31

6.	<i>Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu w Gminie Michałów</i>	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013 działanie: 8.3. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu – eInclusion	praca i integracja społeczna	1 317 239,60
7.	<i>Budowa sieci wodociągowej dla miejscowości Michałów-Betlejem, Michałów-Chyłka, Pawłowice, Tur Dolny, Tur Piaski, Tur Górny, Zawale Niegosławskie, Jelcza Mała, Jelcza Wielka, Wrocieryż, Sędowice</i>	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013 działanie: 4.2. Rozwój systemów lokalnej infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej	ochrona środowiska	5 463 532,30
8.	<i>Budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami i obiektami towarzyszącymi dla miejscowości Góry-Nowa Wieś, Góry Bujówka, Kołków, Tomaszów, Węchadłów, Sadkówka, Polichno, Przecławka – Gmina Michałów</i>	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013 działanie: 4.2. Rozwój systemów lokalnej infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej	ochrona środowiska	6 685 693,46
9.	<i>Adaptacja części pomieszczeń OSP na gminny ośrodek kultury</i>	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej	Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich działanie: 2.3. Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego	rewitalizacja	170 887,78
10.	<i>Indywidualizacja nauczania i wychowania klas I–III w gminie Michałów</i>	Europejski Fundusz Społeczny	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007–2013 działanie: 9.1. Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty poddziałanie: 9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych	nauka i edukacja	92 184,30

11.	<i>Remont i modernizacja świetlicy wiejskiej we wsi Tur Górny</i>	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej	Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich działanie: 2.3. Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego	rewitalizacja	13 794,15
-----	---	--	--	---------------	-----------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Michałowie

Komplementarność z projektami społecznymi wdrażanymi w ramach polityki spójności 2014–2020 wskazują tabele 9 i 11 (projekt nr 4 – *Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów* i projekt nr 6 – *„Chcę-potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów*). Przeprowadzona analiza wykazała, że przedsięwzięcia podejmowane w poprzednich latach mają swoją ciągłość i kontynuację w aktualnym dokumencie. Wnioski wyciągnięte z realizacji poprzednich działań na tym obszarze pozwolą na bardziej efektywne wykorzystanie środków i możliwości w obecnej perspektywie finansowej, dzięki czemu proces rewitalizacji wzmocni ich efektywność i skuteczność.

KOMPLEMENTARNOŚĆ ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w niniejszym dokumencie będą współfinansowane z różnych źródeł, obejmujących m.in. środki Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), krajowych środków publicznych oraz środków prywatnych z wykluczeniem ryzyka podwójnego finansowania.

W związku z tym, że komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, podczas programowania działań wykorzystano zgłoszone propozycje projektów planowanych do realizacji na obszarze rewitalizacji przez podmioty m.in. takie jak przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, które angażować będą środki własne. Tym samym proces rewitalizacji przebiegać będzie przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych w postaci zasobów wewnętrznych podmiotów zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji czy jego mieszkańców będzie miało kluczowe znaczenie dla dynamiki i skuteczności pożądaných zmian strukturalnych zarówno społecznych oraz infrastrukturalnych.

Komplementarność źródeł finansowania określona została w części III, rozdziale 3. dotyczącym szacunkowych ram finansowych programu, gdzie na poziomie poszczególnych przedsięwzięć określono szacowaną ogólną wartość projektu w podziale na publiczne i prywatne źródła finansowania.

Dzięki zaangażowaniu środków publicznych (składających się ze środków własnych gminy, jednostek podległych gminie, podmiotów z sektora finansów publicznych) i jednocześnie prywatnych (obejmujących m.in.: środki finansowe przedsiębiorców), następuje integracja finansowa zaplanowanych przedsięwzięć podstawowych i uzupełniających.

KOMPLEMENTARNOŚĆ I INTEGROWANIE NA POZIOMIE KIERUNKÓW DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Kierunki działań określone w Programie Rewitalizacji dzięki temu, że dotyczą: wzmacniania kapitału społecznego oraz włączania osób wykluczonych oraz zagrożonych ubóstwem, pobudzania przedsiębiorczości mieszkańców, zapewniania dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, kształtowania estetycznej, funkcjonalnej i bezpiecznej przestrzeni publicznej, zachowywania i udostępniania zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego

– integrują działania rewitalizacyjne we wszystkich sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, oddziałując kompleksowo na sytuację kryzysową.

Projekty i/lub przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze społecznym i inwestycyjnym wzajemnie się uzupełniają oraz rozwiązują zdiagnozowane problemy oraz wykorzystują lokalne potencjały odpowiadając na określone potrzeby, co zostało przedstawione w tabeli 13, a także w zakresie rzeczowym poszczególnych projektów podstawowych jako „Powiązanie projektu z innymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi”

2.3. Szacunkowe ramy finansowania dokumentu wraz ze wskazaniem źródeł finansowania

Indykatywne ramy finansowe Programu Rewitalizacji Gminy Michałów obejmują zarówno projekty podstawowe, jak i przedsięwzięcia uzupełniające, które wynikają z planów projektowych Gminy Michałów, podległych jej jednostek organizacyjnych, jak również projektów zgłoszonych przez interesariuszy rewitalizacji planujących ich realizację na obszarze rewitalizacji lub poza wyznaczonym obszarem, ale wpływających na jego rozwój społeczno-gospodarczy. Ponadto plany projektowe odpowiadają na możliwości ich sfinansowania z uwzględnieniem sytuacji budżetowej gminy, ponieważ „wskaźnik G – podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na 2017 r.” wynosi 941,54 zł (przy wskaźniku dla Polski – 1 596,67 zł)²², co oznacza niedostateczną samodzielność finansową jednostki i w istotny sposób determinuje zdolność realizacji długookresowych zadań rewitalizacyjnych.

Podsumowanie podanych wartości brutto poszczególnych projektów pozwoliło określić szacunkowe ramy finansowe dokumentu z podziałem na różne źródła finansowania (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014–2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków Unii Europejskiej).

Ze względu na charakterystykę tematyczną projektów uzupełniających realizowanych w systemie ciągłym, a tym samym brak możliwości dokładnego oszacowania ich całkowitych wartości, ramy finansowe z uwzględnieniem różnych źródeł finansowania podane zostały szacunkowo. Ramy finansowe dokumentu przedstawia tabela 15.

---

²² Strona internetowa Ministerstwa Finansów, mf.gov.pl, inf. z dnia 22.02.2017.

Tabela 15 Szacunkowe ramy finansowe Programu Rewitalizacji Gminy Michałów

Lp.	Nazwa projektu/przedsięwzięcia	Całkowita wartość projektu w mln złotych	Środki publiczne (mln)			Środki prywatne
			Środki budżetu gminy	Środki UE (EFRR, EFS)	Środki krajowe	
1.	<i>Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców</i>	4,0	0,18	3,06	0,36	0,4
2.	<i>Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry</i>	2,0	0,3	1,7	–	–
3.	<i>Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów</i>	4,0	0,6	3,4	–	–
4.	<i>Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów</i>	1,0	0,05	0,95	–	–
5.	<i>Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry</i>	1,0	0,05	0,95	–	–
6.	<i>„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów</i>	1,0	0,05	0,95	–	–
PROJEKTY PODSTAWOWE		13,0	1,65	10,95	0,36	0,4
PRZEDSIĘWZIĘCIA UZUPEŁNIAJĄCE		5,0	1,0	3,0	0,5	0,5
SUMA		18,0	2,65	13,95	0,41	0,9

Źródło: Opracowanie własne

IV. Część wdrożeniowa

1. System realizacji Programu Rewitalizacji

Program Rewitalizacji jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele i plany działań rewitalizacyjnych na kilkanaście lat, dlatego ważnym elementem decydującym o skuteczności i efektywności realizacji jego założeń jest skuteczny i zintegrowany system zarządzania. Proces wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, które wymaga dobrego przygotowania informacyjnego oraz stałej komunikacji z otoczeniem, opierającej się o pozyskiwanie obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

1.1. Struktura zarządzania dokumentem wraz z jego kosztami

Dla zagwarantowania, że przyjęte postanowienia będą konsekwentnie realizowane, zapewnione zostały warunki organizacyjne i instytucjonalne do ich wdrażania oraz weryfikacji.

Podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie założeń dokumentu jest Wójt Gminy Michałów przy pomocy Koordynatora ds. rewitalizacji powołanego w ramach stanowiska ds. funduszy europejskich i rozwoju gminy w Urzędzie Gminy w Michałowie (UG w Michałowie), który posiada wiedzę i doświadczenie w zakresie zarządzania projektami. Jednocześnie jest to efekt osadzenia rewitalizacji w ramach istniejących struktur organizacyjnych UG w Michałowie, odpowiedzialnych za koordynację systemu zarządzania rozwojem gminy.

Ponadto w celu efektywnego oraz zintegrowanego współdziałania różnych jednostek, Wójt Gminy Michałów powołał Zarządzeniem Nr O.37.2016 z dnia 28 września 2016 roku – Zespół ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023* w celu aktywnego udziału w opracowaniu i wdrażaniu założeń dokumentu. Główne zadania Zespołu to:

- 1) udział w warsztatach/spotkaniach mających na celu wyznaczenie: wizji, celów rewitalizacji, kierunków działań, projektów do realizacji oraz zasad monitoringu i ewaluacji dokumentu;
- 2) uczestniczenie w konsultacjach społecznych z udziałem mieszkańców oraz reprezentantów różnych środowisk lokalnych;
- 3) zapraszanie do udziału w pracach Zespołu osób spoza jego składu (eksperti, specjaliści i inni);
- 4) koordynacja wdrażania poszczególnych projektów w całym okresie realizacji dokumentu;

5) gromadzenie informacji niezbędnych do monitoringu i ewaluacji celów dokumentu.

W skład Zespołu wchodzi pracownicy UG w Michałowie, jednostek organizacyjnych gminy oraz przedstawiciele różnych podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego działających na terenie gminy. W przypadku potrzeby wsparcia merytorycznego Zespołu wszyscy kierownicy i pracownicy UG w Michałowie oraz kierownicy podległych i nadzorowanych jednostek organizacyjnych, zobowiązani są do ścisłej współpracy i udzielania niezbędnych informacji i danych.

Kontynuacja funkcjonowania Zespołu na etapie wdrażania założeń rewitalizacji przyczyni się do wzajemnego uzupełniania się działań oraz spójności procedur w realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w zakresie powiązanych projektów infrastrukturalnych („twardych”) oraz społecznych („miękkich”). Przewiduje się, iż zależności od realizowanego przedsięwzięcia w skład Zespołu będą mogli wejść również przedstawiciele interesariuszy rewitalizacji, biorących udział we wdrażaniu Programu Rewitalizacji.

W zakresie zarządzania środkami finansowymi niezbędnymi do wdrożenia projektów rewitalizacyjnych włączony zostanie Skarbnik Gminy Michałów oraz pracownicy do spraw księgowości budżetowej w UG w Michałowie.

Zadania niezbędne do wdrażania dokumentu wykonywane będą w ramach obowiązków poszczególnych struktur organizacyjnych gminy, dlatego nie określono dodatkowych kosztów ich realizacji. W ramach swoich kompetencji, każdy z pracowników urzędu i/lub jednostek organizacyjnych gminy będzie wdrażał te działania, dostosowując w sposób elastyczny swoje obowiązki do określonych aktualnie potrzeb.

W związku z tym, że realizacja zaplanowanych działań rewitalizacyjnych odbywać się będzie w oparciu o system wdrażania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej to interesariusze rewitalizacji, korzystając z dofinansowania projektów unijnymi środkami finansowymi będą zobowiązani przestrzegać zasad i procedur wspólnotowych (szczególnie w zakresie realizacji projektów partnerskich). Zasady realizacji projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych z RPO Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020 będą wynikać z obowiązujących dokumentów programowych, a determinowane będą określonymi procedurami konkursowymi.

Wdrażanie projektów rewitalizacyjnych nie ma szans powodzenia bez udanej współpracy, efektywnego współdziałania oraz wzajemnego uzupełniania się działań różnych podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. W związku z tym określenie zasad i sposobów współuczestnictwa interesariuszy jest kluczowym elementem

osiągnięcia zgodności podejmowanych działań z potrzebami i oczekiwaniami społeczności lokalnej, ograniczenia występowania konfliktów oraz kosztów ich rozwiązywania, a także jest podstawą tworzenia się współczesnych form samoświadomości społecznej.

Współpraca międzysektorowa w realizacji zapisów Programu Rewitalizacji odbywać się będzie w kilku zintegrowanych wymiarach:

1. MERYTORYCZNYM – poprzez wspólne podejmowanie decyzji, rozwiązywanie problemów, opiniowanie, realizowane przede wszystkim na poziomie Zespołu ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023*.
2. ORGANIZACYJNYM – polegającym na angażowaniu specyficznych i unikalnych zasobów oraz kompetencji charakterystycznych dla danego sektora i wzajemnym ich uzupełnianiu podczas realizacji wspólnych projektów.
3. FINANSOWYM – opierającym się na współudziale finansowym wszystkich partnerów poprzez zapewnienie wkładu własnego w realizację określonych przedsięwzięć i wykorzystanie koncepcji partnerstwa.

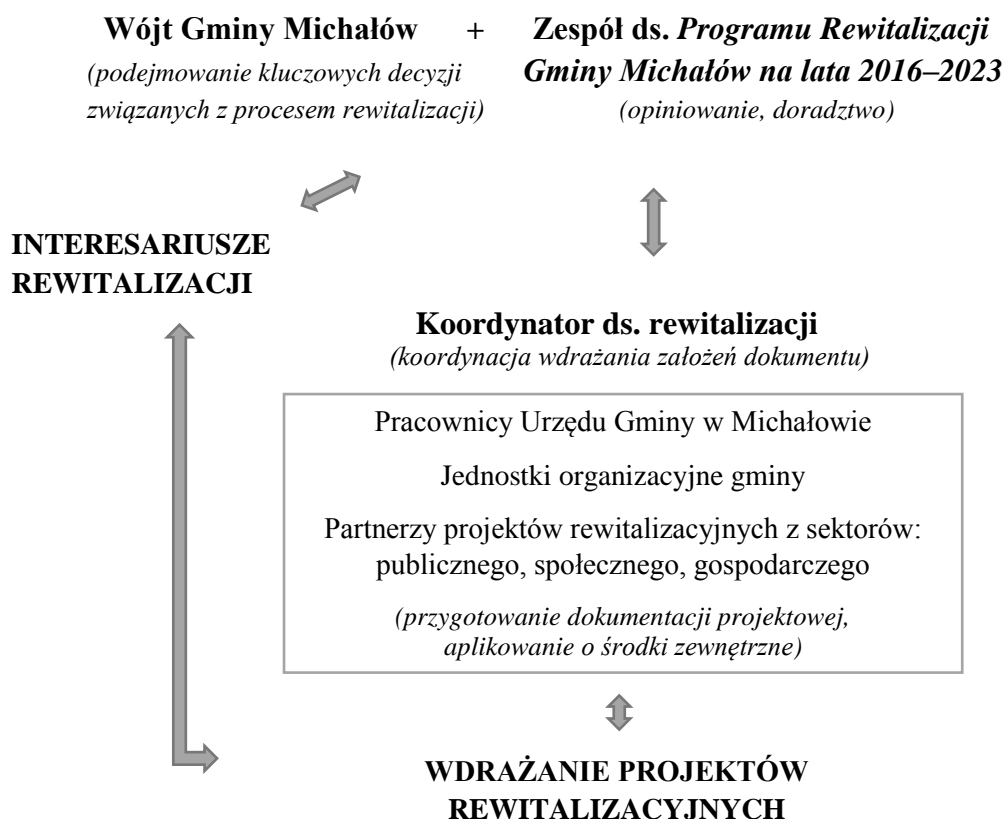
Partnerstwo trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego oprócz wspólnego celu, jakim jest wyprowadzenie obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej w celu poprawy jakości życia mieszkańców, ma określone podstawowe zasady stanowiące fundament wspólnych działań:

- 1) respektowanie własnych potrzeb, możliwości i dążenie do osiągnięcia kompromisu,
- 2) przejrzystość podejmowanych działań,
- 3) otwarty dialog z mieszkańcami.

Współpraca pomiędzy interesariuszami rewitalizacji ma na celu:

- wykorzystanie potencjału organizacji oraz społeczności lokalnej poprzez skoordynowanie działań w ramach kilkunastu wspólnych i spójnych projektów akceptowanych i wspieranych przez wszystkich uczestników;
- optymalne wykorzystanie kompetencji i zasobów będących w dyspozycji gminy, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców czy mieszkańców;
- wsparcie innowacyjności proponowanych rozwiązań, wyrażające się zastosowaniem nowych podejść do rozwiązywania problemów.

Schemat 4 Struktura zarządzania i wdrażania rewitalizacji w Gminie Michałów

Źródło: Opracowanie własne

1.2. Harmonogram realizacji Programu

Założono, że Program Rewitalizacji będzie dokumentem długookresowym, obejmującym okres wdrażania zaplanowanych działań, dzięki czemu wskazane przedsięwzięcia rewitalizacyjne są możliwe do zrealizowania w horyzoncie czasowym dokumentu. Przyjęcie takiego horyzontu czasowego jest zgodne z zaleceniami planistycznymi oraz pozwala na dostosowanie do aktualnych potrzeb i oczekiwań mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz wytycznych wynikających z perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014–2020. Z uwagi na wieloletniość obowiązywania Programu przyjęto, że będzie to dokument strategiczny skoncentrowany terytorialnie i komplementarny problemowo, tj. mający przeciwdziałać fragmentaryzacji działań w celu wyprowadzenia wyznaczonego obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej. Harmonogram wdrażania dokumentu przedstawia tabela 16.

Tabela 16 Harmonogram wdrażania dokumentu

Lp.	Nazwa projektu	Okres realizacji (w latach)							
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
PROJEKTY PODSTAWOWE									
1.	Rewitalizacja Michałowa poprzez stworzenie zintegrowanej przestrzeni publicznej sprzyjającej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców								
2.	Ukształtowanie wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej do rozwoju aktywności społecznej, rekreacji i integracji mieszkańców na terenie sołectwa Góry								
3.	Poprawa efektywności energetycznej z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Michałów								
4.	Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie na terenie Gminy Michałów								
5.	Usprawnienie dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez rewitalizację Ośrodków Zdrowia w miejscowościach Michałów, Sędowice, Góry								
6.	„Chcę – potrafię” – integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Gminy Michałów								
PRZEDSIĘWZIĘCIA UZUPEŁNIAJĄCE									
1.	Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i zagrożonych ubóstwem								
2.	Wspieranie przedsiębiorczości mieszkańców na obszarze rewitalizacji								
3.	Wspieranie sektora ekonomii społecznej w celu zwiększenia dostępu do zatrudnienia mieszkańców								
4.	Rozwój działalności społecznej, kulturalnej, edukacyjnej, rekreacyjnej przez różne instytucje publiczne i organizacje pozarządowe na terenie Gminy Michałów								

5.	<i>Tworzenie spójnego systemu bezpiecznych i estetycznych przestrzeni publicznych wraz z modernizacją infrastruktury sportowej i rekreacyjnej</i>								
6.	<i>Ograniczanie niskiej emisji zanieczyszczeń poprzez wymianę źródeł ciepła na ekologiczne instalację OZE i/lub termomodernizację obiektów na obszarze rewitalizacji</i>								
7.	<i>Uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy</i>								
8.	<i>Zachowanie, efektywne wykorzystanie oraz udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego</i>								

Źródło: Opracowanie własne

1.3. *Public relations* dokumentu

W celu efektywnego i skutecznego wdrożenia zapisów Programu Rewitalizacji ważne jest, aby umożliwić społeczności lokalnej udział w procesie ich tworzenia i realizacji, a tym samym zapewnić skuteczną metodę komunikacji społecznej, czyli przekazywania danych do otoczenia. Szeroka komunikacja stanowić będzie jeden z fundamentów powodzenia całego procesu rewitalizacji, służąc osiągnięciu wizji obszaru rewitalizacji.

Podmiotem odpowiedzialnym za organizację oraz przeprowadzenie działań promocyjnych związanych z opracowaniem i wdrażaniem założeń Programu Rewitalizacji, a w jego ramach również wszystkich projektów i/lub przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest Koordynator ds. rewitalizacji wraz z Zespołem ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023*. Mają oni za zadanie zapewnić powszechny dostęp do bieżących informacji na temat prowadzonych przedsięwzięć, tj. o zakresie i wymiarze pozyskanego dofinansowania zewnętrznego dla poszczególnych projektów oraz rezultatach działań na poziomie obszaru rewitalizacji oraz całej gminy. Do zakresu ich działań należy wsparcie skutecznej komunikacji, opierającej się na następujących kanałach i narzędziach komunikacji:

- Internet – utworzenie i aktualizacja zakładki „Program Rewitalizacji Gminy Michałów” na stronie internetowej gminy (michalow.pl), poczta elektroniczna pracownika odpowiedzialnego za kontakt z interesariuszami w sprawie rewitalizacji;
- komunikacja bezpośrednia – warsztaty, spotkania, posiedzenia itp.;
- lokalne media – artykuły informacyjno-promocyjne w prasie lokalnej, obejmującej swoim zasięgiem m.in. obszar rewitalizacji.

Działania promujące będą miały zarówno zasięg lokalny, jak i regionalny oraz skierowane będą do interesariuszy rewitalizacji, tj. takich grup odbiorców jak:

- 1) mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczystości nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;
- 2) mieszkańcy gminy;
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
- 4) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;

- 5) jednostki organizacyjne gminy;
- 6) organy władzy publicznej;
- 7) podmioty realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Celem działań związanych z promocją dokumentu jest dotarcie do jak najszerszej grupy interesariuszy – mieszkańców, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców, a także instytucji publicznych mogących stać się partnerami w realizacji określonych działań rewitalizacyjnych.

Ponadto odpowiedzialność za upowszechnianie bieżących informacji na temat poszczególnych działań rewitalizacyjnych spoczywa również na partnerach realizowanych przedsięwzięć. Jeśli projekty będą współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, wówczas promocja tychże przedsięwzięć będzie się odbywać zgodnie z wytycznymi właściwych instytucji w tym zakresie.

Gmina Michałów na etapie sporządzenia dokumentu stosowała zasady promocji wynikające z umowy dotacji na realizację projektu „Opracowanie Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023”, który jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014–2020 oraz ze środków budżetu państwa przyznanych w ramach konkursu dotacji na działania wspierające gminy w zakresie przygotowania programów rewitalizacji na terenie Województwa Świętokrzyskiego.

2. System monitoringu, oceny i wprowadzania zmian do Programu

Kluczowe znaczenie dla prawidłowej i efektywnej realizacji założeń Programu Rewitalizacji ma system monitoringu skuteczności działań, oceny oraz wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu dokumentu.

2.1. Sposoby monitorowania i sprawozdawczości

Wdrażanie Programu Rewitalizacji będzie się odbywało w oparciu o monitoring zmierzający do oceny stopnia realizacji celów rewitalizacji, a także zaplanowanych projektów i/lub przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Monitorowaniem, mającym na celu zapewnienie zgodności realizacji postanowień z wcześniej zatwierdzonymi założeniami, zajmować się będzie Koordynator ds. rewitalizacji wraz z Zespołem ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023* i innymi pracownikami UG w Michałowie. Monitoring polegać będzie na systematycznym zbieraniu oraz analizowaniu ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażanych projektów, a także założonych celów dokumentu na podstawie danych gromadzonych i przekazywanych przez poszczególnych pracowników UG w Michałowie, jednostki organizacyjne gminy oraz inne instytucje zewnętrzne i podmioty realizujące projekty na obszarze rewitalizacji i/lub będące partnerami w realizacji określonych działań. Koordynator ds. rewitalizacji wraz z ww. Zespołem odpowiedzialni za zarządzanie procesem rewitalizacji w gminie będą mieli również następujące zadania:

- 1) gromadzenie i analizowanie informacji w układzie określonego dla celów i projektów zestawu wskaźników;
- 2) sporządzanie co 3 lata raportu/sprawozdania z postępu w realizacji dokumentu i przekazanie go do zatwierdzenia przez Radę Gminy Michałów;
- 3) udostępnianie lokalnej społeczności wyników sprawozdawczości poprzez ich publikowanie na stronie internetowej gminy (michalow.pl, zakładka „Program Rewitalizacji Gminy Michałów”) oraz przekazywanie informacji wszystkim zainteresowanym podmiotom podczas spotkań informacyjno-konsultacyjnych z interesariuszami rewitalizacji.

Rada Gminy Michałów analizować będzie postępy w realizacji głównych założeń Programu Rewitalizacji poprzez akceptację raportu/sprawozdania z postępu prac we wdrożeniu zapisów.

Monitorowanie obejmować będzie zarówno rzeczowe, jak i finansowe aspekty wdrażania dokumentu.

Monitoring rzeczowy dostarczy danych na temat aktualnego stanu realizacji Programu Rewitalizacji oraz umożliwi ocenę postępu i efektywności jego głównych założeń. Mierzone będą one za pomocą corocznych zmian wskaźników produktu i rezultatu, przyporządkowanych do konkretnych projektów i/lub przedsięwzięć rewitalizacyjnych, jak i wskaźników oddziaływania w odniesieniu do celów rewitalizacji, które wykorzystane zostały na etapie diagnostycznym gminy do wyznaczenia obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji. W związku z tym posłużą do przedstawienia skali i charakteru zmian w aktualnej sytuacji czy tendencji zachodzących na obszarze rewitalizacji w porównaniu do terenu całej

gminy (tabela 17). Wszystkie wskaźniki gromadzone będą na bieżąco w miarę postępu prac, natomiast ich stan osiągnięcia podawany będzie cyklicznie co 3 lata. Punktem odniesienia w procesie weryfikacji będą dane bazowe dostępne na etapie opracowania dokumentu, czyli według stanu na koniec 2014 roku.

Monitoring finansowy dostarczy danych na temat szacunkowego kosztu oraz wykorzystanych źródeł finansowania, będących podstawą do oceny sprawności wydatkowania środków. Na poziomie dokumentu zakłada się monitoring w oparciu o okresowe sprawozdania finansowe. Dane zawarte w tych opracowaniach powinny obejmować m.in. wysokość wkładu własnego i pozyskanych środków zewnętrznych, wydatki poniesione w okresie objętym sprawozdaniem oraz od początku realizacji projektu, procentowy stan zaawansowania realizacji interwencji, stopień osiągnięcia założonych wskaźników, a także informacje na temat postępu wykonania przyjętego harmonogramu w oparciu o ustalony plan finansowy.

Do końca lutego kolejnego roku po skończonym okresie sprawozdawczym, pracownicy UG w Michałowie, jednostki organizacyjne gminy i/lub podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych projektów wchodzących w skład dokumentu, zobowiązane są do składania informacji okresowej do Koordynatora ds. rewitalizacji. Dzięki temu sprawozdawczość zakłada bieżący i ciągły przepływ aktualnych informacji, co pozwala na weryfikację nieprawidłowości oraz wykrycie problemów w procesie wdrażania i monitorowania Programu Rewitalizacji.

Dla osiągnięcia wartości docelowych wskaźników realizacji projektów, szczególna rola przypada beneficjentom, którzy mają obowiązek monitorowania wdrażania poszczególnych przedsięwzięć współfinansowanych środkami finansowymi z Unii Europejskiej, w tym przygotowywania i przedkładania IZ RPO sprawozdań z ich realizacji oraz wniosków o płatność.

Tabela 17 Wskaźniki monitoringowe wdrażania Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023

Założenia PR	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych	Wartość bazowa dla obszaru rewitalizacji (stan na 31.12.2014 r.)	Średnia wartość dla gminy (stan na 31.12.2014 r.)
WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA					
Cel rewitalizacji 1. <i>Aktywna społecznie i gospodarczo społeczność lokalna</i>	Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do ludności ogółem	%	Urząd Gminy w Michałowie	17,5	18,9
	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na każde 100 osób w wieku produkcyjnym	osoba	Urząd Gminy w Michałowie	58	68
	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych mieszkańców pozostających bez pracy dłużej niż 12 miesięcy	%	Powiatowy Urząd Pracy w Pińczowie	71,6	71,6
	Liczba jednostek wyrejestrowanych z rejestru REGON w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	szt.	Urząd Gminy w Michałowie	4	2
Cel rewitalizacji 2. <i>Poprawa warunków życia mieszkańców</i>	Udział budynków mieszkalnych mających bezpośredni dostęp do dróg asfaltowych w liczbie budynków ogółem	%	Urząd Gminy w Michałowie	64,7	67,8
	Udział budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacyjnej w stosunku do ogółu budynków mieszkalnych	%	Urząd Gminy w Michałowie	33,1	9,2
	Powierzchnia terenów zagospodarowanych pod działalność sportową, rekreacyjną, kulturową i turystyczną przypadająca na 1 000 mieszkańców	km ²	Urząd Gminy w Michałowie	2,4	1,5
	WSKAŹNIKI PRODUKTU I REZULTATU				
	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	ha	Beneficjenci projektów	0	–
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	szt.	Beneficjenci projektów	0	–

	Ludność mieszkająca na obszarach objętych rewitalizacją	osoby	Beneficjenci projektów	0	–
	Ludność osób objętych wsparciem	osoby	Beneficjenci projektów	0	–

Źródło: Opracowanie własne

2.2. Sposób ewaluacji i wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu

Przyjęto, że *Program Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023* ma formułę otwartą, co oznacza, że w przypadku zmiany wymogów prawnych, pojawienia się nowych problemów oraz wykreowania nowych projektów – będzie on aktualizowany. Przedsięwzięcia odpowiadające na zidentyfikowane problemy będą systematycznie przygotowywane w całym okresie wdrożeniowym. Ich konkretni odbiorcy i zakres determinowane będą: aktualnymi warunkami sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze rewitalizacji oraz gminy, potrzebami i oczekiwaniami mieszkańców wyznaczonego obszaru, poziomem zaangażowania podmiotów lokalnych w planowane działania, możliwościami budżetu gminy oraz dostępnością środków zewnętrznych.

Dokument będzie podlegał ocenie aktualności i stopnia realizacji, dokonywanej przez Wójta Gminy Michałów (przy pomocy przy pomocy Koordynatora ds. rewitalizacji oraz sporządzonego przez niego raportu/sprawozdania z postępu w realizacji założeń dokumentu) raz na 3 lata, zgodnie z systemem monitorowania i oceny określonym w Programie. Ocena opublikowana zostanie na stronie internetowej gminy (michalow.pl). Dopuszcza się również możliwość wcześniejszego wystąpienia z wnioskiem o zmianę treści dokumentu przez Koordynatora ds. rewitalizacji, Zespołu ds. *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023*, z inicjatywy co najmniej 3 członków Rady Gminy Michałów bądź 100 mieszkańców lub podmiotu planującego realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego lub społecznego na obszarze rewitalizacji. Rada Gminy jako instytucja kontrolna i uchwałodawcza będzie mieć za zadanie analizowanie i zatwierdzenie wniosków o zmianę treści dokumentu, a także jego aktualizację poprzez podjęcie stosownej uchwały w tej sprawie. W sytuacji stwierdzenia osiągnięcia celów dokumentu (w wyniku przeprowadzonej oceny), Rada Gminy uchyli uchwałę w sprawie Programu Rewitalizacji w całości albo w części, z własnej inicjatywy albo na wniosek Wójta Gminy Michałów.

Ewaluacja ma na celu identyfikację oraz ewentualną poprawę jakości, skuteczności i spójności realizacji Programu Rewitalizacji w odniesieniu do konkretnych problemów obszaru rewitalizacji z jednoczesnym uwzględnieniem założeń programowych. Jej zadaniem jest sprawdzenie czy w wyniku podejmowanych działań powstały oczekiwane rezultaty oraz czy wpłynęły one na osiągnięcie wyznaczonych celów.

Ocena wszystkich zrealizowanych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych zostanie dokonana przy współudziale wszystkich interesariuszy rewitalizacji oraz w oparciu o 5 zasadniczych kryteriów ewaluacyjnych:

1. SKUTECZNOŚĆ (ang. *effectiveness*) – kryterium pozwalające ocenić w jakim stopniu osiągnięte zostały cele dokumentu zdefiniowane na etapie planowania.
2. EFEKTYWNOŚĆ (ang. *efficiency*) – kryterium pozwalające ocenić poziom „ekonomiczności” zrealizowanych projektów, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów.
3. UŻYTECZNOŚĆ (ang. *utility*) – kryterium pozwalające ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie Programu odpowiada zdiagnozowanym potrzebom grupy docelowej.
4. TRAFNOŚĆ (ang. *relevance*) – kryterium pozwalające ocenić, do jakiego stopnia cele programu odpowiadają charakterowi i skali potrzeb wskazanym w odniesieniu do obszaru rewitalizacji.
5. TRWAŁOŚĆ (ang. *sustainability*) – kryterium pozwalające ocenić na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem programu będą nadal widoczne po zakończeniu jego realizacji.

Ewaluacja założeń programowych i stopnia realizacji projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w dokumencie zostanie podzielona na następujące części:

- 1) *ex-ante* (przed realizacją Programu) – stanowiąca instrument ułatwiający podejmowanie spójnych decyzji (ocena ta została przeprowadzona przed opracowaniem dokumentu);
- 2) *on-going* (na bieżąco) – instrument obserwacji prowadzonej przez Koordynatora ds. rewitalizacji, który będzie na jej podstawie przygotowywał sprawozdanie z realizacji Programu Rewitalizacji, co najmniej raz na 3 lata (jest to również instrument monitorowania bieżących zmian w otoczeniu);
- 3) *mid-term* (śródkresowa) – służąca przede wszystkim jako instrument, w wyniku którego możliwa jest aktualizacja dokumentu;
- 4) *ex-post* (na zakończenie wdrażania) – służąca ocenie zgodności i efektywności zrealizowanych projektów w ramach programu z założeniami i celami przyjętymi w niniejszym dokumencie.

Wprowadzenie systemu monitoringu oraz powiązanej z nim procedury ewaluacji pozwoli wyeliminować w znacznym stopniu problem dezaktualizacji założeń i celów zawartych w dokumencie, wynikający ze zmieniających się warunków funkcjonowania podmiotów realizujących poszczególne projekty, zmian prawodawstwa oraz innych warunków i okoliczności mogących wpłynąć na zasadność podejmowanych działań.

3. Mechanizmy włączenia różnych grup interesariuszy w proces rewitalizacji

Partycypacja społeczna i działania aktywizacyjne zostały wpisane w proces rewitalizacji wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów jako fundament działań na wszystkich jego etapach, tj. diagnozowanie, programowanie, wdrażanie (w tym finansowanie), monitorowanie i ewaluacja. Takie podejście ma na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców o partycypacyjnym współdecydowaniu o obszarze objętym programem rewitalizacji. Ponadto realizuje *zasadę partnerstwa* wynikającą z art. 5 ust. 1 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013, polegającą na łączeniu szerokiego grona partnerów (w szczególności lokalnych społeczności i przedsiębiorców, a także ekspertów) w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu, także z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć. Opiera się ona na założeniu, że opinia środowiska lokalnego jest najważniejszym elementem tworzenia dokumentu, który ma stanowić narzędzie do projektowania konkretnych zadań, podejmowanych w celu rozwiązywania problemów i eliminacji negatywnych zjawisk oraz wykorzystania lokalnych potencjałów, a tym samym poprawiających warunki i jakość życia mieszkańców. ***Kluczowymi interesariuszami rewitalizacji*** na terenie Gminy Michałów są:

- 1) mieszkańcy obszaru rewitalizacji (w szczególności osoby młode, wykluczone społecznie i/lub zagrożone marginalizacją),
- 2) mieszkańcy gminy,
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
- 4) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- 5) instytucje publiczne.

Narzędzia i formy partycypacji społecznej zastosowane na każdym etapie sporządzenia i wdrażania PR ukierunkowane zostały na możliwie dojrzałe formy, obejmujące nie tylko informowanie, ale również opracowywanie, konsultowanie, współdecydowanie, kontrolę obywatelską, badania ilościowe (m.in. ankieta on-line), inicjatywę lokalną (m.in. nabór pomysłów na projekty poprzez fiszkę projektową) czy współrealizację (m.in. konkursy na partnerów). Ogólny schemat mechanizmów włączenia interesariuszy rewitalizacji na poszczególnych etapach rewitalizacji przedstawia tabela 18.

Tabela 18 Zastosowane oraz zaplanowane narzędzia partycypacji społecznej i partnerstwa oraz opis sposobu zaangażowania interesariuszy na poszczególnych etapach rewitalizacji

Realizowane działania	Zastosowane oraz zaplanowane formy partycypacji społecznej i partnerstwa (mechanizmy włączenia interesariuszy rewitalizacji)
DIAGNOZOWANIE	
<p>Diagnoza gminy w podziale na ustalone jednostki referencyjne (sołectwa gminy) we wszystkich sferach: społecznej, gospodarczej, technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analiza wskaźnikowa ilościowa i jakościowa koncentracji problemów na podstawie ustalonych wskaźników dla poszczególnych jednostek we wszystkich ww. sferach; - analiza jakościowa potencjałów; - delimitacja przestrzenna obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzenie badania ankietowego on-line mieszkańców w terminie od 23.08 do 23.10.2016 roku, które miało na celu poznanie opinii na temat aktualnych problemów, zjawisk kryzysowych i lokalnych potencjałów oraz potrzeb i oczekiwanych działań rewitalizacyjnych (<i>konsultowanie, współdecydowanie</i>). 2. Przeprowadzenie spotkania w dniu 20.09.2016 roku z interesariuszami rewitalizacji w celu zdiagnozowania potrzeb oraz problemów na etapie diagnozy zróżnicowania wewnątrzgminnego (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>). 3. Przeprowadzenie spotkania z Radnymi Gminy Michałów w dniu 18.11.2016 roku dotyczącego konsultacji zasięgów przestrzennych wyznaczonego obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>). 4. Konsultacje społeczne <i>Diagnozy na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów</i> wraz z mapami poglądowymi granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w terminie od 04.11 do 21.11.2016 roku w następujących formach (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>): <ol style="list-style-type: none"> 1) zbieranie uwag i wniosków w formie elektronicznej z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego, który można było dostarczyć: <ul style="list-style-type: none"> – drogą elektroniczną na podany w ogłoszeniu adres e-mail; – drogą korespondencyjną na adres Urzędu Gminy w Michałowie; – bezpośrednio do Urzędu Gminy w Michałowie w godzinach pracy Urzędu. 2) otwarte spotkanie informacyjno-konsultacyjne z interesariuszami rewitalizacji, które odbyło się w dniu 18.11.2016 roku w Świetlicy przy Urzędzie Gminy w Michałowie; 3) zbieranie uwag ustnych do protokołu w pokoju wskazanym w Urzędzie Gminy w Michałowie. <p>Dokumenty były dostępne w wersji papierowej w Urzędzie Gminy w Michałowie oraz w wersji elektronicznej na oficjalnej stronie internetowej Gminy Michałów (michalow.pl). Niezwłocznie po zakończeniu niniejszych konsultacji została opracowana i opublikowana na stronie internetowej gminy, informacja podsumowująca ich przebieg.</p>

PROGRAMOWANIE	
<p>Sporządzenie <i>Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projektowanie i wybór rozwiązań; - określenie głównych założeń dokumentu; - identyfikacja i zaplanowanie listy projektów podstawowych oraz uzupełniających realizowanych przez różnych interesariuszy rewitalizacji; - określenie ram organizacyjno-finansowych realizacji rewitalizacji; - przeprowadzenie odpowiednich uzgodnień. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacja szkolenia oraz I posiedzenia Zespołu ds. <i>Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023</i>, które odbyło się 15.11.2016 roku i dotyczyło kwestii organizacyjno-technicznych oraz zapoznania jego członków z zakresem „nowego podejścia” do rewitalizacji, co umożliwiło teoretyczne przygotowanie do prac nad przygotowaniem Programu Rewitalizacji oraz wypracowane zostały główne problemy i potencjały obszaru rewitalizacji (<i>opiniowanie, konsultowanie i kontrola obywatelska</i>). 2. Przeprowadzenie otwartego naboru projektów realizowanych na obszarze rewitalizacji (<i>informowanie, konsultowanie, współrealizacja</i>) w terminie do 16.11.2016 roku poprzez fiszki projektową, którą można było złożyć: <ul style="list-style-type: none"> - drogą elektroniczną na podany adres e-mail; - drogą korespondencyjną na adres Urzędu Gminy w Michałowie; - bezpośrednio do Urzędu Gminy w Michałowie. 3. Przeprowadzenie spotkań informacyjno-warsztatowych dotyczących wypracowania założeń dokumentu w dniu 31 stycznia 2017 roku w sali posiedzeń Urzędu Gminy w Michałowie (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>): <ul style="list-style-type: none"> - dla mieszkańców obszaru rewitalizacji i pozostałych interesariuszy rewitalizacji, - dla Partnerów projektów rewitalizacyjnych. 4. Konsultacje społeczne projektu dokumentu w terminie 08.02 do 23.02.2017 roku w następujących formach (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>): <ol style="list-style-type: none"> 1) zbieranie uwag i wniosków w formie elektronicznej z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego, który można było dostarczyć: <ul style="list-style-type: none"> — drogą elektroniczną na podany w ogłoszeniu adres e-mail; — drogą korespondencyjną na adres Urzędu Gminy w Michałowie; — bezpośrednio do Urzędu Gminy w Michałowie w godzinach pracy Urzędu. 2) otwarte spotkanie informacyjno-konsultacyjne z interesariuszami rewitalizacji, które odbyło się w dniu 21.02.2017 roku w Urzędzie Gminy w Michałowie. 3) zbieranie uwag ustnych do protokołu w budynku Urzędu Gminy Michałów. <p>Niezwłocznie po zakończeniu niniejszych konsultacji została opracowana i opublikowana na stronie internetowej gminy (michalow.pl) informacja podsumowująca ich przebieg wraz z rejestrem zgłoszonych uwag i odniesieniem się do nich z uzasadnieniem.</p>

WDRAŻANIE (FINANSOWANIE)	
<p>Wdrażanie założeń Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizacja (wdrażanie) przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych (w tym w ramach partnerstw międzysektorowych); - prowadzenie aktywnej polityki informacyjnej oraz aktywizacji interesariuszy rewitalizacji. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacja przez gminę otwartego naboru na partnera/partnerów spoza sektora finansów publicznych do wspólnej realizacji projektu (<i>współrealizacja</i>) zgodnie z <i>Ustawą o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020</i> (Dz.U. z 2016 r. poz. 217). 2. Konkurs ofert dla organizacji pozarządowych (<i>inicjatywa lokalna, współrealizacja</i>). 3. Konkurs architektoniczny lub architektoniczno-urbanistyczny w zakresie zagospodarowania przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji (<i>współdecydowanie</i>). 4. Planowanie partycypacyjne – cykl spotkań służących zagospodarowaniu przestrzeni (<i>współdecydowanie</i>). 5. Spacery badawcze dla określonych grup społecznych w celu ogólnej oceny konkretnych rozwiązań architektonicznych czy infrastrukturalnych (<i>współdecydowanie</i>). 6. Realizacja projektów przez różnych beneficjentów, w tym partnerstwach międzysektorowych (<i>współrealizacja</i>). 7. Wspólne podejmowanie decyzji/kształtowanie przestrzeni/rozwiązywanie problemów/opiniowanie rozwiązań w trakcie spotkań Zespołu ds. Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023 (<i>konsultowanie, kontrola obywatelska</i>). 8. Spotkania informacyjno-konsultacyjne z mieszkańcami organizowane w miarę postępu wdrożenia projektów (<i>informowanie, konsultowanie, współdecydowanie</i>). 9. Realizacja małych inicjatyw interesariuszy rewitalizacji i wydarzeń lokalnych związanych z rewitalizacją (<i>współrealizacja, inicjatywa lokalna</i>).
MONITOROWANIE, EWALUACJA, AKTUALIZACJA	
<p>Ocena realizacji założeń Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie monitoringu realizacji rewitalizacji; - wykonanie ewaluacji założeń programowych; - aktualizacja dokumentu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sporządzanie raz na 3 lata przez Koordynatora ds. rewitalizacji raportów/sprawozdań z postępu realizacji dokumentu i przekazanie go do zatwierdzenia przez Radę Gminy Michałów oraz ich upublicznianie na stronie internetowej gminy (<i>informowanie</i>). 2. Spotkania informacyjno-konsultacyjne w celu przekazywania informacji na temat postępu we wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych (<i>informowanie, konsultowanie, kontrola obywatelska</i>). 3. Opracowanie ewaluacji <i>mid-term i ex-post</i> z realizacji Programu Rewitalizacji wraz z uzyskaniem opinii mieszkańców na temat efektywności przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych (<i>informowanie, konsultowanie, kontrola obywatelska</i>). 4. Możliwość wystąpienia z wnioskiem o aktualizację dokumentu przez Koordynatora ds. rewitalizacji i/lub Zespół ds. Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023, z inicjatywy co najmniej 3 członków Rady Gminy bądź 100 mieszkańców lub podmiotu planującego realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego lub społecznego na obszarze rewitalizacji (<i>współdecydowanie</i>).

Źródło: Opracowanie własne

Szczegółowy opis dotyczący przebiegu konsultacji społecznych i efektów poszczególnych metod partycypacji społecznej oraz mechanizmów włączenia społeczności lokalnej na etapie diagnozowania i programowania, zamieszczony jest chronologicznie na stronie internetowej gminy (michalow.pl) dzięki czemu udokumentowany został udział w nim różnych interesariuszy. Zastosowane mechanizmy włączenia dostosowane były do wszystkich potencjalnych interesariuszy rewitalizacji z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego.

Realizacja oraz zaplanowanie różnorodnych form partycypacji społecznej oraz aktywizacji społeczności lokalnej umożliwiło dotarcie do szerokiego grona przedstawicieli interesariuszy oraz poznanie ich potrzeb i oczekiwań w celu dostosowania wsparcia. Wartością dodaną przeprowadzonych metod partycypacji i „budowania” partnerstwa była możliwość skonfrontowania wiedzy o wielu aspektach funkcjonowania obszaru rewitalizacji przez różne środowiska lokalne, co w konsekwencji doprowadziło do pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji i będzie stanowiło podstawę uzasadnienia podjętych na nim działań. Ponadto zakłada się, że partycypacyjny model opracowania dokumentu będzie się przekształcał w partycypacyjny model wdrażania, a wokół grupy uczestniczącej w pracach nad dokumentem będą pojawiały się kolejne podmioty lokalne angażujące się w działania rewitalizacyjne.

4. Procedura strategicznej oceny oddziaływania dokumentu na środowisko

Na podstawie art. 47 i 49 *Ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. z 2016 r. poz. 353 z późn. zm.) przeprowadzona została procedura uzgodnienia z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Kielcach, co do konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla niniejszego dokumentu.

Przepisy ww. ustawy określają, dla jakiej kategorii dokumentów planistycznych, ze względu na ich indywidualną zawartość oraz zewnętrzne uwarunkowania, istnieje konieczność przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Ponadto przesłanką obowiązkowo kwalifikującą do przedmiotowej oceny, zgodnie z art. 46 pkt 3 i art. 47. ww. ustawy jest stwierdzenie, iż, w efekcie realizacji przedsięwzięć, wystąpi znaczące negatywne oddziaływanie na środowisko, w tym na obszary Natura 2000.

Decyzję o przeprowadzeniu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wydaje organ opracowujący projekt dokumentu sam, bądź zgodnie z art. 47 ww. ustawy, w uzgodnieniu z właściwym organem ochrony środowiska, którym w tym przypadku jest Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Kielcach. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Kielcach w nadesłanym piśmie z dnia 17.02.2017 roku, znak: WPN-II.410.29.2017.EC, wyjaśnił iż realizacja ustaleń *Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023* nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko i na obszar Natura 2000 oraz nie wyznacza ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. W związku z czym uzgodniony został brak konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla przedłożonego dokumentu.

Zadania realizowane w ramach wdrażania Programu nie będą miały istotnego oddziaływania na przekroczenie standardów jakości środowiska oraz nie kolidują z warunkami ochrony występujących na terenie gminy form ochrony przyrody – parki krajobrazowe: Nadnidziański, Kozubowski; obszary chronionego krajobrazu: Miechowsko-Działoszycki, Nadnidziański, Kozubowski; obszary Natura 2000: Ostoja Nidziańska PLH260003, Ostoja Kozubowska PLH260029, Dolina Mierzawy PLH260020, Dolina Nidy PLB260001, rezerwat przyrody „Wroni Dół”, pomniki przyrody.

Podsumowując należy podkreślić, że ze względu na specyfikę zadań wskazanych w *Programie Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023* i z uwagi na ich parametry nie będą one znacząco negatywnie oddziaływać na środowisko. W związku z powyższym dla ww. Programu uzgodniono brak konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Niemniej jednak, każdorazowo przy opracowywaniu projektów konkretnych inwestycji, w przypadku, gdy zaistniałaby konieczność przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko lub na obszar Natura 2000, organ odpowiedzialny za realizację zadania podejmie odpowiednie kroki administracyjne.

Spis fotografii

Fotografia 1 Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca w Michałowie	47
Fotografia 2 Elewacja kościoła parafialnego pw. Św. Wawrzyńca w Michałowie	47
Fotografia 3 Teren przyległy do kościoła parafialnego pw. Św. Wawrzyńca w Michałowie ..	47
Fotografia 4 Budynek Gminnej Biblioteki Publicznej w Michałowie	48
Fotografia 5 Budynek Ochotniczej Straży Pożarnej w Michałowie	48
Fotografia 6 Budynek Urzędu Gminy w Michałowie	48
Fotografia 7 Muszla koncertowa w Michałowie	49
Fotografia 8 Niezagospodarowany brzeg rzeki Mierzawa w Michałowie – 1	49
Fotografia 9 Niezagospodarowany brzeg rzeki Mierzawa w Michałowie – 2	49

Spis map

Mapa 1 Granice wyznaczonego obszaru zdegradowanego na terenie Gminy Michałów	26
Mapa 2 Lokalizacja obszaru rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego w Gminie Michałów	26
Mapa 3 Granice obszaru rewitalizacji na terenie sołectwa Góry	28
Mapa 4 Granice obszaru rewitalizacji na terenie sołectwa Michałów	29
Mapa 5 Obszar przekroczenia dobowych stężeń pyłu zawieszonego PM ₁₀ względem poziomu dopuszczalnego (50µg/m ³) i względem dozwolonych 35 przekroczeń w roku w województwie świętokrzyskim w 2014 roku	52
Mapa 6 Rozkład stężenia rocznego benzo(a)pirenu w pyłe PM ₁₀ na terenie województwa świętokrzyskiego w 2014 roku	53
Mapa 7 Obszar zagrożenia powodziowego na terenie Gminy Michałów	54

Spis schematów

Schemat 1 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów	23
Schemat 2 Sfery tematyczne analizowane w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji	30
Schemat 3 Założenia Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023	65
Schemat 4 Struktura zarządzania i wdrażania rewitalizacji w Gminie Michałów	99

Spis tabel

Tabela 1 Nawiązanie Programu Rewitalizacji do dokumentów strategicznych i planistycznych.....	9
Tabela 2 Najczęstsze powody korzystania ze świadczeń pomocy społecznej na obszarze rewitalizacji w latach 2010–2014 (liczba osób, którym przyznano świadczenie z danego powodu na 1 000 mieszkańców) i w Gminie Michałów w 2014 roku.....	37
Tabela 3 Średnie % wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2013/2014 dla Gimnazjum w Michałowie i Gminy Michałów.....	39
Tabela 4 Zidentyfikowane kluczowe problemy i potencjały wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów	55
Tabela 5 Kierunki działań wraz z odniesieniem ich do zidentyfikowanej skali i charakteru potrzeb rewitalizacyjnych	66
Tabela 6 Projekt podstawowy nr 1	67
Tabela 7 Projekt podstawowy nr 2	70
Tabela 8 Projekt podstawowy nr 3	72
Tabela 9 Projekt podstawowy nr 4	74
Tabela 10 Projekt podstawowy nr 5	76
Tabela 11 Projekt podstawowy nr 6	78
Tabela 12 Charakterystyka uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	81
Tabela 13 Komplementarność problemowa – potrzeby rewitalizacyjne wraz z odpowiadającymi im celami rewitalizacji i kierunkami działań oraz zaplanowanymi projektami podstawowymi i przedsięwzięciami uzupełniającymi	86
Tabela 14 Wybrane projekty współfinansowane ze środków zewnętrznych zrealizowane na obszarze rewitalizacji w latach 2004–2013.....	90
Tabela 15 Szacunkowe ramy finansowe Programu Rewitalizacji Gminy Michałów	95
Tabela 16 Harmonogram wdrażania dokumentu	100
Tabela 17 Wskaźniki monitoringowe wdrażania Programu Rewitalizacji Gminy Michałów na lata 2016–2023	106
Tabela 18 Zastosowane oraz zaplanowane narzędzia partycypacji społecznej i partnerstwa oraz opis sposobu zaangażowania interesariuszy na poszczególnych etapach rewitalizacji	112

Spis wykresów

Wykres 1 Udział % ludności według ekonomicznych grup wieku na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku	32
Wykres 2 Udział % ludności według ekonomicznych grup wieku na wyznaczonym obszarze rewitalizacji w latach 2010–2014.....	33
Wykres 3 Wskaźnik obciążenia ekonomicznego na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku.....	34

Wykres 4 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Michałów w latach 2010–2014	35
Wykres 5 Udział % bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Michałów w latach 2010–2014.....	36
Wykres 6 Średnie % wyniki ze sprawdzianu w 6 klasie podstawowej w roku szkolnym 2013/2014 dla SP w Górach, SP w Michałowie i dla Gminy Michałów	38
Wykres 7 Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję na 1 000 mieszkańców w 2014 roku w Gminie Michałów i w powiecie pińczowskim	40
Wykres 8 Udział % wykrytych przestępstw stwierdzonych przez Policję w 2014 roku w Gminie Michałów i w powiecie pińczowskim	41
Wykres 9 Średnia % frekwencja w wyborach władz samorządowych w 2014 roku w sołectwach wchodzących w skład obszaru rewitalizacji i w Gminie Michałów	41
Wykres 10 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadających na 10 tys. mieszkańców 2014 roku w Gminie Michałów i powiecie pińczowskim.....	42
Wykres 11 Liczba zarejestrowanych działalności gospodarczych osób fizycznych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku	43
Wykres 12 Liczba jednostek wyrejestrowanych z rejestru REGON w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na obszarze rewitalizacji i Gminie Michałów w 2014 roku	44
Wykres 13 Powierzchnia terenów zagospodarowanych pod działalność sportową, rekreacyjną, kulturową i turystyczną w km ² przypadającą na 1 000 mieszkańców w 2014 roku w sołectwach wchodzących w skład obszaru rewitalizacji i w Gminie Michałów	45
Wykres 14 Udział % budynków mieszkalnych mających bezpośredni dostęp do dróg asfaltowych w liczbie budynków ogółem w 2014 roku na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów.....	50
Wykres 15 Ilość azbestu w tonach przypadająca na 1 000 mieszkańców na obszarze rewitalizacji i w Gminie Michałów w 2014 roku.....	51

Załącznik 1. Diagnoza na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Michałów